

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ
49

Пуковник Драгосав Лацковић, начелник Управе за обавезе одбране

Војска не затвара врата

putovanje

BEZ GRANICA

Lasta

EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

ВОЈСКА СРБИЈЕ

КО СМЕ ТАЈ МОЖЕ...
БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

Пријави се! 011 20 63 432

www.mod.gov.rs

www.budiprofesionalac.rs

Najbolji deo dana

**BEOGRADE
DOBRO JUTRO**

www.studiob.rs

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић

Душан Глишић

Александар Петровић, поручник

Стални сарадници

Станислав Арсић, мр Себастиан Балаш,
мр Славиша Влацић, Милосав Ц. Ђорђевић,
Владица Крстић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Миладиновић, мр Миљан Милкић,
Крсман Милошевић, др Милан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Даримир Банда (уредник)

Горан Станковић и Јово Мамула (фоторепортери)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

БРОЈ 128

На насловној страни:
Припадници Специјалне бригаде
на обуци

Снимио Душан Атлагић

САДРЖАЈ

■ АКТУЕЛНО

6 Посета министарке одбране Данске УТИЦАЈНА ПОЛИТИКА ОДБРАНЕ

У сусрету са министарком Гите Лилелунд Бек, министар Шутановац је захвалио на подршци напорима које Србија чини на пољу европских интеграција и истакао да је Данска током неколико протеклих година донирала нашем систему одбране око 3.150.000 евра

■ ДОГАЂАЈИ

8 Признања „Новости“ за најплеменитији подвиг године ЗЛАТНА ПЛАКЕТА ВОЈСЦИ И ПОЛИЦИЈИ

10 Министар одбране и начелник Генералштаба у Краљеву СА НАРОДОМ И КАД ЈЕ НАЈТЕЖЕ

■ ИНТЕРВЈУ

12 Пуковник Драгосав Лацковић, начелник Управе за обавезе одбране ВОЈСКА НЕ ЗАТВАРА ВРАТА

■ ДОГАЂАЈИ

15

Војска поставила понтонски мост преко Лима у Бродареву ЈАДОВНИК ОПЕТ БЛИЗУ

Инжињерци Речне флотиле из Шапца монтирали су понтонски прелаз преко Лима, поред моста оштећеног недавним бујицама и поплавама које су одсекле села испод Јадовника од Бродарева и Пријепоља

■ ТЕМА

16 Психолошка селекција у систему одбране ПРАВИ ЉУДИ НА ПРАВИМ МЕСТИМА

■ ПОВОДИ

20 Годишње награде Медија центра „Одбрана“ ИЗАБРАНИ НАЈУСПЕШНИЈИ

АРСЕНАЛ 49

Специјални прилог о савременом наоружању и опреми код нас и у свету

■ ОДБРАНА

22 Стандардизација у систему одбране
АЛАТ ЗА БУДУЋНОСТ

24 Чета за почести Команде за обуку
ЗА ЖИВОТ И ЧАСТ

28 Сарадња ваздухопловстава Србије и Данске
РУКА ПОДРШКЕ

30 130 година Службеног војног лисџа
ДОСТОЈАН ЈУБИЛЕЈ

■ ПАРАЛЕЛЕ

35 УНОСНА КОНТРОЛА ТЕРЕНА

■ КУЛТУРА

36 Историчар уметности Весна Буројевић
о изложби *Пуџ до слике* Саве Шумановића

ПУТЕВИ КОЈИ СЕ УЧЕ **ПУТУЈУЋИ**

Шумановић нам је омогућио да на сликама на којима су путеви, будемо део њих. Са сваким се његовим делом може комуницирати, посебно с онима на којима су друмови. Они не воде у бескрај, већ су наши заједнички.

39 Војни музеј на Новогодишњем сајму
ИСТОРИЈА УЖИВО

■ ФЕЉТОН

Српски хусари
ЕЛИТНА ЛАКА
КОЊИЦА

реч уредника

ИЗАЗОВИ

5

Нова 2011. година биће за Војску Србије по много чему другачија. Од половине године више неће бити војника на редовном служењу војног рока. Али места за добровољце увек ће бити. Поред младића, добровољно ће у војску моћи и девојке, као и они који су већ регулисали војни рок цивилним служењем.

Професионализација ће, од квантитативних мерила – већ више од 90 одсто попуњености јединица, усмерити тежиште ка квалитативном процесу – промени схватања улоге и задатака професионалних војника, подофицира и официра, њихових личних способности и могућности оперативног ангажовања јединица.

Доктрина обуке бави се професионалном војском и циљевима које релативно стабилни састави треба да остваре у оперативном циклусу како би могли да изврше задатке у оквиру сада другачије концептираних операција и мисија. Интероперабилност је мерило модерности и суочавања са новим изазовима и претњама и зато се морају пратити и примењивати најбољи стандарди.

Започето интензивирање сарадње у оквиру Програма *Партнерство за мир* и већи допринос који ће успостављена мисија у Бриселу дати на том плану, биће додатни подстицај за изградњу ефикасне војске у служби националне и шире безбедности.

Подршка таквим настојањима потврђена је већ на самом почетку ове године посетом министарке одбране Данске, чиме се наставља богата и плодотворна међународна војна сарадња, како на министарском нивоу, тако и у низу других облика и активности.

Све то неће одвојити војску од народа, она ће и надаље бити прва која ће притећи у помоћ. Тако је већ трећи месец у Краљеву, после земљотреса, за шта је Војска добила Златну плакету „Новости“ за колективни подвиг године. Тако је и у Бродареву, где су инжењерци Речне флотиле пред Никољдан монтирали понтонски мост преко Лима, поред старог, оштећеног у недавним бујицама и поплавама, како би повезали мештане села испод Јадовника са светом.

Све што су Министарство одбране и Војска Србије радили током прошле године пратила је веома богата и разноврсна медијска продукција. Медија центар „Одбрана“, поводом Дана установе – 24. јануара, и ове године награђује најбољи рад. Новинарску награду „Иван Марковић“ за 2010. годину жири је доделио новинару „Бете“ Војкану Костићу за документарни телевизијски филм „Професија војник“. Додељене су и награде у традиционалној акцији избора најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије. Добитници су, према одлуци жирија, кадет Стеван Стојановић, џудиста, и Стрелачки клуб „Академац“. Честитамо! ■

Раденко МУТАВЏИЋ

Посета министарке одбране Данске

Утицајна ПОЛИТИКА ОДБРАНЕ

У сусрету са министарком Гите Лилелунд Бек, министар Шутановац је захвалио на подршци напорима које Србија чини на пољу европских интеграција и истакао да је Данска током неколико протеклих година донирала нашем систему одбране око 3.150.000 евра

Министри одбране Републике Србије Драган Шутановац и Краљевине Данске Гите Лилелунд Бек састали су се 10. јануара у Дому Гарде у Топчидеру где су разговарали о актуелним питањима сарадње две државе у области одбране као и о могућностима њеног проширења.

Том приликом начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и државни секретар Министарства одбране Данске Кристијан Фишер потписали су *План билатералне војне сарадње за 2011. годину* који садржи више од 30 заједничких активности.

Министар Шутановац истакао је да у складу са државном политиком и политиком одбране Србије, прва посета у новој години долази из Европске уније, из веома утицајне, мале земље, која, како је рекао, показује велику мудрост. Он је изразио задовољство због посете колегинице из Данске, нагласивши да је то прва посета министра одбране те земље Србији.

Шутановац је досадашњу сарадњу два министарства оценио као веома добру, истакавши да је Данска током неколико протеклих година донирала нашем систему одбране око 3.150.000 евра, од чега су последње донације упућене Ваздухопловству и противваздухопловној одбрани. Он је захвалио и на подршци напорима које Србија чини на пољу европских интеграција.

Министар је подвукао да Данска учествује у великом броју мировних мисија и да је разговарано о искуствима те земље у међународним операцијама, обуци и едукацији припадника Војске Србије за учешће у мировним мисијама према најбољим стандардима које Данска примењује.

Шутановац је информисао министарку Бек о активностима Србије у Програму *Партнерство за мир*, а за узврат је добио уверавања да ће Министарство одбране Данске под-

УСПЕСИ ВОЈНЕ ИНДУСТРИЈЕ

На питање новинара како коментарише писање британског „Економиста“ о успеху српске војне индустрије, министар Шутановац је подсетио на прошлогодишње обећање да ће извозни уговори бити вредни око милијарду долара, док је са последњим аранжманом та бројка премашена за око 200 милиона.

Ова година је, према министровим речима, важна јер би у њој требало да се потпише још уговора, пре свега о ремонту и модернизацији тенкова у Кувајту, али и изградњи и опремању војне болнице у Либији.

Шутановац је рекао да ће бити појачана контрола у области одбрамбене индустрије и додао да је веома тешко направити толики напредак у било којој привредној грани. Он је изразио задовољство јер је тако угледан светски часопис какав је „Економист“ препознао тај успех.

ржати представнике Србије у седишту НАТО-а у Бриселу у што бржем остваривању пуног капацитета учешћа у ПзМ.

Министар је рекао да је током разговора било речи о размени кадета и официра на школовању и усавршавању и захвалио на приликама које су пружене кадетима Војне академије да посете Данску и упознају функционисање тамошњег система одбране. Он је рекао да је Данска изразила занимање за развој базе „Југ“ која би, према његовим речима, требало да прерасте у регионални центар за мировне операције. Шутановац је рекао да би искуство које Данска има у мировним операцијама могло у великој мери да користи нашој војсци и закључио да на том пољу види могућност проширења сарадње на обострано задовољство.

Министарка одбране Краљевине Данске Гите Лилелунд Бек рекла је да је њена прва посета Србији имала приоритет у радном распореду у новој години. Она је сарадњу два министарства оценила као одличну, истакавши да је један од циљева посете Београду управо подвлачење те чињенице као и потписивање Плана билатералне војне сарадње.

Бек је честитала министру Шутановцу на „импресивним реформама система одбране“ и нагласила да је деловање Србије као мотора и промотера регионалне безбедности веома важно за њене даље европске интеграције. Она је рекла да Србија има веома значајну улогу на простору западног Балкана и да њена земља подржава придружење Србије ЕУ. Током разговора било је речи о искуствима из реформи система одбране, будућим изазовима, међународним операцијама, а све у светлу светске економске кризе, како би, нагласила је, били сигурни да се бавимо „паметном одбраном“, одбраном која се бави специфичним питањима и ризицима будућности.

Министарка Бек истакла је да очекује да се сарадња настави и на министарском нивоу и на нивоу припадника два министарства. Она је искористила прилику да министра Шутановца позове да током 2011. године посети Копенхаген. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Снимко С. ЂОРЂЕВИЋ

НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА У КОПНЕНОЈ ЗОНИ БЕЗБЕДНОСТИ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, у пратњи команданата Копнене војске генерал-потпуковника Љубише Диковића и Треће бригаде пуковника Чедомира Бранковића, обишао је 3. јануара базу „Врапце“ у Копненој зони безбедности.

Оцењујући стање у Копненој зони безбедности генерал Милетић је изјавио да је ситуација релативно стабилна.

– Имамо стање које је мирно, нема ванредних ситуација, али и даље имамо одређен степен неповерења код дела становништва, услед наслеђа из претходног периода, где се до сада у више наврата показало да и најмањи инцидент у Копненој зони безбедности може изазва-

ти велику нестабилност у читавој зони дуж административне линије према Косову и Метохији – рекао је начелник Генералштаба Војске Србије.

Током обиласка базе „Врапце“ начелник Генералштаба посебно се интересовао за статусна питања припадника јединице у чијем су саставу искључиво професионални војници и старешине.

– Радује ме што сам у разговору са професионалним војницима сазнао да немају сумње да су се определили за прави позив – истакао је генерал Милетић.

За примерно извршавање задатка начелник Генералштаба наградио је старијег водника Горана Стојицева и десетара Дејана Миљковића. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

ЗАХВАЛНОСТ ЗА ДОПРИНОС МИСИЈИ У ЧАДУ

Подсекретар за подршку на терену Уједињених нација (УН) Сузана Малкора упутила је писмо у коме изражава захвалност Влади Србији за подршку и допринос санитетског тима Министарства одбране и Војске Србије мировној мисији (MINURCAT) у Чаду и Централноафричкој републици и осталим мировним мисијама под покровитељством УН.

„Желим да искажем захвалност Влади Републике Србије која и даље даје подршку овој као и осталим мировним мисијама под покровитељством УН. С тим у вези, одлука Владе Републике Србије да обезбеди људство, опрему и пружи услуге медицинском тиму ангажованом у мисији MINURCAT значајно је помогла мандат УН у Централноафричкој републици и Чаду“, наводи у писму Сузана Малкора.

„Управа за подршку на терену високо цени врло продуктиван однос који има са Сталном мисијом Републике Србије при УН, и унапред се радујем што ћемо сарађивати и убудуће, а све у интересу Уједињених нација“, истиче на крају писма Сузана Малкора. ■

С. Л.

НАЈПЛЕМЕНИТИЈИ
ПОДВИГ ГОДИНЕ

Признања "Новости" за најплеменитији подвиг године Златна плакета Војсци и полицији

Златну плакету за колективни подвиг године, за изузетно ангажовање у санирању последица земљотреса који је јесенас погодио Краљево, добили су припадници Војске и полиције. У име Друге бригаде награду је примио командант бригадни генерал Душан Стојановић.

Признања за „Најплеменитији подвиг“ која додељује дневни лист „Вечерње новости“ уречена су 28. децембра у Скупштини града Београда најхрабријима у 2010. години.

Манифестацији су присуствовали министар одбране Драган Шутановац, министар унутрашњих послова Ивица Дачић, министар културе Небојша Брадић, министар рада и социјалне политике Расим Љајић, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић, градоначелник Београда Драган Ђилас и бројни гости.

– Поносан сам на припаднике Друге бригаде који су несебично и хумано, одмах после земљотреса, пружили помоћ угроженима. Снабдевали смо насеља водом, допремали грађевински материјал и обезбедили транспортне капацитете. И данас

смо уз Краљево. Рушимо објекте који нису условни за становање. Признање које смо добили значајно је јер смо на тај начин испунили трећу мисију Војске Србије. Грађани Краљево су захвални – рекао је бригадни генерал Душан Стојановић примајући *Златну плакету за колективни подвиг године*, додељену припадницима војске и полиције за изузетно ангажовање у санирању последица земљотреса који је јесенас погодио Краљево.

Златна плакета за појединачни подвиг године припала је Милану Ђорђевићу из Кладова, који је из Дунава извукао двоје матураната, уз помоћ полицајца Слађане Вукотић и Милана Савића, који су такође добили специјална признања.

Сестре Милена, Јелена и Милица Ристић, који живе са болесним

оцем, најхрабрија су деца у Србији и добитници Златне плакете за дечији подвиг. Оне воде бригу о оцу, али и о домаћинству.

Добрила Минић (80) из Крушевца, признање за најплеменитији подвиг добила је јер је извукла младића из запаљеног аутомобила.

Специјалне плакете добили су и докторка Славица Чанковић која обилази српско становништво у енклавама на Косову и Метохији, Верица Милошевић, собарица хотела у Бањи Ко-

да обузда аутобус којем су отказале кочнице и спасао животе четрдесет путника.

Четрнаестогодишњи Ненад Весовић из Ариља пронашао је новчаник са седам стотина евра и вратио га жени која је новац сакупљала за школу рину деце.

Ђаци основне школе „Браћа Јерковић“ из Железника одрекли су се новца намењеног екскурзији и поклонили га некадашњем учитељу Зорану Костићу, за лечење његовог

ОБЈАВЉЕНА БЕЛА КЊИГА ОДБРАНЕ

„Бела књига одбране“ – документ о развоју и изградњи комплетног система одбране и његовом односу према окружењу, објављена је на крају прошле године у издању Медија центра „Одбрана“.

Израђена је први пут у Србији као самосталној држави и представља документ који транспарентно, најширој домаћој али и страној јавности приближава процесе, достигнућа и пројекције у развоју система одбране.

Министар одбране Драган Шутановац навео је у уводнику „Беле књиге“ да она има историјску нит, повезаност прошлог, опис садашњег и реалну пројекцију будућег развоја система одбране. Визија система одбране заснива се на визији савремене и модерне Србије, чланице ЕУ, интегрисане у колективни систем безбедности. Војска својом снагом гарантује мир и стабилност у региону и учествује у очувању регионалног и глобалног мира.

Комплетан садржај „Беле књиге одбране“ објављен је на интернет страници Министарства одбране (www.mod.gov.rs/cir/dokumenta/strategije/bela_knjiga/Bela_Knjiga-Srpski.pdf), а биће представљена и у следећем броју „Одбране“.

С. А.

НОВОГОДИШЊИ ПРИЈЕМ УПРАВЕ ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ

Управа за односе са јавношћу Министарства одбране приредила је 28. децембра традиционални новогодишњи пријем у Дому Војске Србије.

Пријему су присуствовали начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић, представници Министарства одбране и Војске Србије и новинари штампаних и електронских медија који су током године извештавали о активностима система одбране.

Начелник Управе за односе са јавношћу капетан бојног брода Петар Бошковић изразио је задовољство веома успешном сарадњом са медијима током 2010. године.

Снимко Душан АТЛАГИЋ

НАГРАДА ЗА ПОДВИГ ГОДИНЕ: Министар Дачић, директор „Новости“ Вуковић и генерал Стојановић

вијачи која је у соби хотела пронашла и вратила 5.000 евра, затим породица Ранђеловић из Ниша која је усвојила бебу са Дауновим синдромом, тракториста Ференц Банчов, далаца коштане сржи.

За племенитост, признање су добиле и монахиње Теодосија и Теkla из манастира Будисавци на Косову и Метохији које чувају светињу.

Возач ГСП Борислав Ђукановић и путница Анита Љубинковић плакете су добили јер су спасили девојчицу коју је путник покушао да киднапује из аутобуса на линији 26.

Цвеће Миљковић признање је добио за несебичну помоћ и волонтерски рад у Краљеву након земљотреса, а Спиро Гаљак из Зубиног потока јер је извукао девојчицу из аутомобила који је упао у језеро. Возач аутобуса Драган Голубовић успео је

унука који болује од церебралне парализе.

Ватрогасци из Прњавора признање су добили јер су за време поплава спасили петнаесторо људи.

О лауреатима је одлучивао жири у коме су били академик Матија Бећковић, председник, генерални директор и главни уредник „Новости“ Манојло Вукотић, министар културе Небојша Брадић, начелник ВМА генералмајор Миодраг Јевтић, директор „Комтрејда“ Веселин Јевросимовић, режисер Сениша Ковачевић, модни креатор Верица Ракочевић, продекан Богословског факултета професор Радован Биговић, бивши судија Врховног суда Зоран Ивошевић, кошаркаш Дејан Бодирога, председник Тениског савеза Србије Слободан Живоиновић и глумица Тања Бошковић.

Никола ДРАЖОВИЋ

Министар одбране и начелник Генералштаба у Краљеву

Са народом и кад је

– Данас помажемо становништву тако што учествујемо у рашчишћавању оштећених објеката, а већ сутра ћемо учествовати у изградњи Краљева – рекао је министар Шутановац, додајући да су велике штете нанете не само на цивилним већ и на војним објектима

Министар одбране Драган Шутановац и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, у пратњи команданта Копнене војске генерал-потпуковника Љубише Диковића, команданта Друге бригаде КоВ бригадног генерала Душана Стојановића, начелника Рашког округа Матије Мијатовића и градоначелника Краљева Љубише Симовића, обишли су 29. децембра јединице Војске Србије у гарнизону Краљево које су ангажоване на помоћи пострадалом становништву од земљотреса.

Министар Шутановац и генерал Милетић посету су започели обиласком радова на објектима за смештај

29. логистичког батаљона и 27. механизованог батаљона у краљевачкој касарни „Јован Курсула“, који су у земљотресу претрпели велика оштећења.

Шутановац је, у изјави новинарима, рекао да Министарство одбране и Војска Србије завршавају веома успешну годину, али годину коју су обележили и ванредни догађаји, као што су земљотрес у Краљеву и експлозија у фабрици „Слобода“ у Чачку.

– Данас помажемо становништву у Краљеву тако што учествујемо у рашчишћавању оштећених објеката, а већ сутра ћемо учествовати у изградњи Краљева – рекао је министар одбране, додајући да су велике штете нанете не само на цивилним већ и на војним објектима. Он је захвалио ло-

ПОСЛЕ РУШЕЊА – НОВИ ТЕМЕЉИ

Министар Шутановац обишао је кућу Мирољуба Петровића из краљевачког насеља „Јарчужак“ коме су припадници Друге бригаде пружили помоћ у санацији оштећене куће. Петровић је том приликом захвалио припадницима Војске што су

први пристигли у помоћ и сада раде на монтажи нове куће.

У наставку посете, министар одбране са сарадницима обишао је припаднике Војске који изводе радове на рушењу зграде Завода за јавно здравље у Краљеву.

У наредном периоду тежишни задатак Друге бригаде биће рушење најоштећенијих објеката. Од 524 куће, које су за сада предвиђене за рушење, планирано је да припадници 210. инжењеријског батаљона обаве рушење 200 стамбених објеката.

најтеже

Снимио С. ЂОРЂЕВИЋ

калној самоуправи што је на адекватан начин прихватила Војску и истакао да је поносан на припаднике Друге бригаде којима је у акцији „Вечерњих новости“ додељена Златна плакета за колективни подвиг године.

Министар Шутановац је рекао да војска даноноћно ради и на простору Бродарева, где је, после поплава, постављен понтонски мост.

– Припадници Војске Србије морају да сваки минут буду уз мост како река не би променила ток и угрозила животе људи поред моста – нагласио је министар и подсетио да су припадници Друге бригаде били ангажовани и на простору Санцака, „где смо спајали путевима оно што што вековима није било спојено“. Такође, изградиле смо више мостова на југу Србије, додао је Шутановац.

Начелник Генералштаба ВС генерал Милоје Милетић је рекао да је, доношењем нових стратешких докумената, Војска добила важну мисију, подршку цивилним властима у извршавању различитих задатака, коју је ове године имала прилику више пута да потврди у поплавама и земљотресу.

– Сигурно је да ће Војска Србије и у наредном периоду, уколико буде потребе за сличним ангажовањем, радити на томе, а ми ћемо морати озбиљније да радимо на изградњи способности за извршавање оваквих задатака – рекао је Милетић.

Градначелник Крајева Љубиша Симовић захвалио је припадницима Министарства одбране на помоћи коју војска пружа грађанима и навео да се тренутно ради на рушењу оштећених објеката како би се поставили темељи за изградњу монтажних кућа. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

После експлозије у Фабрици „Слобода“ у Чачку

11

Истрага још траје

Истражни органи који утврђују узроке експлозије у погону за комплетирање муниције у чачанској компанији „Слобода“ настављају рад

Истражни судија Основног суда у Чачку Љиљана Ђирић рекла је да се истрага обавља по фазама, због рашчишћавања терена. Према њеној процени биће потребно још излазака истражних органа на терен.

Експлозија у Фабрици „Слобода“ у Чачку догодила се 27. децембра око 16,30 часова. У погону за комплетирање муниције тада је било око 60 радника. Пошто нису успели да угасе пожар брзо су напустили погон, тако да у експлозији која је уследила није било жртава. Мање дотонације су још сатима одјекивале и нису дозвољавале приступ објекту.

Исте вечери фабрику у Чачку посетио је министар одбране Драган Шутановац који је изјавио да ће министар-

ство што пре пронаћи начин да помогне фабрици. Објекат у коме се догодила експлозија, према његовим речима, изграђен је по свим стандардима, што је допринело да се експлозија не прошири и на друге делове компаније.

„Слобода“ је једна од најперспективнијих фабрика одбрамбене индустрије у Србији и само у овој години извезла је производе у вредности од 35 милиона долара, рекао је министар Шутановац и истакао да се морају пронаћи средства да се фабрика обнови, јер су уговори које та фабрика има са страним купцима обавезујући.

Настала штета процењена је на више од 10 милиона евра, изјавио је генерални директор Компаније Зоран Стефановић.

По окончању истражних радњи, на основу извештаја истражног судије Тужилаштво ће одлучити да ли има основа за подношење захтева за спровођење истраге о утврђивању одговорности за експлозију и угрожавање опште сигурности. ■

Пуковник Драгосав Лацковић, начелник Управе за обавезе одбране

Војска не затвара врата

Професионализација је успела јер је Војска попуњена више од 90 одсто. Обавезног служења војног рока нема, а Влада доноси уредбу о добровољном служењу. Активна резерва замишљена је тако да одговори ситуацији. План одбране Републике Србије биће завршен до половине 2011. године.

Управа за обавезе одбране Сектора за људске ресурсе Министарства одбране представља систем чији рад у доброј мери остаје скривен од очију јавности. Ипак, тај посао је, може се слободно рећи, од националног значаја, јер је Управа носилац две међу неколико кључних функција Министарства – војне обавезе и планирања одбране, а извршилац треће – мобилизације. Уколико било која од три наведене функције не буде испуњена, одбрана земље могла би да буде угрожена.

Крај 2010. године обележило је доношење Одлуке о обустави обавезе служења војног рока у Народној

скупштини Републике Србије и *Измена и допуна закона о војној, радној и материјалној обавези*, којима су операционализовани елементи Одлуке. О суштинским и актуелним питањима из домена рада Управе за обавезе одбране разговарали смо с начелником пуковником Драгосавом Лацковићем.

■ *Господине пуковниче, с којим изазовима сће се сусрели пре годину дана, када сће сћали на чело Управе за обавезе одбране?*

– Одмах после пријема дужности сусрео сам се с проблемом реорганизације војнотериторијалних органа приликом расформирања војних

округа и образовања пет регионалних центара – Нови Сад, Београд, Ваљево, Крагујевац и Ниш, с комплетном новом инфраструктуром и кадром. За 167 општина тада смо формирали 59 локалних центара Министарства одбране, што је, на неки начин, представљало револуцију у организацији територијалних органа. Успоставили смо сасвим нови, ефикаснији вид организације, на три нивоа.

На врху је Управа за обавезе одбране, на средњем нивоу су регионални центри, којима је потчињено поменутих 59 центара. Треба поменути да је наша управа тада значајно допринела смањењу бројног стања службеника Министарства одбране будући да је са око 1.100 људи бројно стање свела на око 730, а истовремено на себе примила функције планирања одбране и радне и материјалне обавезе које је до тада извршавала Управа за ванредне ситуације, с око 370 државних службеника.

■ *Да ли њо значи да више не постоји потреба за организацијом по војним одсецима, коју смо имали у локалним самоуправама?*

– Потреба за сличним обликом организације заиста постоји. Законом је дефинисано да се матична евиденција води на нивоу општина по месту пребивалишта. Ми смо у обавези да омогућимо да грађани права и обавезе регулишу у месту пребивалишта. Имајући у виду да у свим општинама немамо центре Министарства одбране, у тим локалним самоуправама функције обезбеђујемо формирањем канцеларија, у које наши службеници, у зависности од потребе, одлазе свакодневно или периодично.

■ *Ваша управа има кључну улогу у процесу професионализације. Како шече њај процес?*

– У фебруару прошле године, узет је чврст став у погледу захтева и рокова за окончање процеса професионализације. Не можемо рећи да

током тог посла није било проблема, али чињеница да смо крајем прошле године дошли до два значајна резултата указује да смо постигли циљ. Попуна Војске Србије професионалним војницима је виша од 90 одсто.

Ми смо током 2010. године, како се повећавао број професионалаца у јединицама, за сваки наредни упутни рок сукцесивно смањивали број регрута које смо позивали на служење. Измене законских одредаба које је донела Скупштина природна су и неминовна последица тог процеса. Обавеза служења војске не постоји, али створили смо законске претпоставке да они који желе, могу да служе војни рок под оружјем.

■ *Било је говора о разним корисницима и могућностима за младих који ће добровољно ићи у војску.*

– Поред младих, добровољно ће у војску моћи и девојке! Истовремено, препознали смо и потребу да се то право омогући и категорији младих који су већ регулисали војни рок цивилном службом. Оно што је избило у први план као корист од добровољног служења војног рока јесте могућност каснијег запослења у својству професионалног војника. Наравно, одслужен војни рок остаће услов за запослење у полицији и још неким државним институцијама, као и за добијање дозвола за наоружање или запослење у агенцијама за физичко-техничко обезбеђење.

Добровољцима ће за време боравка у јединицама бити исплаћивана и новчана накнада у износу који одреди министар одбране. Наша почетна опредељења су да накнада износи половину основице плате професионалног војника, што је око 11.000 динара, а разматрају се и практична решења да им за тих шест месеци буде уписан и радни стаж. У магазину *Одбрана* објављујемо јавни позив свима који желе добровољно да служе војни рок, са свим потребним упутствима.

Мада, ми већ сада, и без позива, имамо око 300 заинтересованих кан-

дидата, који само чекају да буду регрутовани. Остаје да се види како ћемо помирити њихове жеље за служењем у одређеној јединици, роду или специјалности с оним што Војсци реално треба. Вероватно је да неће свима моћи да се изађе у сусрет, јер жеље морају да буду усклађене са потребама Војске Србије, али и са реалним способностима сваког појединца. На регрутним комисијама територијалних органа је захтеван задатак да све то и ускладе.

■ *Један од аргумената процена професионализације Војске јесте да би она могла изгубити додир с народом. Како њо коментаришете?*

– Не мислим да се кида таква веза, јер Војска није затворила врата грађанима. Уосталом, та веза је историјски и културолошки сувише јака да би се покидала. Сви који осете патриотску жељу да на тај начин служе домовини, моћи ће и да је испуне. Чак смо и онима који су војни рок регулисали цивилном службом омогућили да промене став и обуку униформу добровољно, ако то препознају као интерес.

■ *Питање активне резерве и даље је у извесној мери неизвесност?*

– Прво треба разумети да је у доктринарним документима који су раније донети дефинисана трокомпонентност Војске и по намени и по организацији, тако да се она састоји из професионалног састава, активне и пасивне резерве. Активну резерву чине припадници резервног састава који, под прописаним условима, закључе уговор о ангажовању за попуну јединица, команди и установа и то до пуне формације. Дакле, активна резерва неће бити „прекобројна“ и неће повећавати укупно бројно стање Војске Србије.

Они који закључе уговор имаће обавезу да до 45 дана годишње проведу у јединици на обуци и кондиционирању, те да у случају потребе, по позиву, буду ангажовани на одређе-

ним задацима. Уколико припадници активне резерве буду желели да иду у мировне мисије, о томе ће потписивати посебан анекс уговора.

Током трајања уговора, сви они добијаће одређени месечни „паушал“ као накнаду за статус активног резервисте и обавезни боравак у јединици током године. За свако ангажовање, по било ком основу, њима би била призната сва права по чину и положају, а имали би и одговарајућу плату и надокнаде као и професионални припадници. Одредбе закона предвиђају и адекватну заштиту права из радног односа лица у активној резерви код сталних послодаваца, али и заштиту и подстицање послодаваца да омогуће запосленима ангажовање у активној резерви. Уредба

о активној резерви већ је спремна за Владу, чиме ће сва та питања бити и нормативно-правно дефинисана.

■ *Рекли сће да ће и послодавци бити заштићени?*

– Суштина јесте да припадник активног резерве буде увек доступан, односно да га командант јединице може позвати у случају било које хитне ситуације. Генералштаб Војске Србије дефинисаће и уговор који ће се потписивати и са послодавцима, а он ће садржати елементе којима их држава штити од губитака који би потенцијално могли да настану услед одсуства радника.

Подзаконска акта јасно ће дефинисати поменута питања, па ће, пре ступања у активну резерву, сва лица

моћи да сагледају и предности и потенцијалне недостатке таквог статуса. Наравно, неће само запослена лица ступати у активну резерву, него и они који немају посао. У том случају склапаће уговор с Националном службом за запошљавање.

■ *Шта је с пасивном резервом?*

– Војна обавеза и даље постоји, иако не постоји обавеза служења војног рока. Свако пунолетно лице мора бити уведено у војну евиденцију и добити ратни распоред. Пасивна резерва функционисаће као што је функционисала и до сада. Лица која су служила војни рок распоређиваће се у ратне јединице на територијалном принципу, а они који то нису учинили, пре ангажовања у ратим јединицама слаће се на убрзану обуку. У овом тренутку за тако нешто нема потребе јер у војној евиденцији имамо више од 1.700.000 људи који су завршили војну обуку. Пасивна резерва могла би бити ангажована и за пружање помоћи становништву и за спасавање материјалних добара у случају природних катастрофа и сличних несрећа. За ову намену може се ангажовати и више од 90.000 лица која су војну обавезу регулисала у цивилној служби.

■ *Недавно је први пут Скупштини Републике Србије упућен извештај о стању припрема за одбрану.*

– Извештај који садржи тачан и јасан опис активности и стања свих елемената система одбране први пут је након дужег времена упућен парламенту, који би требало да сагледа детаље и изјасни се о њему. Мало дуже од уобичајене трајала је процедура која се односила на тај документ, будући да извештај садржи и строго поверљиве податке који искључују јавност, односно скупштинску дебатту. Такви документи ће од сада сваке године бити упућивани највишем законодавном телу државе. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

ПЛАНИРАЊЕ ОДБРАНЕ

Одбрана Србије заснива се на примени концепта „тоталне одбране“, интерним ангажовањем субјеката и свих потенцијала одбране. То значи да се спремност за одбрану огледа у мерама и активностима сваког субјекта одбране, почев од Војске Србије, државних институција и привредних друштава, па до локалних самоуправа. Један део припрема за одбрану јесте израда Плана одбране Републике Србије. Законом о одбрани битно је промењен концепт планирања одбране који је раније био централизован, а сада је децентрализован, и у коме до изражаја долази спремност сваког субјекта за израду плана из његове надлежности.

Дакле, сваки субјект израђује сопствени план који се шаље Управи за обавезе одбране, која има задатак да координира и обједини све активности и елементе Плана у складну целину. Тај документ треба да буде завршен до половине године.

Далеко смо одмакли у изради докумената из наше надлежности, а при крају смо и прикупљања података о субјектима одбране потребних за балансирање потреба и могућности, што је задатак Сектора за материјалне ресурсе. Имајући у виду број субјеката и обим обавеза, у овом процесу има и одређених проблема који су последица непознавања прописа, стручне неспособљености и неодговорности лица одговорних за планирање одбране у делу субјеката система одбране.

Војска поставила
понтонски мост
преко Лима у
Бродареву

Јадовник опет близу

Инжињерци Речне флотиле из Шапца монтирали су понтонски прелаз преко Лима, поред моста оштећеног недавним бујицама и поплавама које су одсекле села испод Јадовника од Бродарева и Пријепоља

Понтонски мост дужине 65 и ширине седам метара, поставили су припадници понтонског батаљона Речне флотиле и тако омогућили мештанима десетак села испод планине Јадовник, са десне обале Лима, везу са магистралним путем према Пријепољу и Бијелом Пољу.

Монтажа понтонског моста урађена је 17. децембра, петнаест дана после оштећења моста преко Лима у незапамћеним бујицама и поплавама у овом делу западне Србије. Радови су трајали неколико сати и изведени су по веома хладном времену и снежној вејавици.

Окупљени мештани исказали су велику захвалност припадницима Војске Србије јер им је понтонски прелаз омогућио прелазак Лима на

истом месту где је и мост, саграђен пре тридесет година, али који је претрпео тешка оштећења под воденом стихијом, потпуно се накривио и не може да се користи.

Мештани су тих петнаест дана морали да путују возом 12 километара до Лучица да би прешли Лим, а то је највише времена одузимало ђацима који иду у Пријепоље у средње школе.

У дану када је мост монтиран, многи су са аутомобилима чекали завршетак како би прешли реку и отишли у родна села под Јадовником да са својима прославе Никољдан.

Горан и Данило Опанчина, стигли су из Крагујевца. Горе у планини чекали су их мајка Вера и отац Вукоман, да упале славско кандило.

– Ништа без војске, нисмо више одсечени од света – коментарисао је Благоје Аврамовић из села Шћепанице, са крова Јадовника. – Сад ћемо некако предеверати зиму, без зебње како стићи до лекара, пијаце, продавнице...

– Само из села Гробнице 26 деце путовало је ових дана у школу обилазно шинобусом и аутобусом. Пола их добило болест, касне возови – казује Павле Ракоњац из Гробница, радујући се што невоље мештана престају.

– И то захваљујући нашој војсци, која нас ни овога пута није оставила саме – каже Павле. ■

Д. ГАГРИЧИЋ

ДАНОНОЋНО ДЕЖУРСТВО

Капетан фрегате Венко Механцијски, начелник штаба Команде Речне флотиле, рекао је новинарима да ће војници остати у Бродареву и даноноћно дежурати, пратећи водостај Лима, како би реаговали и обезбедили сигурно кретање преко моста, чија је носивост 20 тона и преко њега ће, поред пешака, прелазити путничка и мања доставна возила, санитети и трактори.

– Посада Речне флотиле ће, са реморкерима и возилима, 24 часа дежурати крај моста. Пратиће водостај и интервенисати да мост, кад опадне водостај, не остане на сувом, или му повећати дужину кад надође вода – објашњава Механцијски.

Планирано је да понтонски мост остане у функцији до санације оштећеног моста преко Лима.

Психолошка селекција у систему одбране

Прави људи

Јединствен модел психолошке селекције, који ће се први пут примењивати у Министарству одбране и Војсци Србије, подразумева формирање четири центра – на Војномедицинској академији, у војномедицинским центрима „Карабурма“ и Нови Сад, као и у нишкој Војној болници. У току је прва фаза тог пројекта, која ће омогућити оперативнији приступ селекцији и централизовано прикупљање података о кандидатима, што до сада није био случај. Сви профили личности биће похрањени у јединственој бази података.

Професионализацијом Војске Србије тежиште рада психолога запослених у систему одбране усмерава се с пријема војника на редовном служењу војног рока ка раду са професионалним припадницима, као и девојкама и младима који су се определили за добровољно служење војног рока. Иако је промењен карактер војне обавезе, очекује се да ће психолози, од заклетве до заклетве, имати и даље задатак да прате психосоцијални статус сваке нове генерације војника, јер је основни услов за све они који желе каријеру професионалних војника одслужен војни рок под оружјем.

Подршка командовању

Начелник реферата за психологију у Управи за људске ресурсе Генералштаба поручник Вук Вујовић истиче да је Управа носилац морално-психолошке функције система одбране, а да је реферат одговоран за психоло-

шку делатност првенствено у Војсци, као и за систем одбране у целости.

– Управа за људске ресурсе у сарадњи са командама оперативних нивоа и управама Генералштаба, као и са специјализованим институцијама у Војсци и грађанству, стручно усмерава рад војних психолога. У нашој војсци постоји реферат за психологију у поменутој управи, психолози координатори у командама оперативних

нивоа и психолози у јединицама ранга бригаде и самостаних батаљона. Реферат за психологију је носилац психолошке делатности, који стручно усмерава рад психолога на нижим нивоима. Психолози кординатори, на оперативном нивоу, носиоци су психолошке делатности у својим саставима и стручно усмеравају рад психолога на тактичком нивоу – објашњава поручник Вујовић.

Психолози у Војсци су стручни и саветодавни орган командовања, односно психолошка подршка командовању, која се огледа у неколико аспеката. Психолошка подршка кадровану, како истиче поручник Вујовић, односи се на избор кадра у систему одбране, одговарајућег психолошког потенцијала за ангажовање у додељеним мисијама Војске и вођења у професионалној служби. Психолошка служба сходно кадровским капацитетима и савременим психолошким инструментима врши психолошку селекцију. Примењује се приликом избора командног и руководећег кадра, избора кандидата за упућивање на

Поручник
Вук Вујовић

школовање, војних изасланика, као и за пријем у војнобезбедносне и војно-обавештајне саставе. Такође и за постављења на одређена формацијска места, избор кандидата за упућивање у мултинационалне операције, селекцију ваздухопловаца, као и за пријем у специјалне јединице. Незаобилазна је и приликом пријема у Војну гимназију и Академију, а такође и у ситуацијама

ступња у професионалну војну службу и избора кандидата за добровољно служење војног рока.

– Тежиште рада током претходне године било је на селекцији и психолошкој припреми лица за учешће у мултинационалним операцијама у својству штабних официра, посматрача и медицинског особља. Припреме за будуће мировњаке, било да је реч о самосталном учешћу или под окриљем страног контингента, спроводе се у Центру за мировне операције – истиче поручник Вујовић.

Централизација у служби ефикасности

Дугогодишња пракса у систему одбране наше земље, када је реч о психолошкој селекцији, ослањала се на модел према коме се селекција обављала у јединицама у којима су на служби лица која су конкурисала за одређену дужност. Недавно је, међутим, покренут пројекат чија је реализација у току, а чији је циљ формирање четири центра за психолошку селекцију у оквиру система. Материјални услови, инфраструктура и кадровска структура за спровођење пројекта су обезбеђени, истиче поручник Вујовић, а њиме координира државни секретар Министарства одбране др Зоран Јефтић.

– Намера је да се формира јединствен модел психолошке селекције, који до сада није био заступљен. Пројектом је предвиђено да први и главни центар буде Војномедицинска академија, други Војномедицински центар „Карабурма“, трећи Војна болница у Нишу и четврти Војномедицински центар у Нови Саду – наглашава Вујовић, додајући да је тренутно у току прва фаза пројекта и да су до сада

ПСИХОЛОШКИ ПРОФИЛ ПРОФЕСИОНАЛНОГ ВОЈНИКА

– Приликом процене кандидата за професионалног војника, вреднујемо његове интелектуалне способности, емоционалну стабилност, социјалну прилагођеност, као и мотивацију. Када је реч о интелектуалним способностима, у зависности за коју дужност конкурише, мора да буде најмање просечно интелигентан. Такође, мора да буде емотивно уравнотежен и стабилан, да поседује јаку психолошку носивост и има јаку отпорност на стрес.

Тражимо особе чији систем вредности подразумева приврженост војном позиву, које ће моћи да се уклопе у специфичан војни миље – наглашава поручник Вујовић. Уз то, мотивација мора да буде одговарајућа – да посао, на пример, није одабрао из крајње нужде. Када се поменути домени сагледају сачињава се профил личности на основу кога психолози доносе став о пријему кандидата у професионалну војну службу.

обезбеђени услови за рад прва три центра, а опремање четвртог биће готово средином године.

Планирано је да сваки од поменутих центара има просторије за психолошко тестирање, у којима је инсталиран одређен број рачунара, као и сервер у коме ће се сви добијени подаци сакупљати и централизовано обрађивати. Главни сервер смештен је на Војномедицинској академији, где се чувају сви подаци из осталих центара.

– Рачунари су опремљени модерном батеријом психолошких тестова којима се процењује структура личности и интелектуалне способности кандидата. На тај начин постиже се значајно већи ниво оперативности, јер ће вишеструко већи број кандидата моћи да се тестира у току једног дана, а такође постиже се и виши ниво прецизности и ефикасности у обради података – оцењује начелник реферата за психологију. По завршетку тестирања, додаје он, кандидати који су прошли психо-тест упућују се на комисијски, експертски психолошки интервју, где комисија даје коначну оцену и изјашњава се да ли се та особа препоручује за позицију на коју је конкурисала – каже Вујовић.

– Основна начела којима смо се руководили приликом формирања поменутих центара односила су се на то да нови модел селекције обезбеди свим лицима који желе да буду део система одбране, или који су већ његов део, да под једнаким условима буду укључени у процес селекције, уколико испуњавају предвиђене услове – истиче поручник Вујовић, појашњавајући да то у пракси значи следеће – уколико се распише интерни конкурс за командно-штабно или генералштабно усавршавање, центри морају да поседују толики капацитет да могу обрадити све кандидате. Он наглашава да се стопа успешног избора кадра повећава уколико је број заинтересованих већи.

– Психолошка селекција је, свакако, само један сегмент професионалне селекције. Осим ње, неопходно је да кандидати задовоље и критеријуме који се односе на стручна зна-

ИЗАЗОВИ ПРОФЕСИЈЕ

У систему одбране заступљени су сви модалитети психолошке делатности, јер се војни психолози у свакодневном раду баве и селекцијом и психолошком припремом, као и превентивно ментално хигијенским радом, те праћењем и проценом психосоцијалног стања припадника Војске, што је посебан професионални изазов. Такво стање изискује и посебне напоре психолога, и у практичном испуњавању професионалних обавеза и када је реч о сталном стручном усавршавању.

ња и способности из области које су потребне за дужност за коју се школују – истиче поручник. Циљ јесте избор правог кандидата за одређено место.

– Начело којим смо се, такође, руководили приликом осмишљавања пројекта јесте да систем мора обезбедити интегрисање података и резултата о свим кандидатима, што до сада није био случај. Сада ћемо имати профиле личности који ће бити похрањени у бази података првог центра за психолошку селекцију, а крајњи корисник биће Сектор за људске ресурсе Министарства одбране, за потребе целокупног система, односно Управа за људске ресурсе Генералштаба када је реч о припадницима Војске Србије. Дакле, информатичка структура направљена је тако да ће крајњи резултат тестирања кандидата који су се пријавили за неко од места, на пример у Војсци Србије, бити у бази података Управе за људске ресурсе. Предност система коме тежимо јесте та што су подаци на једном месту, а управљање људским ресурсима постаје ефикасније – закључује поручник Вујовић.

Аутори пројекта су се приликом његовог формулисања користили искуствима која су прикупили током сарадње са колегама психолозима из страних армија.

– Сарађујемо са колегама из Националне гарде Охаја, са којима смо у два наврата имали експертске разговоре, као и са колегама из немачке армије. Током претходне године учествовали смо састанку стручњака из области војне психологије балканских земаља у Риму – наглашава Вујовић, додајући да је модел селекције који је увршћен у пројекат у највећој мери рађен по угледу на оне који се користе у савременим армијама, али су узете у обзир специфичности нашег система одбране. Савремене војске имају центре за професионалну селекцију, у оквиру којих се одвија процес професионалне селекције, где је психолошка евалуација само један њен сегмент. И наш је циљ да, кад за то буду створени услови, ови центри за психолошку селекцију прерасту у центре за професионалну селекцију.

У амбијенту професионалне војске

Професионализација Војске Србије поставља нове задатке пред психологе у систему одбране, јер војнике на обавезном одслужењу војног рока замењују добровољци. Такође и про-

ПРОЦЕНА СТАЊА

Једном годишње, на нивоу Војске Србије процењује се психосоцијално стање и психофизичко оптерећење професионалних припадника. Циљ анализе јесте да се сагледају чиниоци стреса, односно „критични аспекти“ услова рада, организације и психосоцијалне климе, који негативно утичу на ефикасност војних колектива и ментално здравље. На основу добијених резултата предлажу се мере за унапређење стања. Процењују се следећи параметри – задовољство радним и животним условима, брига о људима и ауторитет старешине, међуљудски односи, однос према колективу, затим, ефикасност војних колектива, мотивација, психофизичка оптерећеност, те негативне појаве и ниво синдрома „сагоревања“.

професионални војници. Поручник Вујовић наглашава да нове околности намећу нова решења и да Управа за људске ресурсе има дефинисан стратешки приступ управљања кадровском структуром.

За сваку врсту селекције постоје дефинисани критеријуми који зависе од захтева које одређена дужност поставља пред кандидата. Различити су критеријуми, на пример, за пријем лица у специјалне јединице у односу на, рецимо, инжињеријске јединице. Посебно ће се дефинисати и разрадити критеријуми за психолошку селекцију кандидата за добровољно служење

војног рока, јер ће то бити регрутни контингент за попуњу јединица професионалним војницима.

Када се лице прима у систем полази се од општих потенцијала, односно који је доњи праг способности који кандидат треба да има и која је то оптимална структура личности која би одговарала захтевима војне службе.

– Касније, када се професионални војници распореде на дужности, праћењем резултата рада и карактера њихових способности, систем ће одлучивати о развоју њихове каријере. Од тог контингента се, по специфичним критеријумима, знатно сложенијим у односу на оне за избор у професионалну службу у својству професионалног војника, селектују најуспешнији. Најбољи професионални војници, који испуњавају опште услове, упућују се на лидерске курсеве, а касније и на курсеве за подофицире – објашњава Вујовић, додајући да се такав модел у многим страним армијама показао као успешан.

У околностима које су претходиле реформи система одбране, највећи део рада психолога односио се на примарни ментално-хигијенски рад са војницима, у циљу боље адаптације али и примарног дијагностиковања потенцијалних проблема и спречавања ванредних догађаја. Према речима поручника Вујовића, у тим тимовима су психолог, старешина, лекар при јединицама у Војсци. Секундарни тимови исте намене распоређени су у војномедицинским центрима у Београду, Нишу и Новом Саду и, коначно, терцијарни је

у оквиру Војномедицинске академије. Такав модел ментално-хигијенског рада био је веома ефикасан.

– Сада су активности психолога у знатно већој мери усмерене на професионалне припаднике система одбране. Првенствено се односе на селекцију у циљу стварања квалитетне кадровске структуре, а такође и на домен психолошке припреме појединаца и јединица за ситуације појачаног стреса – објашњава он.

Превентивно деловање

Један од значајних аспеката рада психолога у систему одбране је превенција злоупотребе психоактивних супстанци. Носилац тих активности је Управа за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије. Како истиче поручник Вујовић, превенција се врши у сарадњи с Центром за контролу тровања ВМА, тако да је пракса да ненајављене контроле по јединицама обављају психолози, лекар специјалиста и два медицинска техничара из поменутог центра.

– Када се после анализе установи да је неко позитиван на поједине психоактивне супстанце, поред примене дисциплинских мера које су прописане законом за такав преступ, то се лице упућује на специјалистички преглед. Уколико се установи синдром зависности, систем је дужан да понуди лечење. Оно траје један месец, и ако комисија утврди да после тога лице није способно за наставак службовања у систему одбране, прекида му се професионална војна служба. Ако се, међутим, утврди да је појединац способан за наставак каријере, а касније старешина поново примети његово неуобичајено понашање, има право да га упутује на тестирање – у случају да тест буде позитиван на психоактивне супстанце, као што су алкохол и дрога, административно се прекида професионална војна служба. О тој процедури упознати су сви припадници система одбране – закључује поручник Вујовић. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимили Ј. МАМУЛА
и Г. СТАНКОВИЋ

Годишње награде Медија центра „Одбрана“

Изабрани најуспешнији

Новинарску награду „Иван Марковић“ за 2010. годину жири је доделио новинару „Бете“ Војкану Костићу за документарни телевизијски филм „Професија војник“.

Најбољи спортиста Војске Србије у прошлој години је кадет Стеван Стојановић, џудиста, а најбоља спортска екипа Стрељачки клуб „Академац“

Конкуренција у све три категорије за које Медијски центар „Одбрана“ додељује годишња признања и овога пута била је велика.

Жири за доделу новинарске награде „Иван Марковић“ оцењује да овогодишња конкуренција новинарских радова, приспелих на конкурс, представља веома солидну медијску продукцију, тематски и жанровски врло разноврсну. Очигледно је интересовање медија да се на професионалан и одговоран начин обрађују теме из области одбране, односно активности Министарства одбране и Војске Србије.

Циљ награде јесте подстицање новинара који прате активности Министарства одбране и Војске Србије на квалитетно извештавање у домаћим писаним и електронским медијима, афирмација и јавна верификација њиховог стваралаштва и сећање на Ивана Марковића, једног од најдаровитијих војних новинара и уредника у листу „Војска“, који је 2003. године преминуо у 43. години живота.

Новинарска награда „Иван Марковић“

Из занимљиве понуде, жири се определио да награду „Иван Марковић“ додели новинару „Бете“ Војкану Костићу за документарни телевизијски филм „Професија војник“, урађен у ТВ продукцији „ЕА1“, емитован у оквиру серијала „Интеграције“ на програму РТС2 и на још 38 локалних ТВ станица у мрежи ANEM. Награду чине Плакета и новчани износ од 60.000 динара.

У обраложењу жири наводи да је получасовна ТВ сторија направљена као врхунско професионално остварење, које комбинованом репортажно-истраживачком методом анализира процес професионализације Војске Србије, осветљавајући га из свих углова. Објективно, уравнотежено, комбинујући фактографију са полигона, из касарни и свакодневне обуке, са мотивима из приватног живота војника-професионалаца и изјавама одговорних старешина, аутор постиже врло упечатлив утисак о процесима трансформације Војске Србије. Отворен и искрен разговор о сложеним питањима делује убедљиво, јер се не заобилазе ни тешкоће и проблеми, али утолико више цео рад документује реалне околности и повећава дигнитет теме, учвршћујући ауторитет актера документарца и Министарства одбране и Војске Србије у целини. Овакав новинарски приступ несумњиво доприноси демократизацији јавног говора о

ПРОФЕСИЈА ВОЈНИК:
сцена из филма

темама које се тичу одбране земље и на тај начин и популарности свих који на том важном послу раде.

Жири за доделу новинарске награде „Иван Марковић“ радио је у саставу проф. др Раде Вељановски, председник (Факултет политичких наука, Београд), Сања Лубардић (ТВ Студио Б), Ненад Ковачевић (лист „Данас“), Звонимир Пешић (пуковник у пензији, бивши директор и главни и одговорни уредник „Војске“) и Данијела Марјановић (Управа за односе са јавношћу Министарства одбране).

Спортиста ГОДИНЕ

Кадеџ
Стеван Стојановић

Жири за избор најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије констатовао је да су у протеклој години у војном спорту, и у појединачној и екипној конкуренцији, постигнути врхунски резултати, како на домаћим тако и на међународним такмичењима. Утолико је задатак жирија био тежи, да међу приспелим пријавама изабере најбоље.

Жири је одлучио да за најбољег спортисту Војске Србије у 2010. години прогласи кадета Стевана Стојановића, џудисту, а Стрелачки клуб „Академац“ за најбољу спортску екипу.

Стеван Стојановић је кадет старији водник Војне академије. Сада је на четвртој години студија, смер телекомуникације. Рођен је 1988. године у Бору. У џудоу је носилац бројних државних медаља у свим узрасним категоријама, почев од пионира, кадета и јуниора, до млађих сениора и сениора. Члан је ЦК „Партизан“, Београд.

Највреднији резултати које је остварио у прошлој години су 1. место на појединачном Првенству државе за сениоре на коме је прогла-

Додела сребрне медаље „Академцу“ на Првим свејским војним кадеџским играма

шен за најуспешнијег такмичара; 1. место на међународном турниру „Свети вид“ у Ријеци (Хрватска); 1. место на међународном турниру у Удинама (Италија); 2. место на екипном Првенству државе у супер лиги као члан ЦК „Партизан“ и 3. место на европском војном првенству у Новом Месту (Словенија).

Спортска ЕКИПА

Стрелачки клуб „Академац“ основан је 1957. године и носилац је бројних трофеја на првенствима СФРЈ и Србије. Од 2004. на међународним такмичењима наступа као члан Међународне асоцијације војних спортова – CISM. Учествовао је на 4. светским војним спортским играма у Индији, светским првенствима у Норвешкој и Хрватској и регионалним такмичењима у Бугарској, Чешкој и Словенији.

У 2010. години остварени су одлични резултати међу којима издвајамо екипно 2. и 3. место на Првим светским војним кадетским играма које су девојке освојиле у конкуренцији ваздушни пиштољ и ваздушна пушка, екипно два прва места на Првенству Србије за сениоре пиштољ средишњег паљења и војнички пиштољ, 2. место на Првенству Србије за сениоре малокалибарски пиштољ слободног избора и 3. место на Пр-

венству Србије у ваздушном пиштољу. У појединачној конкуренцији издвајамо нови државни рекорд и 1. место на државном првенству војника Димитрија Гргића у дисциплини ваздушни пиштољ.

Екипу „Академца“ тренирају пуковник мр Митја Гргић и потпуковник Иштван Пољанац, а на такмичењима, поред осталих, наступају потпуковник Дејан Куртов, мајори Жељко Нововић, Раде Ковачевић, Слободан Милановић, Срђан Миљковићи и Душко Бугарски, заставник Саша Мудринић, кадет Александар Павловић, кадеткиње Тања Тачић, Гордана Сарић, Милица Милосављевић, Вања Мрђа, Ида Попесков и Кристина Бабић и војник Димитрије Гргић.

Жири за доделу спортских признања радио је у саставу Вук Рашовић, председник, пуковник Драган Ђини, начелник Одсека за војни спорт Управе Војне академије, капетан Предраг Зељковић, заступник начелника реферата за физичку обуку у Управи за обуку и доктрину (Ј-7) ГШ ВС, старији водник Горан Чегар, референт у Одсеку за војни спорт Управе Војне академије и Бранко Копуновић, уредник у Медија центру „Одбрана“.

Награде ће бити уручене на свечаности поводом Дана Медија центра „Одбрана“, 24. јануара, у Дому Војске Србије. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Стандардизација у систему одбране

Алат за будућност

Снимко Зоран МИЛОВАНОВИЋ

Примена стандарда води до вишег нивоа интероперабилности Војске Србије, како по опреми тако и по процедурама, а она представља важан „алат“ у достизању циљева политике одбране дефинисаних у Стратегији одбране Србије

После стручне расправе о стандардизацији у систему одбране, одржане средином децембра прошле године, јасно је да тај, иначе веома важан корак у остваривању пунијег партнерства са НАТО, неће бити једноставан. Уместо на војнички одсечан и чврст корак младића спремног на све изазове времена, наликоваће он више на замишљени корак опрезног интелектуалца с богатим искуством. И при томе веома свесног да без стандардизације нема, не само толико жељене интероперабилности Војске Србије с оружаним снагама других земаља, већ ни заједничке будућности, којој свакако тежимо, како у окружењу, тако и у европским интеграцијама.

Како напомиње пуковник Зоран Спасојевић, директор Дирекције за стандардизацију, кодификацију и метрологију Управе за одбрамбене тех-

нологије, стандардизација је нераскидиво повезана са остваривањем интероперабилности, једног од начела функционисања Војске Србије, прокламованих и у нашим стратегијским документима.

Функција

Имплементација одређеног броја НАТО стандарда допринеће ефикасном ангажовању у Партнерству за мир и НАТО систему за стандардизацију. Коришћењем истих или сличних доктрина, процедура и опреме биће омогућено заједничко ефикасно ангажовање снага земаља НАТО-а његових партнера, па и оних које нису у том војном савезу, њихова заједничка обука, вежбе и рад у повереним мисијама и задацима. Истовремено, тиме ће се омогућити заменивост и компатибилност производа, процеса и услуга под одређеним, унапред по-

знатим условима ради остваривања постављених задатака.

Све то јасно показује да примена НАТО стандарда свакако доводи до вишег нивоа интероперабилности Војске Србије, како по опреми тако и по процедурама, и да она сама представља веома важан „алат“ у достизању циљева политике одбране дефинисаних у *Стратегији одбране Србије*. То је један од разлога због којих се стандардизацији данас поклања значајна пажња, не само у Војсци, већ и у целом систему одбране.

Функција стандардизације није у њој самој, већ у оном што нам она омогућава, напомиње потпуковник Владимир Буквић, руководилац Групе за стандардизацију и кодификацију, истичући да је од оснивања Дирекције, у априлу прошле године, протекло мало времена, да би се свеобухватније могло оценити постојеће стање.

– Битно је рећи да ми данас располажемо богатим наслеђем стандарда одбране и техничких прописа у области одбране из претходног периода, али и да је током протекле две деценије дошло до њихове значајне релативизације. Стандардизација, уз кодификацију и контролу квалитета, представља не само корак у остваривању интероперабилности у *Партнерству за мир*, већ и предуслов за техничко-технолошки напредак у нашем систему одбране и Војсци. При томе, треба имати у виду да се оперативни стандарди, као облик стандардизације, могу примењивати на доктрине, тактике, технике, логистику, обуку, извештаје, мапе и друге делатности у војсци, да се административни стандарди односе на терминологију, од чије уре-

ђености зависи много тога, не само у војсци, него и у систему одбране, а да се материјални стандарди протезу на карактеристике наоружања и војне опреме, подсистема, разне материјале и друго. Стандардизацијом је, дакле, проткано све око нас, па и целокупан систем одбране. Стриктно поштовање процедура води уређеном систему, а томе, ако неко тежи, онда је то војска – каже потпуковник Буквић.

Како до веће примене

Своја програмска документа, систем и контролу квалитета, инвентивну и друге делатности, према новим стандардима, прилагођавају како фабрике одбрамбене индустрије Србије, тако и Војнотехнички институт као носилац развоја, у коме је ангажовано на десетине комисија и група за стандардизацију. Полазећи од њихових искустава, у ВТИ напомињу да би, зарад побољшања система материјалне стандардизације било потребно његово преиспитивање и квалитативно уобличавање кроз ревизију правилника и упутства, преиспитивање кадровских и материјалних ресурса са аспекта тренутних могућности и будућих потреба, едукацију учесника у реализацији активности из области стандардизације, редовно преиспитивање постојећих и стављање ван снаге застарелих прописа о квалитету производа и стандарда одбране, чвршће повезивање са Институтом за стандардизацију Србије и веће учешће представника војске у комисијама за стандарде. Ипак, оно што наглашавају као „почетак и крај“ система стандардизације јесте потреба веће

Циљеви партнерства и НАТО стандарди су нераскидиво повезани. У надлежности Војске Србије (Радног стола бр. 4 Групе Србија – НАТО за реформу одбране) дефинисано је 29 циљева. По сваком од њих, просечно, дефинисано је око пет савезничких докумената, што јасно сведочи о шуми прописа на које не смемо да заборавимо. Тренутно се, за достизање Циљева партнерства, користи око 230 савезничких публикација, од којих је 151 засновано на Станагу (СТАНАГ).

примене стандарда и прописа – српских, међународних, европских...

Стандардизација и одржавање квалитета у одбрамбеним технологијама омогућавају напредак у развоју и отварају нове видике и домете у примени ратне технике, што представља надмоћ за страну која успева да их спозна и искористи, док она која то не чини води у инфериорност. Својевремено је војна индустрија достигла висок степен развоја и квалитета производа управо захваљујући строгим захтевима у изради техничких прописа о квалитету производа.

– Правилно дефинисани захтеви квалитета, разумевања места, улоге и значаја контроле квалитета и стандардизације омогућавају нам бекство од инфериорности на коју и поред беспарице не морамо бити осуђени. Примарно питање промена постаје техничко-технолошка модернизација, која ће омогућити да се квантитет надомести квалитетом, у коме ће нови контекст употребе омогућити нови потенцијал. Динамика догађаја не дозвољава тишину већ подстиче да се у области квалитета стално мора изнова стварати, дограђивати и побољшавати – напомиње пуковник Спасојевић и додаје да је стандардизација у систему одбране истовремено и подсистем националне стандардизације и војне организације. ■

Душан ГЛИШИЋ

ДЕФИНИЦИЈА

Стандардизација се дефинише као развој и имплементација концепата, доктрина, процедура и плана којима се обезбеђује и одржава потребан ниво компатибилности, заменљивости или заједништва на оперативном, материјалном и административном пољу ради достизања интероперабилности.

стандарди су НАТО формално документовани у заједничком договору земаља чланица, СТАНАГ – Споразуму о стандардизацији (STANAG Standardisation Agreement) који могу да прихвате све, или само поједине чланице савеза. Осим СТАНАГ, у документа о стандардизацији улазе и стандардизационе препоруке (STANREC – Standardization recommendation) и публикације Савеза (AP – Allied Publication).

Чета за почести Команде за обуку

За живот и част

Ни тужнијег повода, ни веће обавезе. Ако Емир Кустурица сматра да је смрт непроверена гласина, онда нема дилеме да испраћај на вечни починак људи који су животни век провели у униформи представља узвишену мисију која додирује истину.

О давање почести преминулим или погинулим војницима особеност је свих армија света од вајкада. Не постоји позив, ни професија, која човека до те мере одређује и у тренутку смрти као што је војничка. Част и обавеза прате војне старешине од часа ступања у службу до дана када се њихов живот завршава. Зато је и чин одавања последње почести симбол поштовања који отаџбина указује човеку који је умро или био спреман да то за њу учини. То је симболичан доказ да држава цени и не заборавља своје војнике.

Владари, војсковође и ратници у старом веку сахрањивани су уз посебне војне почести, средњовеков-

ни витезови праћени у гроб верским обредима, од постанка стајаћих армија почести се указују свим старешинама... А у савремено доба сахране припадника оружаних снага регулисане су одговарајућим правилима – о броју, месту, времену и начину указивања почести.

И Војска Србије наставила је традицију одавања почести преминулим и погинулим војницима и старешинама. На први поглед само необичан, а заправо изузетно захтеван задатак поверен је Чети за почести из састава Команде за обуку. Управо смо од њих потражили одговоре како изгледа свакодневно бављење послом који подразумева репрезентовање Војске Србије у најосетљивијем тренутку – на сусрету живота и смрти.

Ментална чврстина

– У питању је изузетно одговоран посао, па се од војника тражи да буду дисциплиновани и одлично стројево изграђени. Будући да просечно два пута дневно излазимо на терен, од наших припадника се захтева да савршено представљају лик и дело Војске – објашњава поручник Вујица Стевановић.

Чета за почастии некада је функционисала у саставу почасног баталјона, децембра 2008. формирана је под Командом за обуку и осим што служи за полагање венаца разних делегација, намењена је и за одавање почастии професионалним војним лицима: војницима, подофицирима,

официрима, генералима и адмиралима. Не важи, ипак, иста процедура за све преминуле, већ начин одавања почастии зависи од њиховог чина.

– Почасни вод за подофицирске и официрске чинове у Војсци Србије састоји се од 20 „обичних“ војника и још двојице, задужених за државну заставу. То није све, пошто свакој почастии присуствују и двојица музичара: трубач и добошар. За преминуле подофицире и официре ангажују се по два вода, док приликом сахране генерала учествује цела чета.

До најситнијег детаља испланиран процес одавања почастии захтева максималну концентрацију и психичку чврстину. Да би све протекло без грешке, вежбе у касарнама тра-

ју сатима, због чега војници морају бити пажљиви са оружјем, издржљиви на сунцу, киши, снегу, прецизни приком паљбе и, надамне, ментално јаки.

– Испред капеле се постројавамо 15 минута пре формирања почасне поворке, кад припадници вода стављају нож на оружје. У тренутку кад покојника износе из капеле и стављају га на возило, које би требало да га пребаци на гробно место, музичари свирају „Посмртни марш“. Застава Србије разапета преко ковчега сведочи да је у питању и државна почаст. Потом се командује почасни поздрав, а лафет вози преминулог на гробно место – описује Стевановић редослед потеза почасног вода приликом указивања почастии.

Плотуни као симболика

Приликом спуштања ковчега у гроб командује се почасна паљба, док је артиљеријска могућа само уз посебно наређење.

– Вод се увек постројава наспрам гробног места. Кад свештеник обави своје, командује се почасни поздрав, из пушака се испалају три плотуна. На крају, музичари свирају мелодију „Тамо далеко“ – илуструје поручник Стевановић.

Према речима др Радета Рајића, стручњака за питања војничке части, испаливање метака симболично указује на потребу да се димом окади душа покојника, а звучно објави почаст. То је начин да држава, јавном церемонијом, преко институције каква је војска, захвали онима који су увек били на бранику отаџбине.

Три зрна имају два значења: верско и цивилно-војно. У религијском,

хришћанском смислу, њима се исказује захвалност Оцу, Сину и Светоме духу. У световном смислу плотуни су признање – животу, смрти и части преминулог.

Образовање плус усавршавање

Почасна чета, као и остале јединице Војске Србије, прима нове професионалне војнике. Они који желе да приступе Чети за почаст потребно је да испуне само два услова: да заврше средњу школу и да буду здравствено способни.

– За формацијско место стрелца, професионални војник може бити и кандидат са завршеном основном школом – каже мајор Бојан Миливојевић из Чете за почаст и објашњава промене које су настале са престанком обавезе служења војног рока.

– Како Војска Србије више не школује подофицирски кадар у Средњим војним школама, него их ствара од професионалних војника, припадницима наше јединице нуди се могућност напретка до чина подофицира. До њега могу да стигну после првог одрађеног уговора, а на основу резултата у Команди за обуку и усавршавања старешинског кадра у Панчеву, где завршавају лидерски и основни курс за подофицире.

Тај пут прошао је Горан Маричић, који је 15. новембра 1993. започео војну каријеру као војник по уговору. Данас је старији водник и први подофицир у Чети за почаст.

– Пре 17 година, на конкурс у Краљеву испунио сам услове, да бих после конкурса за војне подофицире по уговору завршио и курс за командира одељења. До 2001. радио сам као подофицир, а затим сам преведен у активну војну службу и примљен у

радни однос. Таква могућност сада се пружа професионалним војницима, јер после одрађеног трогодишњег уговора, разним курсевима и усавршавањима могу да стигну до чина водника – подсећа Маричић. ■

Александар ЈОКСИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

КОНКУРС ЗА НОВЕ ЧЛАНОВЕ

Јединица при Команди за обуку Војске Србије расписала је конкурс за пријем нових чланова, посебно са подручја Београда, који би по завршетку основног курса испунили услове за склапање трогодишњег уговора о раду.

– Конкурс није временски ограничен, траје до попуне чете. Тренутно имамо слободних места за стрелце оба пола. Кандидати који нису служили војни рок у нашој јединици биће упућени на петонедељну обуку у Зајечар (мушкарци) и Сомбор (жене), после чега ће добити сертификат о савладаним стандардима. Документ им омогућује приступ Чети за почаст и заснивање радног односа у трајању од три године, уз напомену да такав статус може трајати до 40. или 50. године за одређене специјалности – прецизира мајор Бојан Миливојевић.

Седница скупштинског Одбора за безбедност

КОСОВО, КРИМИНАЛ, ВЕРСКИ ЕКСТРЕМИЗАМ...

Одбор за безбедност Народне скупштине Републике Србије усвојио је 28. децембра извештаје о раду Војнобезбедносне и Војнообавештајне агенције у протеклих шест месеци

Директор Војнобезбедносне агенције Светко Ковач информисао је чланове Одбора за безбедност о раду агенције у периоду од 1. маја до 1. новембра, наглашавајући да су и даље највећа претња безбедносној ситуацији у Србији једнострано проглашење независности Косова, организовани криминал и деловање појединих криминално-терористичких група. Он је оценио да је после хапшења групе Љирима Јакупија знатно смањена опасност угрожавања безбедности у Копненој безбедности према Косову и Метохији.

– Иако је безбедносна ситуација на југу Србије релативно стабилна, постоје индикатори који указују на могућност усложњавања – оценио је он. Говорећи о ситуацији у Санџаку, Ковач је нагласио да је на том простору порасло поверење у Војску Србије, о чему говори повећање професионалних припадника међу Бошњацима, којих је десет пута више у односу на прошлу годину, и да нема показатеља непосредног угрожавања јединица и објеката Војске у том крају.

Одбор је, такође, размотрио и усвојио Извештај о раду Војнообавештајне агенције за период од 1. јуна до

1. децембра. Заступник директора бригадни генерал Драган Владисављевић рекао је да је Балкан крајем 2010. релативно стабилно подручје, иако ситуација у Босни и Херцеговини, на Косову и Метохији и у Македонији и даље привлачи међународну пажњу. На безбедност Србије највише утиче стање на Косову и Метохији. Војнообавештајна агенција прати смањење броја војника КФОР-а и јачање извршних функција мисије Еулекса, са становишта стабилности и угрожености српског становништва.

Генерал Владисављевић је навео да је крајем октобра Северноатлантски савез донео одлуку о преласку на следећу фазу ангажовања КФОР-а која подразумева смањење за око 3.500 војника до априла наредне године, што је значајан процес са становишта националне безбедности Србије. Он је истакао да ВОА усмерава пажњу и на промене које се одвијају у Европској унији, посебно на реформу њене спољно-безбедносне политике, која пружа прилику земљама региона, укључујући и Србију, да увећају шансе за пријем у Унију.

Као један од безбедносних изазова, генерал Владисављевић издвојио је спрегу верског екстремизма и организованог криминала, а за приоритете у наредној години навео унапређење квалитета информација прикупљањем и обрадом обавештајних података од интереса за систем одбране, унапређење војнодипломатске активности и развој сарадње са обавештајно-безбедносним службама у земљи и иностранству. ■

У Санџаку је порасло поверење у Војску Србије, о чему говори повећање професионалних припадника међу Бошњацима, којих је десет пута више у односу на прошлу годину.

Један од приоритета у наредној години је развој сарадње са обавештајно-безбедносним службама у иностранству.

Биљана МИЉИЋ

Сарадња ваздухопловстава Србије и Данске

Рука подршке

Поред примарних задатака контроле и заштите суверенитета ваздушног простора и подршке јединицама КоВ из ваздуха, задатак Ваздухопловства и противваздухопловне одбране је непрекидна организација службе трагања и спасавања, што заједно чини комплексан систем који свакодневно функционише.

Технолошко заостајање, недостатак финансијских средстава и обнова изузетно скупих ресурса само су део проблема са којим се Команда Ваздухопловства и противваздухопловне одбране свакодневно бори. Набавка савременог наоружања опреме и модернизација постојећих средстава главни је дугорочни задатак ВиПВО.

Ипак, колико је тешко обезбедити финансијска средства за набавку и опремање вида модерним наоружањем и опремом, толико је проблем и обука људства за руковање системима који су све захтевнији. Укратко, техника захтева финансијска средства, а за људе је неопходно обезбедити и време како би се модерни принципи и процедуре усвојили. У тим случајевима међународна војна сарадња постаје моћно оруђе за изналажење најкраћих путева и постизање задатих нивоа и стандарда.

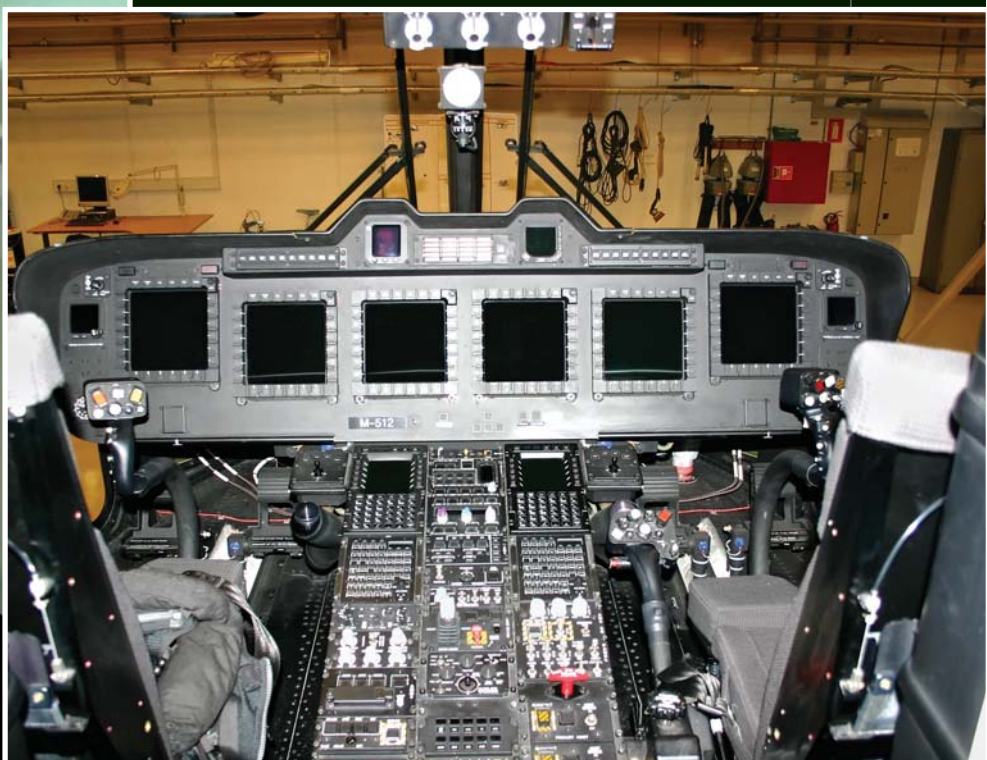
У протеклом периоду Команда ВиПВО активно се укључила у токове војно-војне сарадње и са ваздухопловствима оружаних снага у региону и шире успоставила партнерске односе. Сарадња је успостављена и реализује се са 18 земаља, посебно са ваздухопловствима САД, Данске, Румуније и Бугарске.

Међу наведеним земљама посебно место заузима Краљевина Данска. Сарадња је успостављена 2006. године, од када су покренута три, за ВиПВО и Републику Србију у целини велика и значајна пројекта.

Почетак је означио развој Службе трагања и спасавања, потом пројекат унапређења и даљег развоја Оперативног центра ВиПВО, а крајем 2010. године командант ВиПВО и амбасадор Краљевине Данске у Београду Мете Кјуел Нилсен потписали су Писмо о намерама којим је започет пројекат даљег развоја система безбедности летења у ВиПВО. Наведени пројекти тренутно су у различитим фазама, али су резултати већ конкретни и видљиви.

Путем донација опремљени су оперативни центри ВиПВО компјутерском и другом неопходном опремом, што је унапредило ефикасност и обезбедило боље услове за рад. Донацијом Министарства одбране Краљевине Данске обезбеђен је систем радио везе, који омогућава непрекидну комуникацију са пилотима хеликоптера и авиона на малим висинама, што је значајно унапредило могућности Службе трагања и спасавања и ВиПВО у целини. Та служба добила је и одређен број цистерни за пуњење ваздухоплова горивом.

Поред тих донација, треба истаћи и обуку коју су припадници ВиПВО завршили у војнообразовним институцијама ОС Данске, као и искуства која су припадници данског ваздухопловства, кроз семинаре и друге активности, пренели у протеклом периоду. Више од 30 припадника ВиПВО похађало је разне облике стручног усаврша-

АМБИЦИОЗНИ ПЛАНОВИ

Данско Краљевско ваздухопловство учествовало је са авионом F-16 у летачком делу програма аеромитинга Батајница 2009, а тим ВиПВО приказао је авион Г-4 „супергалеб“ на аеромитингу у Данској, одржаном у јуну 2010. године.

Обостране амбиције нису мале. Већ постоје усаглашени планови за 2011. и 2012. годину, а у току је израда студија развоја Службе трагања и спасавања и Система безбедности летења до 2015. године.

Планирају се регионални семинари у области трагања и спасавања, као и учешће на међународним вежбама у овој области, где ће се стечена знања проверити у пракси. Успостављају се нове процедуре комуникације Оперативног центра ВиПВО са цивилним структурама одговорним за контролу и управљање ваздушним саобраћајем у циљу правовременог одговора на модерне изазове ризике и претње. У току је усаглашавање и израда процедура правовременог ангажовања капацитета ВиПВО, намењених трагању и спасавању, за потребе цивилних структура Републике Србије у случају ванредних ситуација.

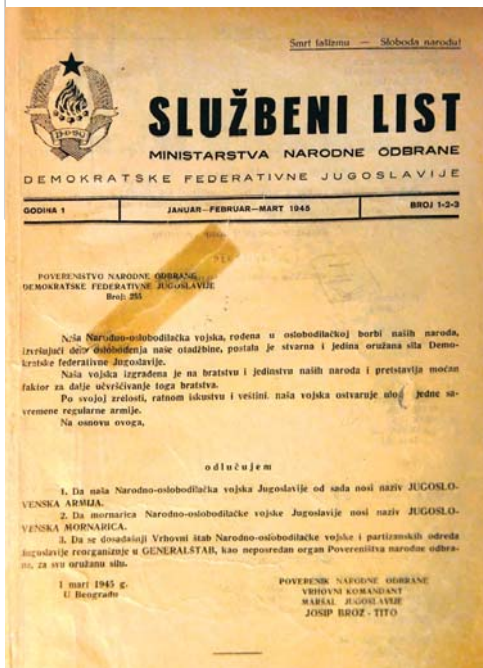
вања у Данској, а само је на семинару о Развоју службе трагања и спасавања, одржаном на Тари у септембру 2010. године, учествовало 36 лица.

Данска је подржала чланство Републике Србије (као „државе корисника“) у организацији „COSPAS-SARSAT“ (International Satellite System For Search and Rescue), где је ВиПВО, у сарадњи са Директоратом цивилног ваздухопловства, остварило сарадњу у области трагања и спасавања на међународном нивоу.

Улога данске стране у овим процесима је кључна и омогућава да се српско ваздухопловство развија у сферама које у протеклом периоду нису биле у фокусу, али обезбеђују еластичност у одговору на изазове, ризике и претње 21. века. У даљим разговорима данска страна је исказала спремност да настави са реализацијом планираних активности и донација, што ће омогућити завршетак покренутих пројеката.

Стечено знање и вештина омогућавају да се ВиПВО активно укључи у модерне процесе и спремно дочека времена која долазе. За то треба захвалити пријатељима из Данске, који су несебично пружили руку и ставили на располагање своје знање и капацитете. ■

Владимир МИЛОШЕВИЋ

130 година *Службеног војног листа*

Достојан јубилеј

Од маја 2010. године на сајту Министарства одбране објављује се и ажурирани Преглед закона и подзаконских аката из делокруга Министарства одбране и Војске Србије, објављених у *Службеном војном листу*, тако да сви заинтересовани на једном месту могу наћи готово све што их занима из области војног законодавства. Сада се заиста може рећи да су сви закони, подзаконска акта и други прописи из система одбране доступни јавности, или како је данас модерно рећи, транспарентни.

Највећа моћ, кажу познаваоци, је у информацији. Знање о нечему, посебно о ономе што нас опредељује у доношењу одлука, али и свеопште познавање животног пута којим ходимо, несумњиво доприноси избегавању свих понора и кривина које нас неминовно очекују. У шуму прописа улазимо, практично, од рођења, од уписивања у Матичну књигу рођених. Један од оних путоказа који нам помажу да се у тој шуми закона, прописа и других бројних аката лакше снађемо, посебно када је реч о професионалним корацима, свакако је *Службени војни лист*. Основан пре 130 година, излазио је најпре у *Рајнику*, „листу за војне науке, новости и књижевност“, у његовом „званичном делу“, у коме су периодично објављивани закони, укази и правила, извештаји, реферати и расписи.

Образлажући потребу оснивања првог војног гласила, српски министар војни ђенералштабни потпуковник Јован Мишковић рекао је начелнику Главног ђенералштаба да је „војска без свог листа, као човек без говора“. Тако је настао *Рајник*, часопис који је, током наредне две године, поред војних прописа и закона, на сво-

јим страницама објављивао и информације о унапређивању и прекоманди официра, њиховој женидби, лечењу, одласцима на одмор, у пензију или пресељењу. Било је ту и огласа, објављивани су конкурси, представљане награде и укази о наименовањима. Говорило се да *Службени војни лист* представља светионик за све оне који не желе да тапкају у месту, већ су намерни да напредују у каријери. Услови и могућности за остваривање таквих жеља, за напредовање на официрској професионалној стази, многи су налазили управо у тој периодичној публикацији Министарства војног.

Само две године од објављивања првог броја *Службеног војног листа* у *Рајнику* јавила се потреба за самосталним издањем, па је 1881. године, по угледу на француску и немачку војску, и српска добила посебну публикацију под именом *Службени војни лист*. Тадашњи министар војни ђенерал Милојко Лешјанин покренуо је недељно гласило у којем су објављивани закони, укази, наређења, постављења и размештаји, министарска објашњења и одговори на питања официра, извештаји о раду одређених јединица, па чак и вести о личним односима официрског кора, попут женидбе, одсуства и боловања.

Такав карактер Службени војни лист задржао је све до краја 1941. године, када је, наређењем министра војног генерала Богољуба Илића, након повлачења краљевске владе и дела војске у Египат, због беспарице, угашен.

– У Југославији, међутим, потреба за објављивањем вести, наређења, указа, закона и упутстава из области одбране и војске није престала да постоји, па је улогу *Службеног војног листа* преузео *Билтен Врховног штаба* НОВ и ПОЈ. Поред војних и војно-политичких директива, упутстава, коментара, наредби, извештаја и текстова о ратним збивањима, *Билтен* је објављивао и све значајније одлуке Врховног штаба. По формату и садржини био је веома сличан послератном *Службеном војном листу*, обновљеном одмах по ослобођењу, 1945. године. Од марта до краја

децембра те године излазио је под називом *Службени лист Министарства народне одбране ДФЈ*, а затим, све до краја априла 1952, као *Службени лист Министарства народне одбране Федеративне Југославије*. Како се мењао назив државе, тако је и та публикација мењала име, каже главна и одговорна уредница данашњег *Службеног војног листа* Нада Сибинчић. Излазио је и као *Службени војни лист Министарства народне одбране ФНРЈ*, да би данашње име добио у СФРЈ, када је *Службени војни лист* издавао Савезни секретаријат за народну одбрану. У СРЈ издавало га је Савезно министарство за одбрану, у Државној заједници СЦГ Министарство одбране, баш као и Србији, од јуна 2006. године.

Промена назива, ипак, није значила и промену садржаја. Увек је то била публикација у којој су заинте-

ресовани могли да нађу све, или готово све законе из области система безбедности. И данас је то тако.

– *Службени војни лист* је службено гласило Министарства одбране Републике Србије, у коме се објављују прописи и други акти Владе, чији је предлагач Министарство одбране, као и прописи и акти које доносе министар одбране и начелник Генералштаба Војске Србије. Поред тога, *Службени војни лист* прештампавана из *Службеног гласника РС* све оне законе, прописе и опште акте Народне скупштине, потврђене међународне уговоре у области одбране и војне сарадње и друге акте чији је предлагач Министарство одбране, као и акте других министарстава који су од значаја за одбрану и Војску Србије – каже Нада Сибинчић и додаје да се у *Службеном војном листу* објављује и Регистар објављених прописа и аката.

Од маја 2010. године на сајту Министарства одбране објављује се и ажурирани Преглед закона и подзаконских аката из делокруга Министарства одбране и Војске Србије објављених у *Службеном војном листу*, тако да сви заинтересовани на једном месту могу наћи готово све што их занима из области војног законодавства. Сада се заиста може рећи да су сви закони, подзаконска акта и други прописи из система одбране доступни јавности, или како је данас модерно рећи, транспарентни.

Службени војни лист ове године обележава несумњиво достојан јубилеј, 130 година постојања и готово непрекидног излажења. Пауза је била само 1916. године, када је „Србија била на Крфу“. Свесна значаја тог јубилеја и *Службеног војног листа* који нам периодично крчи пут кроз „прашуму војних прописа“, Нада Сибинчић указује на време које долази и обавезе које ће проистећи из све активнијег придруживања Србије међународним интеграцијама. Без сумње, биће ту много више посла за двочлану редакцију *Војног службеног листа*. ■

Душан ГЛИШИЋ

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

Нада Сибинчић и Татјана Оровић

ДВОЧЛАНА РЕДАКЦИЈА

О објављивању прописа и других аката које доносе председник Републике, министар одбране и начелник Генералштаба ВС, у *Службеном војном листу* стара се Правна управа Секретаријата Министарства одбране. Ту публикацију уређује и за његова издања одговара главни и одговорни уредник, а штампа га Војна штампарија у Београду. Иако процес издавања *Службеног војног листа* захтева добру организацију, искуство, ажурност и поузданост, у *Службеном војном листу* раде само две особе. Главни и одговорни уредник је Нада Сибинчић, професор, а лектор Татјана Оровић, професор.

САВРЕМЕНА НАСТАВНА БАЗА

Начелник Војне академије бригадни генерал Младен Вуруна са члановима Колегијума и начелницима катедри обишао је лабораторије и кабинете деканата Академије. Том приликом обишао је катедре војноелектронског инжењерства, војномашинског инжењерства и Катедру за стране језике.

Пуковник Горан Дикић, начелник Катедре за војноелектронско инжењерство, информисао је присутне о две новоформиране лабораторије – за ваздухопловну навигацију и за оптоелектронику. Обједињавање лабораторија на Војној академији омогућава квалитетнију реализацију наставе и научноистраживачког рада, али и рационалније коришћење наставних

капацитета – истакао је пуковник Дикић.

Презентујући Катедру војномашинског инжењерства, начелник пуковник Слободан Илић навео је основне активности које је реализовала током 2010. године. Посебно је нагласио да је купљена нова опрема и формиране лабораторије за машинске системе и логистичко инжењерство. Демонстриран је, такође, рад на дигиталном двоканалном осцилоскопу и анализатору издувних гасова, као и коришћење опрема за дијагностику моторних возила.

Катедра војномашинског инжењерства приказала је нову лабораторију, за машинске системе и логистичко инжењерство, у којој је демонстрирана употреба опреме за испитивање машинских система – давачи за контактну и бесконтактно мерење температуре, давачи за мерење услова околине, опрема за постављање тензометријских давача и рачунарска опрема коју сачињавају две радне станице за развој и едукацију на CAD моделима машинских и других система.

Најодговорније старешине Војне академије начелник Катедре за стране језике пуковник Драгић Марић информисао је о новим просторним капацитетима Катедре. ■

СРПСКИ КАДЕТИ ПОСЕТИЛИ БЕЛГИЈУ

Кадеци Војне академије, које је предводио мајор Душко Бугарски, боравили су од 13. до 18. децембра прошле године у посети Краљевској војној школи Оружаних снага Белгије у Бриселу.

Том приликом обишли су лабораторију специјализовану за област балистике, која се користи за анализу и израду заштитних материјала, морнаричку базу у Зебружу, где су имали прилику да бораве на једној од њихових фрегата и Центар за прикупљање и уништавање минско-експлозивних средстава у Поелкапелу. ■

ПРЕДАВАЊЕ ДРЖАВНЕ СЕКРЕТАРКЕ ТАЊЕ МИШЧЕВИЋ

Европској унији кадетима и старешинама Првог кадетског пука Војне академије 28. децембра говорила је државна секретарка Министарства одбране Тања Мишчевић.

Представила је Унију као организацију која почива на три стуба – интеграцији држава чланица у три заједнице, заједничкој спољној и безбедносној политици, те полицијској и правосудној сарадњи земаља чланица у кривичним стварима.

Државна секретарка информисала је присутне о правној основи и условима за пријем Србије у Унију, наглашавајући да очекује да наша земља у 2011. добије статус кандидата за чланство. ■

ПРИЈЕМ КАДЕТА КОЈИ СЕ ШКОЛУЈУ У ИНОСТРАНСТВУ

Кадете који се школују у иностранству и њихове родитеље недавно је примио начелник Војне академије бригадни генерал Младен Вуруна. Информисао их је о активностима које је

Академија реализовала током прошле 2010. године.

Такође је говорио и о постигнутим резултатима у реформи војног школства. Посебно је истакао значај акредитације основних и дипломских академских студија на Војној академији, али и формирања Универзитета одбране.

Пријему су присуствовали и начелник Управе Војне академије пуковник Милољуб Сретеновић, начелник Школе националне одбране пуковник Миле Јелић и продекан за наставу пуковник Бобан Ђоровић. ■

Припремио Светозар ВАСИЛЕВСКИ

Војномедицинска академија је у 2011. годину закорачила са оствареним великим успесима и јасним визијама будућег развоја и напретка, као и са 141 новим припадником – лекарима и медицинским техничарима коју су послени током прошле године!

Постигнути вредни резултати крунисани су проглашењем за најбољу здравствену установу Србије. А који су најзначајнији успеси ВМА у 2010. години? Број извршених медицинских услуга повећан је за 10-15 процената, уведене су бројне нове методе дијагностике и лечења.

У ВМА је учињено 11 трансплантација јетре (10 кадаверичних и једна са живог даваоца) као и 21 трансплантација бубрега (14 ливинг и 7 кадаверичних). Биланс до сада учињених трансплантација у ВМА износи: 19 трансплантација јетре и

304 трансплантација бубрега, што све, уз чињеницу да су стручњаци ВМА обучили колеге из Клиничког центра Ниш за спровођење програма трансплантације бубрега и отпочели програм обуке трансплантационог тима у Клиничком центру Бања Лука, заједно чини значајну референцу која ВМА озбиљно кандидује за национални референтни центар за трансплантацију солидних органа.

Стручњаци ВМА постижу подједнако велике успехе и у области интерне медицине – кардиологији, пулмологији, гастроентерологији, ендокринологији, дерматологији, неурологији, превентивној медицини итд.

У дијагностичко-поликлиничком центру ВМА амбулантно је и ове године прегледано око пола милиона људи, 40.000 људи збринута је у Центру хитне помоћи, стационарно је у ВМА лечено око 30.000 пацијената и урађено око 18.000 хируршких интервенција. Међу пацијентима је велики број цивилних осигураника.

Од 3. марта 2010. године ВМА је преузела још један задатак у служби здравља наших грађана, а то је да један дан у недељи, средом, буде ургентни центар српске медицине. И тај задатак успешно извршава!

Лекари ВМА учествовали су на 159 скупова у земљи и 97 конгреса у иностранству. Акредитоване су докторске студије и програми академских специјализација. Шест припадника ВМА усавршавало се на вишемесечним курсевима широм планете од САД до Јапана, а у нашој установи су своје знање унапређивали и усавршавали 13 припадника Међународне организације за забрану хемијског оружја – OPCW из Хага, као и 90 колега из наше земље. Приправнички стаж завршило је 186 лица, а студентску праксу њих 65. Акредитована су 203 програма континуиране медицинске

едукације од стране Здравственог савета Србије.

Пуштен је у рад нови 128-слајсни скенер који ће значајно унапредити дијагностику и спровођење бројних дијагностичких процедура и смањити листе чекања, као и нова ангиосала за спровођење интервентних процедура. Ускоро се очекује почетак рада барокоморе, а направљени су и прецизни планови за нова стратешка улагања у периоду који долази.

Наши кадети, студенти Прве класе Високе школе медицине успешно су завршили прву годину студија са просечном оценом 9.14. У Другу класу уписано је укупно 30 кадета, а интересовање је било велико – чак 10 одликаша борило се за једно место. Има ли бољег признања за ВМА, војно здравство, војно школство и систем одбране у целини.

Школа резервних официра санитарске и ветеринарске службе одшколовала је своју 98. и 96. класу као и прву класу лекара и ветеринара на оспособљавању за професионалну војну службу. Све боља сарадња ВМА са бројним спортистима и спортским асоцијацијама крунисана је потписивањем протокола о сарадњи са Атлетским савезом Србије, са Фудбалским савезом Србије, медицинским обезбеђењем такмичења као што су били тениски турнир „Serbia-open“, светских првенстава у рвању и каратеу и Европског првенства у атлетици. ■

СВЕТСКА ИСКУСТВА ИЗ ОРТОПЕДИЈЕ

Проф. др Сакари Орава, ортопедски хирург из Одељења за истраживање спортских траума болнице у Турку, Финска, одржао је у ВМА два предавања током којих је стручњацима ВМА и бројним присутним ортопедским хирурзима из Србије и региона пренео богата искуства у домену хируршког збрињавања повреда Ахилове тетиве и хируршког третмана повреда мишића. Током излагања проф. Орава представио је и најновија стручна сазнања из домена етиологије, хистологије, дијагностике и лечења спортских повреда, укључујући и резултате примене нових метода лечења попут радиофреквенције. ■

ХИРУРШКО ЛЕЧЕЊЕ ГОЈАЗНОСТИ

Нови мултидисциплинарни приступ у лечењу гојазности који од недавно примењују стручњаци ВМА подразумева примену лапароскопске хирургије у лечењу патолошке гојазности.

Прва операција оваквог типа успешно је недавно изведена на ВМА у сарадњи са др Каталином Копескуом из Букурешта, Румунија. Др Копеску је еминентни европски хирург који се бави овом проблематиком већ дужи низ година.

Хируршко лечење гојазности примењује се у свету већ неколико година, а сада практично постаје део наше рутинске хируршке праксе. ■

НОВИ СПОРАЗУМ СТАРТ

Нови руско-амерички споразум о нуклеарном разоружању СТАРТ предвиђа максимум од 1.550 бојевих глава за сваку земљу, односно смањење од 30 одсто нуклеарног арсенала у односу на стање из 2002. године. Тим споразумом ће бити смањен за половину и број интерконтиненталних пројектила и стратешких бомбардера на обе стране.

Нови СТАРТ поново успоставља систем у којем свака страна спроводи инспекције нуклеарног арсенала друге стране, што је било предвиђено старим СТАРТ-ом који је истекао крајем 2009. Председници САД и Русије Барак Обама и Дмитриј Медведев потписали су 8. априла „нови СТАРТ“ – Споразум о даљем смањењу и ограничењу стратешког наоружања. Споразум обавезује две земље да у наредних седам година оставе по 1.550 нуклеарних глава и 700 носача глава, односно ракете, авионе и подморнице. ■

ИЗГРАДЊА РУСКЕ НУКЛЕАРНЕ ПОДМОРНИЦЕ

Руски премијер Владимир Путин у бродоградилшту „Севмах Северодвинск“ на северу земље обишао је радове на подморници „Александар Невски“, другој руској нуклеарној подморници-носачу интерконтиненталних ракета типа „Булава“.

„Војне снаге ће ускоро бити опремљене модерном и квалитетном опремом“, рекао је Путин на састанку званичника задужених за програм наоружања Русије за период од 2011. до 2020. године. „Александар Невски“ се налази у бродоградилшту од марта 2004. године. Подморница је дугачка 170 метара и може да се спусти до 450 метара морске дубине. Војници могу у њој да бораве до 100 дана.

Подморница кошта 560 милиона евра и имаће 12 ракета „Булава“ домета до 8.000 метара. Русија планира да има до 2015. године осам нуклеарних подморница, а „Александар Невски“ треба да буде готов 2011. године. ■

15. јануар 2011.

УКРАЈИНА У МИРОВНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

Украјина планира да повећа своје учешће у операцијама НАТО на Косову, у Авганистану, у области Средоземног мора, рекао је у Бриселу украјинским новинарима Степан Хавриш, први заменик секретара за Националну безбедност и одбрану Украјине.

Хавриш је такође подсетио да, у блиској будућности, Украјина посебно планира да повећа свој контингент у Авганистану са 17 на 30 људи. Он је такође рекао да не види ништа чудно у чињеници да Украјина повећава своје присуство у Авганистану, док чланице НАТО планирају да тамо постепено смање број својих војника. „Ми своје присуство повећавамо искључиво у невојним областима ангажовања и где се не употребљава оружје. Ми дакле говоримо о лекарима, инжењерцима и другим стручњацима који само умањују размере хуманитарне катастрофе изазване војним операцијама и ублажавају последице страдања“ рекао је Хавриш. ■

НАТО НАПУСТИО ПОСЛЕДЊИ КАМП У МАКЕДОНИЈИ

Представник НАТО-а у Македонији Давид Хумар предао је кључеве последњег кампа НАТО снага у овој земљи који је досад служио као логистичка подршка КФОР-у на Косову.

У Македонији остаје саветодавни тим НАТО-а који ће бити смештен у македонском Министарству одбране. „Надам се да ће следећа година донети напредак у преговорима око уставног имена (Македоније) и да ћемо моћи да вас видимо као земљу чланицу НАТО-а. Желим да званичници укључени у преговоре нађу довољно снаге, воље и храбрости да нађу компромисно решење и тиме обезбеде економску перспективу за овај народ“, изјавио је Хумар, шеф саветодавног тима НАТО-а.

Симболично предавање кључева „Ејбл центра“ означава да НАТО напушта и задњи камп у Македонији, 11 година након избегличке кризе и улазак НАТО снага на Косово. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Уносна контрола терена

Продаје наоружања нема без солидне политичке подлоге. Продају посебно погодује постојање латентне или бар контролисане кризе, која производи потребу, а не зауставља економски живот односно извор плаћања набавке. То су једноставне истине које лако налазе потврду у приликама на Средњем истоку после одласка главнине америчких борбених јединица из Ирака.

Првих дана нове године из Ирака је стигла поштом да ће из САД бити увезено наоружање вредно 26 милијарди долара. Производи од извоза америчког наоружања обезбеђени су иако америчке борбене јединице одлазе са терена до завршетка ове године (осим које хиљаде стручњака, плаћеника, припадника приватних паравојних организација, обавештајца итд).

Ирачани су већ потписали уговоре за набавке вредне 13 милијарди долара које ће бити реализоване до 2013. године. Иза тога следи годишња наруџбина од иакође 13 милијарди долара за набавке нових количина средстава за попуницу ирачких оружаних снага.

Највреднији део пакета чине 18 ловачких авиона F-16IQ на којима ће бити интегрисане полуактивне ракете AIM-7 Sparrow. Ирачани су наручили и шенкове Абрамс, лака оклопна возила Хамви, пистолне чамце итд.

Посредно, дужа листа држава има користи од послова са наоружањем у Ираку, међу њима и Србија. Ту је и Украјина која већ има послове вредне 2,4 милијарде долара за извоз углавном оклопних транспортних возила и шенкова. Приходи које Украјина има од послова са Ираком чак широмоко надмашују приходе које је чинила украјинска одбрамбена индустрија имала у годинама пре 2009. године.

Американцима су прошле године добили посао из снова са Саудијском Арабијом, која се одлучила за нови грандиозан пакет од чинљивих 60 милијарди долара. Амерички конгресмени октобра 2010. године одобрили су посао у коме ће у следећих 15-20 година бити обезбеђен континуиран производње сложених система у фирмама Боинг и Сикорски.

Тај посао дошао је у тренутку када је америчка ваздухопловна индустрија забринута како да премости рескрипције у америчком буџету, које ће Боинг, Сикорски и Локид Мартин оставити без наруџбина за F-22A и C-17A, одложиће наруџбине нових хеликоптера за службу Ирака и спасавања, а касниће и производња F-35.

До наруџбина левелица нове технолошке генерације, које ће уследити од средине декаде, требало је заослити капацитете и у шоме знајну помоћ пружиће буџет Саудијске Арабије. У оквиру пакета од 60 милијарди долара, половина суме односи се на набавку годишња 84 ловца-бомбардера F-15SA и на модернизацију 70 постојећих F-15S. Када се Саудијски наоружају

са новим F-15 имаће у инвентару чак 237 таквих авиона. У наоружање Саудијске Арабије улазе и 72 ловца Еурофјетер, иако да ће ваздушна сила те државе бити јака од већине држава света, укључујући водеће чланице ЕУ.

Озбиљне политичке последице по регион имаће одлука Вашингтона да се Саудијцима одобри набавка авионских радара АРС-63(v)3 са активним електронским скенирањем и за нове авионе и модернизацију старих. Тај радар развијен за модернизацију F-15C у РВ САД има знајно побољшане тактичко-техничке могућности у односу, на пример, на радар АРС-70 на израелским F-15I.

АРС-70 открива авион на удаљености од око 56 наутичких миља, а саудијски радар наводно ће моћи да открије циљ идентичних димензија на 150 наутичких миља. Осим тога АРС-63 има знајно побољшане могућности у откривању и праћењу малоразмерних покретних циљева на површини, а може да се користи за електронско ометање. Уз авионе F-15SA наручени су и подвесници са најагно-навигацијским системом LANTRIN 3. генерације, нови подвесници за означавање циљева, извиђачки подвесници, све у свему изузетна збирка најсавременијих артикала авионике која ће Саудијској Арабији (уз претпоставку иоле солидне обуке) дајти технолошку превласт у региону.

Друга половина од 60 милијарди долара за америчко наоружање односи се на хеликоптере и то 70 борбених АН-64D блок II Ајан Longbow, наравно у најбољој конфигурацији коју Боинг може да обезбеди, зајим 72 вишенаменска УН-60М Бел Хоук, 36 лаких АН-61 за извиђачке загадке и подршку специјалним снагама и 12 MD-530F за обуку.

Трећи велики посао америчке индустрије је продаја Оману 18 ловца F-16 за 3,5 милијарде долара, који је добијен у утакмици са Еурофјетером, али још није прошао процедуру одобравања у Конгресу. Оман већ има 12 F-16 блок 50 примљене 2005. године, а сада желе нове варијанте. Оманска наруџбина обезбедиће континуирану производњу F-16 до 2013-2015. године, иако до увођења F-35 у њу серијску производњу.

Америчке фирме имаће јуне руке посла и могу да се надају новим великим уговорима на Средњем истоку и у овој години. ■

У новонасталим односима на Средњем истоку, америчке фирме обезбедиле су послове за низ година и учврстиле позицију првог извозника наоружања, са уделом од приближно трећине вредности светског тржишта у овој области током прошле године.

ПУТЕВИ КОЈИ СЕ УЧЕ ПУТУЈУЋИ

Шумановић нам је омогућио да на сликама на којима су путеви, будемо део њих. Са сваким се његовим делом може комуницирати, посебно с онима на којима су друмови. Они не воде у бескрај, већ су наши заједнички. Уметници су изузетно суетни, али их разумем јер препознају оно што обични људи не виде, а самим тим њихов свет је оправдан. Тешко је стварати уметничко дело. Мали број људи то може. Многи сликају, само је један Сава Шумановић.

Чудесан *Пути до слике Сава Шумановића* ових дана води љубитеље лика и дела највећег српског сликара 20. века у Дом Војске Србије, у којем је истоимена изложба отворена до 29. јануара. *Луксембушки парк у Паризу, Црвени ћилим, Сремски ђејзаж, Бресџ, Полулежећи женски акти на дивану*, скице и цртежи чувеног *Пијаног брода*, само су нека од 74 дела истакнутог уметника која су измамила дивљење Београђана, па су ове зиме нашли на Шумановићевом путу.

Директорка Галерије *Сава Шумановић* из Шида Весна Буројевић сматра да је изложба *Пути до слике* посебна јер открива стваралачки процес уметника и пружа могућност посматрачима да у даху сагледају виртуозност мајстора.

– Занимљиво је то да нам је Шумановић омогућио да будемо део сваке слике на којој је пут. Са сваким његовим делом може се комуницирати, посебно с онима на којима су друмови. Они не воде у бескрај, већ су наши заједнички – каже на почетку разговора за *Одбрану* историчар уметности Весна Буројевић.

– Меморијална Галерија *Сава Шумановић* има најбогатији уметнички фонд, а наша обавеза јесте да га заштитимо и на одговарајући начин представимо. Имамо сталну хронолошку поставку у Шиду, од које више од 90 одсто слика припада шидском периоду, последњој деценији стваралаштва уметника. Поседујемо свега неколико дела из Париза, којима започињемо изложбу, а затим се нижу и она која су настала у његовом граду. Поставку завршавамо *Берачицама*, последњом сликом коју је насликао. Због разноврсности уметничких дела, имамо могућност да правимо тематску изложбу, попут ове у Дому Војске – *Пути до слике*, којом желимо да скренемо пажњу на мајсторство уметника.

■ *Последњих 12 година живописа уметник је провео у Шиду, где је у родитељској кући пронашао мир, сигурност и идеалне услове за*

рад. Тага је овековечио за сва времена лепошћу завичаја... Будући да је био љубитељ женских актова, зашто се посветио пејзажима?

– По повратку из Париза, где је уз паузе провео једну деценију, научио све што се може научити о сликарству, Сави је током тридесетих година живота био потребан мир да би спознао оно за чим, заправо, тежи. Ми у Шиду сматрамо да је у нашем граду добио идеалне услове за рад, да је био поштеђен стресова и утицаја који су га ометали у стварању. Био је и те како посвећен послу, јер насликати шесто слика за десет година захтева студиозан рад. Уредан и педантан, сликао је, како кажу, у белом мантилу, а увек је носио кишобран, чак и лети, како не би исфлекао мантил од дудиња. Сликао је Сава и раније пејзаже, у Загребу, у Паризу... Људи га памте по светлу колорита, а заправо је мртва трка између пејзажа и женских актова. Прво што је сликао по доласку у Шид јесу актови. За пет година урадио је више од шездесет актова у циклусу Купачице.

■ *Шумановић је у Паризу био део тамошњег боемског миљеа, где се стварала уметност, када су и настале веселе и јуне живописне слике на којима је овековечена краљица париске четврти Монпарнас – Кики...*

– Имамо два Кикина акта, која су била изложена прошле године на Савин рођендан. Срби нису свесни колико је тај податак значајан за нашу уметност, јер Кики је историјска личност на чијој се сахрани последњи пут окупио боемски Париз. Будући да је до Другог светског рата француска престоница била центар света, Кики је била муза великих уметника који су у то време живели у граду светлости. Шта рећи о жени која је с 29 година написала аутобиографију, којој је Хемингвеј написао по свету. Било је то елитно друштво. Како је Сава постао део њега? И пре њега наши су уметници одлазили у Па-

риз, али се он, једноставно, уклопио у то друштво. Као један од врхунских младих уметника тог времена, учествовао је у декорисању културне кафане Купола, данас значајне туристичке дестинације града. Приликом реновирања кафане, архитекта је предложио власнику да окупи талентоване младе сликаре који су се у њој састајали, да осликају 28 стубова. Када данас уђете у ту кафану најпретете наићи на Савин стуб, на којем су насликане четири женске фигуре. Он у Паризу има своје место, које ми, нажалост, нисмо довољно истражили. Познате су адресе на којима је живео, а које се налазе у кругу где су се састајали уметници. Волео је кафану, да части друштво, да оставља позамашне напојнице... Био је добро ситуиран, родитељи су му били велепоседници и могли су да му омогуће живот у хотелу док су му сређивали атеље по његовој замисли. Поседујемо и француски часопис у којем је забележено да су у кафану улазили Пикасо, Модилијани и Шумановић.

■ *Колико је утицај јосипкубизма, односно конструктивизма, којем га је учио истакнути ликовни педагог Андре Лош, видљив у његовим сликама?*

– Видљив је у свакој слици. Будући да је надживео ученика, Андре је често истицао да му је Сава био међу најбољим ђацима. Хвалио га је код осталих студената, јер је Сава, као и он, био од реда. У време када је у сликарству настао хаос, појавом персионизма, на површину су избили разни правци који су разбијали слику на хиљаду делова. Андре се јавио да унесе ред и правила која се морају поштовати у настанку слике. Неки данас оспоравају његов метод, али сматрам да је човек величина ако може с редом да искаже таленат. Сава је увео српско сликарство у савремене европске токове. Немамо слике из тог периода, већина се налази у Загребу и у музеју Матице српске. Када је та дела излагао у Загребу, није наишао на разумевање критичара и публике. Разумели су га млади уметници, са којима се дружио пре одласка у Париз. Провео је четири године у Хрватској, покушавајући да објасни шта је то ново у свету слике, јер уметнику је слика свет који ствара по свом нахођењу.

■ *Слика „Доручак на штрavi“ имала је одличне критике у Француској, али су критике за „Пијани брод“ биле подељене. Како су критике утицале на његов рад?*

– *Пијани брод* настао је у муци, за седам дана и ноћи, у моменту када је Растко Петровић преводио истоимену песму. Та слика се по свему издваја од његовог стваралаштва, јер постоје велика одступања од цртежа. Урадио је неколико скица, па и уље на картону, што говори да није лако настала, мада је дефинитивно ствар тренутка. Реч је о експресионистичком делу које се налази на већини корица књига о југословенској ликовној уметности 20. века. И Сава је веровао да је другачија. Верујем да су уметници изузетно сујетни, али их разумем јер препознају оно што обични људи не виде и самим тим њихов свет је оправдан. Тешко је стварати уметничко дело. Мали број људи то може. Многи сликају, само је један Сава Шумановић.

■ *Стиче се ушисак да је стилно од нечега бежао. Зашто се у Паризу није настанио, ако је и тамо имао идеалне услове за животи и рад?*

– Сматрамо да је у родној земљи желео да покаже оно што је научио од великог мајстора сликарства. Међутим, није њему било толико идеално у Француској. Када је други пут пожелио да се врати у Париз, сви уметници добили су уобичајену визу, а он ограничену на шест месеци, уз обавезу

САВИНА „ТАЈНА ВЕЧЕРА“

■ *Пред крај животи насликао је „Берачице“, посвећене берби грожђа. Зашто је називају Савином „Тајном вечером“?*

– Композицијом триптиха доминира 12 младих жена. Свака има напуњену корпу црног грожђа. У средишњој слици, између два винограда, простире се њива зрелог жита. Како се жито у Срему жање у јулу, а грожђе бере два месеца касније, може се тумачити да је сликар саставио вино и хлеб за своју еухаристију. Слутећи страшне догађаје, Сава је „Тајну вечеру“ са 12 берачица грожђа сакрио у три композиције, које ће остати непрочитане више од 60 година, а које ће се случајно спојити у целину тек у нашем времену.

да се поново упише на курс сликарства. Имао је новац, образовање и увелико је излагао, а отишао је у Париз с таквим теретом. Његов опстанак зависио је од неког чиновника, хоће ли му ударити печат и продужити визу или неће. Могао је да излаже, али не и да продаје слике. Међутим, лоше искуство га није спречило да се и трећи пут, пошто је у Београду продао све слике, врати у Париз. Задржао се годину и по, јер чим му је мајка чула да се разболео отишла је по њега и заувек га вратила кући. Могуће је да би се поново вратио у Париз да није почео Други светски рат. У то време у Београду је имао запажену изложбу, на којој је продао 115 од 400 слика.

■ *Када би му критика засмејала, умео је да се пошине француском транскрипцијом. Међутим, много је контролисанији у вези с пошисом који је избегавао да стави на радове током Другог светског рата...*

– Код куће се потписивао ћирилицом и латиницом, али у последњој деценији живота слабо је користио друго писмо. Када је Шид 1941. ушао у састав Независне Државе Хрватске ћирилица је забрањена, па је престао да се потписује. Није битно да ли је то радио из патриотизма или из политичких разлога, већ да је брисањем потписа с онога што је стварао симболично желео да поручи да њега више нема. Као да је слутио да ће га тај рат однети. ■

Милан АЦИЋ

НАГРАДА БУДИМИРУ ПОПАДИЋУ

Узгради војвођанске владе, на свечаности одржаној 30. децембра поводом двадесет и шесте годишњице Културно-историјског друштва „Пчеса“ из Новог Сада, новинару и публицисти Будимиру М. Попадићу, сталном сараднику магазина „Одбрана“, уручена је награда „Златно гушчије перо“.

Награда представља годишње признање које се додељује за највреднији рад у области неговања и афирмисања културно-историјске баштине Војводине.

У образложењу жирија за доделу награде у саставу проф др. Веселин Лазић, проф др. Лазар Лазић и Даринка Болта, наводи се да Будимир Попадић има јединствен стил писања. „Евоцирати слике давно прошлих времена значи

бити свестан напора и мука, али и пријатних тренутака који су мештанима његовог родног села, али и становницима многих других војвођанских села, у прошлости, чинили свакодневицу. Његове приче чувају од заборава и старе речи и израза, као и начин

говора мештана“, стоји у образложењу.

Ову угледну војвођанску награду добитнику је уручио проф др. Веселин Лазић, председник Културно-историјског друштва „Пчеса“. ■

Р. М.

ИСТОРИЈА УЖИВО

Војни музеј је и 2010. године учествовао на манифестацији музејских атракција на Новогодишњем сајму – Музеји су поново у моди. Пројекат је настао прошле године, а окупља бројне београдске музеје који јавности презентују збирке које се у српској престоници не излажу свакодневно.

Атрактивност изложених експоната била је основна водиља приликом избора изложбе којом се Војни музеј представио на Новогодишњем сајму у Београду. Колекција аутоматског оружја из Другог светског рата, која је представљена поводом Дана Војске Србије 2010, изазвала је велико интересовање и стручне и шире јавности. Стога је Војни музеј одлучио да током новогодишње сајамске манифестације посетиоцима припреми изложбу – *Пешадијско аутоматско оружје Другог светског рата*.

Реч је о студијској изложби која презентује део музејског фонда који свакодневни посетиоци Музеја нису у прилици да виде у целини. Такође, представља период који данас изазива највеће интересовање љубитеља историје. Изложено је пешадијско аутоматско оружје окупатора и јединица покрета отпора које је током рата коришћено на територији Југославије. Поставку је пратио и обиман фото и документациони материјал.

Изложба прати и технички развој аутоматског оружја – од аутомата, аутоматских пушака, до пушкомитраљеца и тешких митраљеза, истичући њихов значај током сукоба највећих размера у досадашњој људској историји.

Поставка је подељена у четири целине, које обухватају аутомате, аутоматске пушке, пушкомитраљезе и митраљезе, као основне категорије аутоматског оружја. У изложеном арсеналу заступљени су сви модели који су се у време рата задесили на територији Југославије.

Према концепцији поставке, изложба је најпре пратила географско порекло оружја, односно поделу на велике

ЕКСКЛУЗИВНИ АУТОМОБИЛИ

Као један од водећих музеја у Београду, Војни музеј се на првој манифестацији Музеји су поново у моди представио возним парком председника некадашње СФРЈ. Изложени су ексклузивни аутомобили у којима су се, уз Јосипа Броза, возили бројни страни гости, међу којима и изузетно значајне личности ондашње светске политике. Експонати су зрачили извесном мистериозношћу јер су возила својевремено била доступна уском кругу људи.

силе учеснице у рату и предводнице у развоју наоружања – Немачку, СССР, САД, Велику Британију и Италију – док су остале земље груписане у засебну целину. Експонати су на непосредан начин пружили увид и у историјска дешавања, али и ток рата. Може се приметити превага квантитета и брзине израде појединог оружја над квалитетом.

Уз основне моделе аутоматског оружја, изложена колекција на Новогодишњем сајму обухватила је и њихове мање експлоатисане верзије, које су настајале као резултат импровизације или принудне модификације. Седмдесет седам оружја на изложбеном простору Војног музеја изазвало је велику пажњу посетилаца свих генерација, чиме је та установа система одбране још једном потврдила место на музејској мапи Београда. ■

Дејан МИЛИВОЈЕВИЋ

Елитна

лака коњица

Хусари су припадали елитном виду лаке коњице. Својом богато украшеном униформом и маркантном појавом, бритким сабљама и брзим коњима, обележили су историју ратовања у Европи, поготово у другој половини 18, у 19. и почетком 20. века. Међутим, остало је готово непознато да су први хусари у многим војскама, укључујући и Угарску, која је вековима претендовала на „ауторска права“, заправо били Срби.

Данас се у скоро свим језицима континенталне Европе речи „хусар“ придаје исто значење. Она евоцира слику војника лаке коњице деветнаестог века, са богато украшеном униформом и маркантном појавом. Међутим, прошло је скоро пет стотина година откако је реч „хусар“ придодата тој слици. За то је време лака коњица, за коју се то име повремено везивало, превалила дуг и вијугав пут.

Историја хусара помало личи на галерију портрета неке старе племићке породице.

Према лингвистима, реч „huszár“ је у угарски говор ушла у контакту са Србима и у писаним документима на мађарском језику први пут је забележена 1378. године. Корен речи, српско-хрватско „хуса“, значи „разбојништво, пљачку“. Из тога произлази да је хусар био помешан са курсар, од средњовековног латинског *corsarius* „пират, корсар“, што се развило у гусара „разбојника, пљачкаша“, реч која се користила у јужнословенским језицима. У руској терминологији реч гусар и дан-данас има значење хусара.

прве половине петнаестог века, а јављају се у деловима придодатих српских територија. Латински извори сматрају их „хусарима и другим грешницима“ или „пљачкашима, или хусарима“. Први документовани историјски извори датирају из периода владавине краља Лајоша I Анжујског (1342–1382), а њихово помињање постаје чешће у време Жигмунда Луксембуршког (1387–1437) и Матије I Корвина (1458–1490). Према документу из 1403. године, хусарски капетан је већ постао чин у коњици, којој је припадало племство. У то време на јужним границама Краљевине Угарске било је ратно стање. Турско племе Огуз започело је експанзију из Мале Азије, да би, 1354. године Турци

прешли и на европску страну Дарданела и започели систематску претњу балканским државама. До краја 1380. године Турци су сломили војну силу разједињених кнежевина у неколико великих битака. Њихову даљу експанзију на север зауставила је Краљевина Угарска, која још представљала респективну војну силу. Међутим, већ 1391. године, у првом већем нападу, Османлије су ставиле своју ногу на угарску територију. Док су Турци пустошили угарска подручја између Дунава и Саве, Краљевина Угарска настојала је да прошири свој утицај на суседне српске, босанске и влашке кнежевине. На тај начин желела је да успостави раздвајајућу зону, у којој би било могуће зауставити турску силу пре него што стигне до уже угарске територије.

Одговор на турска освајања

СТИЦАЈЕМ историјских прилика и географског положаја Срби су, у тежњи да нађу одговор на ратну тактику надируће Отоманске империје крајем 14. и почетком 15. века, створили вид лаке коњице, данас познат као хусари, мада постоје индиције да су корени тог елитног вида војске, још у десетом веку, стварани у византијској војсци.

Потпуно ново светло на изучавање настанка хусара даје податак из византијских војних приручника који још у 10. веку помињу брзе коњанике коришћене за извиђање и изненадне нападе, под називом *tsanarioi* на грчком, односно *chosarioi* или *chonsarioi* на јерменском, што вероватно потиче од *cursores* —

тркача, припадника касноримске лаке коњице. Ови византијски лаки коњаници, вични у извиђању и јахању, регрутовани су међу балканским народима, нарочито Србима. Очигледно да је тај вид балканско-српске лаке коњице у служби Византије и њених ратних операција на Балкану током 10. и 11. века преживео смањивање граница Византијског царства, а српска артикулација њиховог имена, гусар, добила је значење бандит.

Први наговештаји хусара у Угарској, који се могу сматрати афирмативним, потичу од краја четрнаестог и из

СВЕ БРОЈНИЈЕ ЈЕДИНИЦЕ

Број српских хусара на располагању Угарима драматично је растао после 1459. године, када је Османска империја коначно окупирала српску државу. То је довело до исељавања избеглица и властеле у Угарску. Зато није случајно да формално стварање хусарских јединица датира управо из тог времена. Основна јединица се називала „*Turbae*“ и била је јачине 25 хусара. Регрутовање се вршило на захтев круне, а плаћани су директно из краљевске ризнице.

Већ до 1474. године створен је довољан број хусарских јединица, што је омогућило независне акције ширих размера. Тако, на пример, док је главнина угарске војске била под опсадом код Вроцлава, хусарси предвођени Стефаном Запољом и Павелом Кињижијем заузели су и спалили пољске градове Познањ и Краков. Ови хусари су, такође, потпуно уништили пољске линије снабдевања, што је у многоме допринело успеху Матије Корвина. Пад краљевског ауторитета и, што је још много важније, финансијске моћи, после смрти Матије Корвина, довело је до брзог пада броја хусара који су били на располагању Угрима. Важно је напоменути да је утицај, који су хусари створили за време Јанка Хуњадија и Матије Корвина, том виду лаке коњице обезбедио стално место угарској војсци.

Избегавање директних сукоба

После пада Смедерева 1439. године, турска и угарска подручја наша су се у директном контакту. Краљевина Угарска није, међутим, била спремна да заустави турску експанзију. Нити је била довољно наоружана, нити је у њој било довољно одлучности. Турски метод ратовања био је изненађујући. У то време, када би нека држава желела нешто да освоји, она би напала територију свим снагама и освојила би је на бојном пољу. Турци, супротно томе, нису

намеравали да остваре тренутну окупацију. Они нису нападали великом снагом, већ су, што је наметала њихова номадска традиција, правили излете (угарски називане *portya*) с малим, брзо покретним групама коњаника. Таквим приступом избегавали су директне сукобе, приближавали се својим циљевима неприметно, а затим су правили изненађујуће нападе на небрањена подручја, која су уништавали брзо и немилосрдно.

Формација јединственог система одбране границе састојала се од тврђава различитих величина, које су једине пружале ефикасну заштиту, иако оне саме нису представљале велику препреку јер су отоманске пљачкашке банде могле лако да их избегну. Зато је, временом, у граничним тврђавама била стационирана и коњица, опремљена брзим коњима и лаким наоружањем, сличним као код непријатеља. Ти српски коњаници, који су се појавили из ничије земље граничних региона, названи су хусарима.

Први хусари били су припадници нерегуларних јединица, састављених од чланова нижег племства који су изгубили своја имања у опустошеним пределима, отпуштених племићких телохранитеља, најамника и скитница једног друштва уништеног у ратовима, који су им пружили прилику да се наоружају и дођу до коња. Њихова средстава за живот зависила су од пљачке. У почетку су пљачкали турску територију или подручја под турском контролом, али су касније изгубили све критеријуме. Због тога су тада подједнако забрањивали и турске и хришћанске власти.

Први испит хусарске коњице

Линија фортификација, изграђена на јужној угарској граници, нудила им је склониште, јер су капетани тврђава радо узимали те у борбама прекаљене ратнике, без друштвеног статуса. То је било корисно за обе стране. Феудално друштво није толерисало отпаднике и добијањем статуса у војсци хусари су легализовали своју егзистенцију. Дефанзивни систем одбране, с друге стране, користио је војницима који су били искусни и јефтини, спремни да се боре само за оно што сами у боју задобију.

Лако наоружана коњица, испробана и проверена у току ратовања на граници, имала је прилику да покаже своје војне способности у кампањама 40-их и наредних година 15. века, под вођством Јанка Хуњадија (Сибињанин Јанка 1387–1456. године). Зимска кампања (Велика војна), која је започела у октобру 1443. године, била је први већи испит хусарске снаге. Војска јачине 35.000 људи пошла је из Београда и освојила Крушевац, Ниш и Софију и до децембра се пробила кроз балканске планине. У току

напредовања, претходница, вођена Јанком Хуњадијем и састављена једино од коњице, сасекла је турске снаге које су се тек прикупљале. Болест међу коњима и недостатак хране коначно су принудили турску војску да се повуче.

Иако је тешка коњица наставила да доказује своју одлучујућу вредност у бици, све већи значај на бојном пољу добијала је и лака коњица. По традицији, скоро увек испред турског распореда за битку биле су постављене акинције – бројна, али слабо наоружана нерегуларна лака коњица. Тај борбени распоред доказивао је добро познавање природе коњичког ратовања. Турски командант би послао своју нерегуларну коњицу напред, како би изазвала непријатеља да узврати. Лака коњица бранилаца би побегла, углавном још пре напада, док би се одбрамбени положаји тешке коњице дезорганизовали. Турске регуларне снаге покушале би, затим, по навици, да искористе такво расуло.

Увођење хусара у одбрамбене формације спречавало је такав развој догађаја.

Преузимајући први напад лаких снага, распршавајући их и обезбеђујући простор за тешку средњу коњицу, користећи своју тежину и снагу удара, хусарска лака коњица постала је значајна подршка регуларној војсци. Хуњадијеве битке потврдиле су да је тешка коњица још била пресудна у бици, али против Турака, без лаке коњице као борбене подршке, победе су биле све ређе.

Због непрекидне турске окупације српских земаља, крајем пете деценије 15. века обична и ситна српска властела била је приморана да побегне у службу Угарима. Као избеглице, могли су да се уврсте једино у коњицу лаких хусара. У том огранку војске окупио се толики број Срба да је 70-их година 15. века реч „Рац“ означавала и националност и била синоним за хусара. Притицање српске властеле у редове хусара имало је за последицу упадљиво појачање квалитета те војске. Дошљаци су били добри коњаници, вешти у баратању оружјем, знали су све о борби с турском лаком коњицом, а многи од њих имали су и оживке од ранијих сурових окршаја.

Под Матијом Корвином (1458–1490. године) српска коњица се појавила и око угарских утврђења, а не само у биткама у пограничним регионима. Један од најзначајнијих владара у угарској историји схватио је да ће економска и војна снага усамљене Угарске ускоро постати недовољна да заустави експанзију Отоманског царства. Због тога је намеравао да створи једну централноевропску монархију која би ујединила Угарску, Чешку краљевину и аустријске земље, под једним заједничким владаром. Да би реализовао своје амбиције Матија Корвин је кренуо у дуге и исцрпљујуће ратове против Шлезације, Моравске (1468–1488) и Доње Аустрије (1477–1487. године). ■

(Насиџавак у следећем броју)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15. – 31. јануара

✠ Православни

17. јануар – Свети Јевстатије Српски

18. јануар – Крстовдан

19. јануар – Богојављење

20. јануар – Сабор светог

Јована Крститеља – Јовањдан

21. јануар – Свети Григорије Охридски

27. јануар – Свети Сава,
први архиепископ српски

28. јануар – преподобни

Гаврило Лесновски

29. јануар – Часне вериге светог

апостола Петра, преподобни

Ромило Раванички

31. јануар – Свети Атанасије Велики,

Свети Максим архиепископ српски

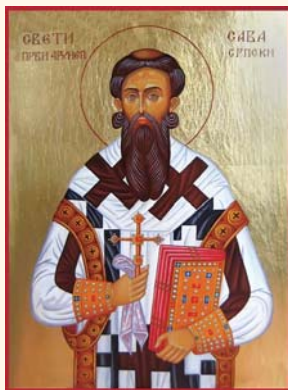
✧ Јеврејски

20. јануар – Хамиша Асар Бишват

Свети Сава

Рођен је

1169. године, као син великог српског жупана Стефана Немање. Још као младић жудео је за духовним животом, због чега се повукао у Свету гору, где се замонашио. Био је веома учен, марљив и ревностан. Временом је постао појам честитости, мудрости и добре воље. Изборио се за независност српске цркве и постао први архиепископ српски.

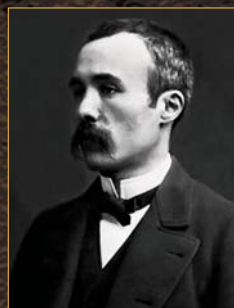

Заједно са оцем подигао је Хиландар, а потом и многе друге манастире, цркве и школе. Два пута је путовао на поклоњење хришћанским светињама у Свету земљу. Био је велики миротворац. Мирио је браћу завађену око власти, Србе са суседима и дао огроман допринос утемељењу српске државе и њене културе.

Уносио је мир међу балканске народе, радио на њиховом зближавању и узајамном поштовању. Свом народу дао је хришћанску душу, која је остала и после пропасти српске државе. Скончао је у Трнову, 12. јануара 1236. године. ■

18. јануар 1919.

Француски премијер Жорж Клемансо отворио је Версајску мировну конференцију. На скупу представника 27 држава победница у Првом светском рату, право одлучивања имале су само Велика Британија, Француска, САД и Италија. Остале земље учествовале су у расправи једино о питањима која су их се директно тичала. Мировним уговором потписаним 28. јуна 1919. Немачка је преузела одговорност за рат, обавезала се на исплату ратне штете и забрањено јој је наоружавање. Створене су нове државе: Пољска, Мађарска, Чехословачка, Естонија, Летонија, Литванија и Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца.

19. јануар 1902.

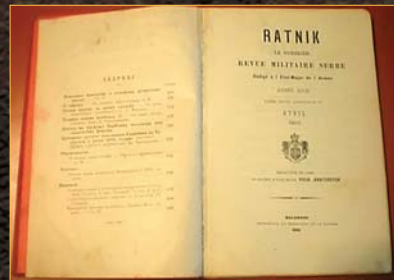
Рођен је српски византолог руског порекла Георгије Острогорски, оснивач византологије на Филозофском факултету Београдског универзитета. Био је члан Српске академије наука и уметности и директор њеног Византолошког института. Написао је више од 170 радова о економској и друштвеној историји Византије и византијско-јужнословенским односима.

22. јануар

Дан Војне болнице у Нишу. Обележава се као успомена на дан када је 1878. године министар војни, на предлог начелника санитета, ради збрињавања 1.000 болесника и рањеника, донео указ о почетку рада Војне болнице у Нишу.

24. јануар

Дан Медија центра „Одбрана“, који се обележава у знак сећања на дан када је 1879. године наредбом министра војног Кнежевине Србије покренут часопис „Ратник“. У часопису су објављивани

текстови из области ратне вештине, стратегије и тактике, наоружања и технике, организације војске, ратне историје и књижевности. До децембра 1880. године у Ратнику су објављивана и различита нормативна документа. Значајан простор био је посвећен и актуелним темама из страних часописа. Последњи број Ратника објављен је марта 1941. године. Обележавање 24. јануара уведено је наредбом начелника Генералштаба Војске Југославије 1994. године.

27. јануар 1924.

У Риму потписан Закон о Споразуму о Ријечи између Краљевине Италије и Краљевине СХС. Закон је приморао владу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца да призна италијанску анексију Ријеке.

31. јануар

У Војсци Србије Дан Четврте бригаде Копнене војске, који се обележава у част дана када је српска војска 1878. године ослободила Врање од Турака. Истог дана слави се и Свети Атанасије Велики (18. јануар по старом календару), који је био слава Првог пешадијског активног пука „Књаз Милош“.

31. јануар 1883.

У војсци Краљевине Србије уведена је нова формација. Укинута су дотадашњи корпуси и корпусне територије и образоване дивизијске области: Тимочка, Моравска, Дринска, Дунавска и Шумадијска. Нова територијална подела омогућавала је брз прелазак војске из мирнодопског у ратно стање. Краљевина Србија је са таквом војнотериторијалном поделом ушла у балканске ратове 1912–1913. године и Први светски рат 1914–1918. године. ■

Припремио мр Миљан МИЛКИЋ

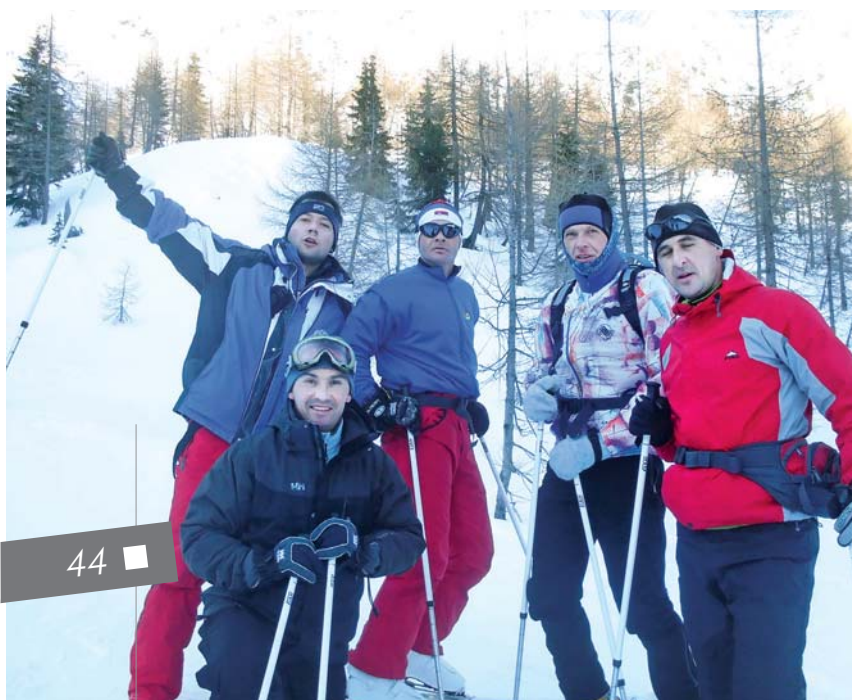

СКИЈАШИ НА ПОКЉУКИ

Репрезентација Министарства одбране и Војске Србије у скијању боравила је у децембру у тренинг кампу Покљука, у Словенији, где је са скијашима њихових оружаних снага реализовала припреме за Светско војно првенство, које ће се одржати средином фебруара у Сарајеву.

Поред тренинга у скијању, припадници нашег система одбране присуствовали су обуци словеначких старешина у зимским условима, који су увежбавали савладавање неуређених терена.

Током припрема скијаша, на Покљуки је одржан Светски куп у биатлону. Војску Србије представљао је војник Спортског вода Дамир Растић. Остварио је квалификациону норму за наставак такмичења у светском купу. ■

Успех кадета Војне академије

ПРВО МЕСТО У ФУТСАЛУ

Кадети Војне академије, које је предводио професор Милета Ранђеловић, освојили су прво место у Првој лиги студената Београда у фудзалу за школску 2010/2011. годину. Првенство је реализовано од октобра до децембра, а учествовало је 12 екипа, распоређених у две групе.

Представници Војне академије била су у А групи са Филозофским факултетом, Машинским факултетом, Економским факултетом, Београдском пословном школом и Високом грађевинско-геодетском школом. Такмичење су завршили као првопласирани – остварили су три победе и одиграли две нерешене утакмице.

У полуфиналу је наша екипа победила студенте Географског факултета. Финале су кадети играли са представницима Факултета организационих наука и остварили резултат 3:2. Екипа Академије је, на тај начин, освојила и четврту златну медаљу у фудзалу, а у 23 утакмице остали су непоражени. ■

Такмичење рагбиста

ДРУГО МЕСТО ЗА ВИТЕЗОВЕ

Секција Рагби 13 Војне академије – *Витезови* учествовала је други пут на такмичењима Универзитетске лиге у Београду. Она броји 20 стандардних играча, а има вођу екипе и тренера.

Руководилац секције је професор Војко Петковић, а његов заменик кадет Никола Перовић. На овогодишњем првенству екипа је забележила пораз и победу, и остварила другу позицију на табели. У пролећном делу сезоне очекују је сусрети са рагбистима академског клуба Филозофског и Факултета политичких наука. ■

Припремио Горан ЧЕГАР

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ СРБИЈЕ

расписује

**ЈАВНИ
ОГЛАС**

за пријаву кандидата
за добровољно служење војног рока
са оружјем у Војсци Србије

1. Право пријављивања на добровољно служење војног рока са оружјем у Војсци Србије

На добровољно служење војног рока са оружјем у Војсци Србије могу се пријавити кандидати мушког и женског пола који у 2011. години навршавају од 19 до 30 година живота.

Општи услови:

- 1) да је држављанин Републике Србије;
- 2) да се не води кривични поступак односно да није правноснажно осуђиван за кривично дело за које се гони по службеној дужности;
- 3) да није осуђиван на казну затвора од најмање шест месеци;
- 4) да је здравствено способан за војну службу;
- 5) да није одслужио војни рок са оружјем.

2. Подношење пријаве и документација

Пријава за добровољно служење војног рока са оружјем подноси се центру Министарства одбране за локалну самоуправу, према месту пребивалишта.

Кандидат који има пребивалиште или боравиште у иностранству може поднети пријаву за добровољно служење војног рока са оружјем надлежном дипломатско-конзуларном представништву Републике Србије у иностранству.

Кандидат који се пријавио за добровољно служење војног рока са оружјем, дужан је да испуни образац пријаве и приложи:

- доказе о испуњавању општих услова јавног огласа изузев тачака 4) и 5);
- фотокопију личне карте или пасоша (оригинал документ на увид);
- фотокопију дипломе о завршеној школи (оригинал документ на увид);
- биографију.

Образац пријаве за добровољно служење војног рока са оружјем добија се у центру Министарства одбране за локалну самоуправу и садржи: име и презиме, име оца, датум рођења, адресу становања, стручну спрему, знања и вештине, као и друге податке о кандидату.

3. Избор кандидата за добровољно служење војног рока са оружјем у Војсци Србије

Утврђивање коначне ранг-листе кандидата за позивање на добровољно служење војног рока са оружјем врше регионални центри Министарства одбране, на основу предлога центара Министарства одбране за локалну самоуправу. Коначна ранг-листа кандидата прави се након обављених лекарских и других прегледа и психолошких испитивања кандидата у овлашћеним војноздравственим установама.

Избор потребног броја кандидата врше регионални центри Министарства одбране на основу утврђене коначне ранг-листе кандидата за позивање на добровољно служење војног рока са оружјем и Плана упута.

4. Закључивање уговора

Изабрани кандидати за добровољно служење војног рока са оружјем потписују уговор са Министарством одбране којим се уређују међусобна права и обавезе везане за добровољно служење војног рока, који обавезно садржи почетак и завршетак добровољног служења војног рока са оружјем, услове живота и рада у центру за обуку, новчана примања, услове прекида добровољног служења војног рока са оружјем и накнаду трошкова у случају неоправданог прекида добровољног служења војног рока са оружјем.

Све додатне информације у вези са добровољним служењем војног рока са оружјем могу се добити у центру Министарства одбране за локалну самоуправу у месту пребивалишта, надлежном дипломатско-конзуларном представништву Републике Србије у иностранству и на интернет презентацији „www.budiprofesionalac.rs“.

Јавни оглас за пријаву кандидата за добровољно служење војног рока са оружјем у Војсци Србије у 2011. години је стално отворен, а рангирање кандидата ће се вршити у складу са упутним роковима. ■

**ПОНИШТАВА СЕ
КОНКУРС**

Објављен у магазину „Одбрана“ 15. октобра 2010. године

У делу који се односи на попуну радних места у Војнограђевинском центру „Београд“ Управе за инфраструктуру Сектора за материјалне ресурсе, пријемом лица из грађанства у својству војних службеника, у радни однос на одређено време и то:

Б) место рада Ниш:

1. један (1) референт, ССС, са завршеном средњом грађевинском школом.

**МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
УПРАВА ЗА КАДРОВЕ**

расписује

К О Н К У Р С

за попуну формацијских места у Управи за обавезе одбране Сектора за људске ресурсе, пријемом лица из грађанства у својству војних службеника и војних намештеника, у радни однос на неодређено време:

1. референт за привредна друштва, ВСС (место рада Београд), 1 извршилац;
2. референт за велике техничке системе, ВСС (место рада Београд), 1 извршилац;
3. референт за аутономне покрајине, градове и јединице локалне самоуправе, ВСС (место рада Београд), 1 извршилац;
4. референт за правне послове, ВСС (место рада Ваљево), 1 извршилац;
5. референт, ВСС, 23 извршиоца (Гроцка – 1, Врбас – 1, Оџаци – 1, Србобран – 1, Шид – 1, Бела Црква – 1, Апатин – 1, Кула – 1, Сента – 1, Кањижа – 1, Нови Кнежевац – 1, Трговиште – 1, Сурдулица – 2, Кнић – 1, Топола – 1, Деспотовац – 1, Свилајнац – 1, Крупањ – 1, Осечина – 1, Лајковац – 1, Трстеник – 1 и Бела Паланка – 1);
6. референт, ВШС или ВСС, 4 извршиоца (Владичин Хан – 1, Кладово – 1, Бабушница – 1 и Ћуприја – 1);
7. референт за материјалну обавезу, ССС (место рада Ваљево), 1 извршилац;
8. референт, ССС, 7 извршилаца (Сврљиг – 1, Доњевац – 1, Гацин Хан – 1, Босилеград – 1, Житорађа – 1, Љубовија – 1 и Прибој – 1);
9. возач, ССС, 3 извршиоца (Нови Сад – 1, Ваљево – 1 и Крагујевац – 1) и
10. радник за одржавање чистоће, ПКВ, 3 извршиоца (Нови Сад – 1, Ваљево – 1 и Крагујевац – 1).

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

– да су кандидати држављани Републике Србије;

– да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;

– да му раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;

– да су здравствено способни за дужности у Војсци Србије.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

Редни број 1, 2, 3 и 5: завршен факултет друштвеног смера (безбедности, одбране, организационих наука, политичких наука, економски, правни) и познавање рада на рачунару.

Редни број 4: завршен правни факултет и познавање рада на рачунару.

Редни број 6: завршена виша школа, односно студије првог степена друштвеног смера и познавање рада на рачунару.

Редни број 7 и 8: завршена средња школа друштвеног смера у трајању од 4 године и познавање рада на рачунару.

Редни број 9: завршена средња школа у трајању од 4 године, возачка дозвола Б, Ц и Е категорије.

Сагласно одредбама члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају опште и посебне услове конкурса, предност има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Вој-

ске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених на вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Пре пријема у радни однос, за кандидате који испуњавају услове конкурса и уђу у најужи избор, уз њихову писану сагласност биће извршена безбедносна провера.

Сва примљена лица која се први пут примају у службу подлежу пробном раду у трајању од 6 (шест) месеци. Пробни рад прати њихов претпостављени, који ће по окончању истог надлежном руководиоцу дати писано мишљење о томе да ли је примљени војни службеник и војни намештеник задовољио на пробном раду. Лицу које не задовољи на пробном раду отказује се радни однос без права на новчану накнаду због отказа.

УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС КАНДИДАТИ ОБАВЕЗНО ПРИЛАЖУ:

– CV или кратку биографију;

– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

– фотокопију радне књижице;

– уверење о држављанству (не старије од шест месеци);

– извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац, не старије од шест месеци);

– уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);

– уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није осуђиван на казну затвора од најмање 6 (шест) месеци (не старије од шест месеци);

– копију возачке дозволе (оверену у суду или општини), за лица која конуришу на радно место возача;

– уверење државног органа у којем је кандидат био у служби да му радни однос у државном органу није престајао због теже повреде дужности из радног односа;

– оверену фотокопију сертификата или други доказ о познавању рада на рачунару.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК:

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на формацијско место на које су конкурисали.

Са свим кандидатима, међу којима се спроводи изборни поступак, конкурсна комисија ће обавити разговор и извршиће њихово рангирање према критеријумима које је одобрио начелник Управе за кадрове. Позив за разговор и сва писмена документа достављају се кандидату на адресу коју кандидат наведе у пријави на јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и са садржајем исте биће упознати сви кандидати који учествују у изборном поступку.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ НА КОНКУРС:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса подносе молбу са наведеном документацијом по конкурс, достављањем поштом препоручено на адресу:

Управа за обавезе одбране,
Немањина 15, 11000 Београд,
са назнаком „За конкурс за пријем у службу“

У пријави на конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на коју се кандидату достављају обавештења, број телефона, формацијско место на које се кандидат пријављује, досадашње радно и стручно искуство кандидата, подаци о посебним знањима и вештинама и доказ у смислу члана 125. Закона о Војсци Србије.

Рок за подношење пријава за пријем на службу је 31. јануар 2011. године.

Неблаговремене, недопуштене, некомплетне и непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин неће се узимати у разматрање и биће одбачене без права на жалбу.

Додатне информације могу се добити на следећим бројевима телефона: 011/3201-743, 011/3201-542, 018/509-719, 018/509-867, 021/4835-171, 021/4835-183, 014/296-224 и 034/309-404. ■

Правни савети о стамбеним питањима

Да ли, уколико имам право на куповину стана из НИП-а, задржавам право на накнаду трошкова у вези са решавањем стамбеног питања, имајући у виду да је наведена накнада, коју примам увећану за десет одсто, усмерена на оштилиху комерицијалног стамбеног кредитиша?

Да сте стамбено питање решили само по основу доделе стана из средстава за реализацију Националног инвестиционог плана, не бисте имали право на накнаду дела трошкова за становање, јер станови изграђени из тих средстава су у државној својини и купују се по производним ценама, са роком отплате 20 година, учешћем од 20% од производне цене стана и годишњом каматом од 0,5% (а не куповином стана по тржишним условима, путем кредита преко по-

словних банака), тако да се на лица која на тај начин реше своје стамбено питање не односи одредба члана 24. Правилника о накнади путних и других трошкова у Војсци Србије.

То значи, лице које са Републичком дирекцијом за имовину Републике Србије закључи уговор о купопродаји стана, у складу са Уредбом о решавању стамбених потреба куповином станова изграђених средствима за реализацију Националног инвестиционог плана („Службени гласник РС“ бр. 82/06, 96/06 и 99/06), а које остварује право на накнаду дела трошкова за закуп стана из члана 20. Правилника о накнади путних и других трошкова у Војсци Србије, оствариваће то право до краја месеца у коме престану да постоје услови за њихово припадање, односно до датума када купљени стан постане усељив у смислу члана 46. Правилника. ■

ОДБРАНА

НАРУЏЕНИЦА

Претплаћујем се на магазин „Одбрана“ за 2011. годину (заокружите)

1. Полугодишња претплата (1.1 – 30.6. 2011.

године, 12 бројева) – по цени 1.080,00 динара

2. Годишња претплата (1.1. – 31.12.2011. године,

24 броја) – по цени 2.160,00 динара.

Уколико се претплаћујете на већи број примерака, уплатити одговарајућу суму (помножити број примерака са претплатном ценом).

Плаћање унапред на жиро-рачун **840-49849-58.**

Наруџеницу и уплатницу послати на адресу:

НЦ „Одбрана“, Браће Југовића 19, Београд.

Правним лицима доставићемо предрачун на основу ове наруџенице.

Купац _____

Улица и број _____

Телефон _____

Место и број поште _____

Потпис наручиоца

М.П. _____

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

расписује

КОНКУРС

ЗА ИЗБОР И ПОНОВНИ ИЗБОР
НАСТАВНИКА И САРАДНИКА
у школској 2011/2012. години

а) За наставнике:

1. За ужу научну област Општа логистика, избор
 - један у звање редовни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор агроекономских наука)
2. За ужу научну област Методологија наука одбране, поновни избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
3. За ужу научну област Транспорт, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор војнотехничких наука из области саобраћајно обезбеђење)
4. За уже научне области Технологија одржавања и складиштења УБС и Конструкција УБС, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
5. За ужу научну област Војна историја, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: војни службеник, доктор наука из области за коју се бира)
6. За ужу научну област Етика, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
7. За ужу научну област Геодезија, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области војне геодезије)
8. За ужу научну област Географија, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области географије)
9. За ужу научну област Физика, избор
 - један у звање ванредни професор (посебни услови: војни службеник, доктор наука из области физике)
10. За ужу научну област Менаџмент, избор
 - два у звање ванредни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
11. За ужу научну област Менаџмент, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: војни службеник, доктор наука из области комуникологије)
12. За ужу научну област Телекомуникације, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
13. За ужу научну област Ракетни системи и системи управљања ватром, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
14. За ужу научну област Стратегија, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области војних наука)

б) За спољне сараднике – наставнике:

15. За уже научне области НХБ оружје и Заштита од НХБ оружја, избор
 - један у звање редовни професор (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
16. За ужу научну област Експлозивни процеси и експлозивне материје, избор
 - један у звање редовни професор (посебни услови: војни службеник, доктор наука из области за коју се бира)
17. За ужу научну област Систем логистике, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
18. За ужу научну област Електронска и противелектронска дејства, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
19. За ужу научну област Војни телекомуникациони системи, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: професионално војно лице, доктор наука из области за коју се бира)
20. За ужу научну област Економија, избор
 - два у звање доцент – редовни професор (посебни услови: доктор економских или војноекономских наука)
21. За ужу научну област Транспорт у логистици, избор
 - један у звање доцент (посебни услови: доктор војнотехничких наука из области саобраћајно обезбеђење)

в) За сараднике:

22. За уже научне области Електронска и противелектронска дејства и Општа тактика, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, ВЕС 32078)
23. За уже научне области Тактика јединица ВиПВО и Општа тактика, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, ВЕС 31378)
24. За ужу научну област Физика, поновни избор
 - један у звање асистент (посебни услови: војни службеник, магистар физичких наука)
25. За ужу научну област Војна техника и опрема јединица КоВ, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, ВЕС 31178)
26. За ужу научну област Војна техника и опрема јединица КоВ, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, ВЕС 31278)
27. За ужу научну област Водни саобраћај, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, ВЕС 31678)
28. За уже научне области Саобраћај и Транспорт у логистици, избор
 - два у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, завршена ВА смер СбСл, магистар техничких наука)

г) За спољне сараднике – сараднике:

29. За ужу научну област Општа логистика, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, завршена ВА смер ИнСл, магистар наука у области логистике)
30. За ужу научну област Економија одбране, избор
 - један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, завршена ВА смер ИнСл, магистар економских наука)

31. За ужу научну област Економија одбране, избор
– један у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, завршена ВА смер ФНСл, магистар економских наука)

32. За ужу научну област Економија одбране, избор
– један у звање асистент (посебни услови: војни службеник, магистар економских наука)

33. За ужу научну област Финансије, избор
– два у звање асистент (посебни услови: професионално војно лице, завршена ВА смер ФНСл, магистар економских наука)

УСЛОВИ КОНКУРСА И НАЧИН КОНКУРСИЊА

Поред посебних услова наведених за сваку тачку овог конкурса кандидати морају да испуњавају и следеће услове:

1) да имају две последње службене оцене најмање „врло добар“ (не односи се на лица из грађанства);

2) за поновни избор – да је кандидат већ биран у изборно звање, да му је до истека изборног звања остало мање од шест месеци и да је до сада ангажован у реализацији наставе у Војној академији;

3) да испуњавају и остале услове за избор у звање наставника и сарадника за које конкуришу, предвиђене Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама и Статутом ВА.

Кандидати из Министарства одбране и Војске Србије молбе за избор треба да поднесу редовним путем, на адресу ВП 2977, Београд, са назнаком „за конкурс“, а кандидати из грађанства поштом, препоручено, на адресу: Војна академија, Павла Јуришића Штурма бр. 33, Београд. У молби ОБАВЕЗНО навести адресу и телефон, УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ ЗА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ МОЛБА И БРОЈНУ ОЗНАКУ УЖЕ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ У КОНКУРСУ.

Уз молбу кандидати треба да приложе:

– доказе о испуњавању услова конкурса;
– биографију са описом кретања у служби, односно са описом радних дужности;

– библиографију објављених научних и стручних радова са примерцима радова;

– сагласност претпостављене команде за ангажовање у наставном процесу у Војној академији (само за места под „б“ и „г“);

– упитник за премештај (попуњен и оверен) и сагласност надлежне претпостављене команде (само за професионална војна лица која се налазе ван састава Војне академије и која конкуришу за места под „а“ и „в“);

– сагласност високошколске установе, у оквиру које лице има заснован радни однос, за ангажовање у другој високошколској установи у складу са чланом 75. Закона о високом образовању (само за лица која конкуришу под „б“, редни број 20. и 21.).

Лица из грађанства која конкуришу треба да доставе још: извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, уверење да се против њих не води кривични поступак и уверење да нису кажњавани.

О резултатима конкурса кандидати из Министарства одбране и Војске Србије биће обавештени редовним путем, посредством својих команди, а кандидати из грађанства на достављену кућну адресу.

Непотпуне и неблагоприятно поднете молбе неће бити разматране.

Конкурсна документација неће се враћати.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања. ■

СПЕЦИЈАЛНА БРИГАДА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

расписује

КОНКУРС

за пријем кандидата за селективну обуку

I УСЛОВИ КОНКУРСА

За пријем кандидата на селективну обуку у Специјалну бригаду могу конкурисати **официри техничке службе, службе телекомуникација и АБХ службе, као и подофицири свих родова и служби** из јединица Војске Србије који испуњавају следеће опште и посебне услове:

а) Општи услови:

– да испуњавају услове прописане одредбама члана 39. Закона о Војсци Србије;

– да су здравствено способни за војну службу без ограничења;

– да нису осуђивани.

б) Посебни услови:

– да нису старији од 28 година;

– да су он и чланови његове уже породице (брачни друг и деца) држављани Републике Србије;

– да имају радно искуство у Војсци од најмање две године;

– да немају негативних службених оцена и да су им последње две службене оцене најмање „врло добар“;

– да су психо-физички здрави и способни за рад у јединицама Специјалне бригаде, што се утврђује налазом надлежне војнолекарске комисије, психолошким тестирањем за обављање падобранске службе, тестом опште културе и провером физичких способности;

– да су на редовној провери обучености испунили прописане норме;

– да су пливачи.

II НАЧИН КОНКУРСИЊА

– кандидати подносе молбе за пријем на селективну обуку у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево) преко својих матичних команди;

– уз молбу, кандидати обавезно прилажу: кратку биографију, извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству за себе и чланове уже породице, оверен образац КОЛП из програмског пакета КаИС, изјаву да желе да обављају падобранску службу, уверење о извршеној провери физичких способности са натуралним показатељима и мишљење команданта ранга батаљона или вишег старешине;

– по пристизању молби и њихове анализе, кандидати који задовоље опште услове конкурса добиће позив преко претпостављене команде, са тачним датумом и временом, ради упућивања на лекарски преглед за падобранца (преглед се реализује на ИВМ – ВМА Београд, а позив представља уједно и упутницу за преглед). Преглед траје 2 (два) дана.

– кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају све услове конкурса долазе на селективну обуку (привремени рад) у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево).

Селективна обука је планирана у периоду од **28. марта до 24. јуна 2011.** године.

Конкурс је отворен до **15. фебруара 2011.** године. ■

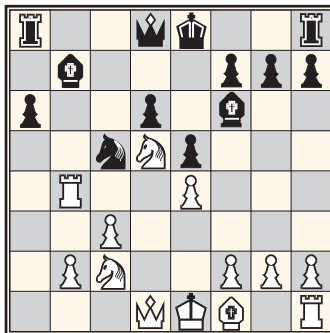
ИЗАБРАНА ПАРТИЈА
НАЈБОЉА У 1994.

Каспаров – Широв
Хорген, 1994.

1. е4 ц5 2. Сф3 е6 3. д4 цд4 4. Сд4 Сф6 5. Сц3
Сц6 6. Сд65 д6 7. Лф4 е5 8. Лг5 а6 9. Са3 б5
10. Сд5 Ле7 11. Лф6 Лф6 12. ц3 Лб7 13. Сц2

Партија је била проглашена за најбоље остварење 1994. године. У жирију су били врхунски мајстори, Кристијансен, Гуревич, Глигорић, Корчној, Рибли и Скембрис оценили су је десетком, а (што је занимљиво!) Глигорић једини јој није дао ни један једини бод. Ако нису били у питању неки други разлози, биће да Глига баш не воли Сицилијанку.

13...Сб8 14. а4 бa4 15. Та4 Сд7 16. Тб4
То је била новост, црни је одговорио како је очекивано:
16...Сц5

Бели: Ке1, Дд1, Тб4, Тх1, Лф1, Сц2, Сд5, б2, ц3, е4, ф2, г2, х2

Црни: Ке8, Дд8, Та8, Тх8, Лб7, Лф6, Сц5, а6, д6, е5, ф7, г7, х7

Сви знају да је усамљен пешак – слаб пешак (овде је то а6), да је заостао пешак – слаб пе-

шак (овде д6), па ипак се играју варијанте у којима се стварају такве слабости. Против шампиона као што је Каспаров, то се заиста не исплати.

17.Тб7!!

Жртва квалитета после које ће бели држати у пату цело дамино крило црног.

17...Сб7 18.б4 Лг5 19.Са3! 0-0 20.Сц4 а5

Отварање игре са 20...ф5 не би било добро после 21.Лд3 ф4 22.Дг4 итд.

21.Лд3 а64 22.цб4 Дб8 23.х4!

Пошто се на табли појавио опасан б-слободњак, бели сада жели да рашчисти ситуацију и на краљевој страни.

23...Лх6 24.Сц6б Та2 25.0-0 Тд2 26.Дф3 Да7 27.Сд7 Сд8?

Слабо би било и 27...Тд8?

28.Сф8 Кф8 29.б5! Да3 30.Дф5! Ке8 31.Лц4 Тц2 32.Дх7! Тц4 33.Дг8 Кд7 34.Сб6 Ке7 35.Сц4 Дц5 36.Та1! Дд4 37.Та3 Лц1 38.Се3!

Сви знакови узвика су Каспаровљеви.

1:0

ЗАНИМЉИВОСТИ

Увек сам се трудио да играм најбоље потезе, да играм против фигуре, да не гледам противника. Посебну пажњу придавао сам припремама. Све сам проверавао, другима нисам много веровао, а највише сам се ослањао на сопствене идеје.

С. Глигорић

Без погрешке нема ни бриљанције.

Ласкер

Припремио
Раде Милосављевић, мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	○	2	3	4	5	6	7	○	8	○	9	10	11	12	13	14	○	15	○	16
17									18									19			
○		20									21									22	
23				24									25								
26						27								28							
29								30									31				
○	32									33									34		
35			36									37									38
39					40								41								
42							43							44							
45									46								47				
○		48								49									○		
50				51								52									

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: киселост, вокити, р, иза, реактиви, агар-агар, т, Абе, карневал, Лепосава, Мишко, вохети се, еритем, поносни, Ири-канал, Мира, састанак, помагачи, он, Ук, макалари, атоналан, нова, ироницар, сикатив, опијат, тимариот, штаке, сјајлица, инатници, шаш, а, ацетерин, пионирке, Ник, киселити, нацелити.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

17. Тачност, уредност, 18. Пратиоци планета, 19. Видео-игра, Урбан терор, 20. Велики град у Бразилу, 21. Језеро у Канади (анаграм од НАКОКАТИ), 23. Републичка привредна комора (скр.), 24. Који није редован, 25. Име књижевника Пекића, 26. Пратиоци бога Ероса (мит.), 27. Мала токата, 28. Име канадске глумице и модела Ворен, 29. Свеска за писање, 30. Сретенкова имењакиња, 31. Горњи слој ваздуха, 32. Производи нешто, 33. Двојник глумца у опасним сценама, 34. Иницијали тенисерке Ивановић, 35. Билијарски штап, так, 36. Подругљив, заједљив, 37. Певач тенора, 39. Показна заменица, 40. Женско име, 41. Старогрчки филозоф из Кирене, 42. Канал између Британије и Европе, 43. Господар Коњуха у Албанији у 16. веку, Ђорђе Комнин, 44. Британска глумица, Грета, 45. Алкалоид из корена једића, 46. Присталица танатизма, 47. Врста птице тркачице, 48. Килаве жене, килавке, 49. Лугалица, 50. Женско име, Ирена одмила, 51. Женска особа станар, 52. Дубок и без дисторзије, а висок кристално чист тон.

УСПРАВНО:

1. Шкорпија (турц.), 2. Узаност, 3. Символ радијума, 4. Журналист, 5. Узвик при скоку, оп, 6. Мексички државник, Антонио Лопез де, 7. Бик у кориди, 8. Произвођач сода-воде, 9. Име енглеске певачице Тикарам, 10. Ауто-ознака Египта, 11. Становнице Либана, 12. Било ко, 13. Борац с биковима, 14. Амерички сликар, Џорџ (палиндром од СИНИ), 15. Гоњен клетвом, 16. Терет (мн.), 18. Лексиколог, 19. Звезда у књигама (*), 20. Лаки одсјај, 21. Бесплодност (грч.), 22. Врста слатког италијанског вина, 24. Италијански филмски режисери, браћа Паоло и Виторио, 25. Ишчезнуће, 27. Острво крај Санкт Петербурга, 28. Градите канате, 30. Див из грчке митологије, 31. Еристичар, 32. Колажна дела, 33. Другачије (лат.), 34. Со калајне киселине, 36. Град у Замбији (анаграм од КАОМА), 37. Чешки шахист, Властими, 38. Опијен, 40. Име нобеловца Бора, 41. Који припада Ити, 43. Жалосна врба, 44. Српска напредна странка (скр.), 46. Символ калцијума, 47. Символ кирија.

План издавачке делатности МЦ „Одбрана“

ПОЗИВ НА САРАДЊУ

У току је процес дефинисања плана издавачке делатности Медија центра „Одбрана“ за 2011. годину. Одсек за издавачку делатност МЦ „Одбрана“ позива све заинтересоване ауторе да на адресу: Браће Југовића 19, 11000 Београд, са назнаком: ПРЕДЛОГ РУКОПИСА, до 30. 12. 2010. године пошаљу своје рукописе, са пратећим елементима: биографијом, списком објављених књига и радова, изводима из материјала, садржајем... Рукописе ће прегледати колегијум главног уредника током јануара 2011, а аутори ће до 15. фебруара бити обавештени о статусу

свог предлога. Напомињемо да је уређивачка политика МЦ „Одбрана“ дефинисала тематски оквир и да само рукописи који по природи и логици садржаја припадају војном издавачу, а значајни су за систем одбране, попут дела из области геополитике, војне историје, војне публицистике, безбедности..., популарно писани и економски исплативи, могу постати део издавачког плана Медија центра „Одбрана“ за 2011. годину. Сваки предлог наслова са сличном тематиком, којег треба превести и објавити српско издање, такође је добродошао, као и сугестија репринт издања.

ИСТОРИЈА ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Вил
Дјурант

- КОМПЛЕТ
- 12 ТОМОВА
- 10500 СТРАНА

- класично ремек дело историје настанка и развоја људског друштва
- историја древне и модерне цивилизације
- источна и западна цивилизација
- историјски подаци
- мудри закључци
- занимљиви, драматични, једноставни и духовити догађаји
- бројне личности

1. ИСТОЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ
2. ЖИВОТ ГРЧКЕ
3. ЦЕЗАР И ХРИСТ
4. ДОБА ВЕРЕ – први део
5. ДОБА ВЕРЕ – други део
6. РЕНЕСАНСА
7. РЕФОРМАЦИЈА
8. ПОЧЕТАК ДОБА РАЗУМА
9. ДОБА ЛУЈА XIV
10. ДОБА ВОЛТЕРА
11. РУСО И РЕВОЛУЦИЈА
12. НАПОЛЕОНОВО ДОБА

НАРУЧБЕНИЦА

МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд, тел/факс 011/3241-009
Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем _____ комплета едиције „ИСТОРИЈА ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ“ по повлашћеној
цени од 19.440,00 динара.

Издања ћу платити на кредит у _____ рата (највише 18), путем административне
забране.

Попуњену наручбеницу послати на адресу МЦ „Одбрана“, након чега ће купцима бити
достављена административна забрана ради овере.

Након прихватања забране и уплате прве рате од стране исплатиоца зараде, издања ће бити
достављена путем Пост експреса, на терет купца.

Купац : _____ Телефон : _____

ЈМБГ : _____ Број личне карте : _____

Издате од МУП : _____

Улица и број : _____ Место : _____

Потпис наручиоца:

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

49

Модернизовање пољских
школских авиона PZL-130

Турбоелисни орао

Развој варијанти ловачких авиона
„месершмит“ Бф-109

Југословенски густави

Из Југоимпорта-СДПР

Системи од система

САДРЖАЈ

Интервју с др Ненадом Милорадовићем, помоћником генералног директора Југоимпорта-СДПР
ДО СИСТЕМА ОД СИСТЕМА 2

Индонезанска јуришна пушка
ОРУЖЈЕ МАЛЕ ТЕЖИНЕ 10

Јужноафрички вишецевни ракетни системи
НЕПРИМЕТНИ, А РАЗОРНИ 13

Израелски тешки оклопни транспортер
НАМЕР С ЈАСНОМ НАМЕНОМ 17

Модернизовање пољских школских авиона PZL-130
ТУРБОЕЛИСНИ ОРАО 19

Авиони на соларни погон
УТОПИЈА ИЛИ РЕАЛНОСТ 22

Развој варијанти ловачких авиона „месершмит“ БФ-109
ЈУГОСЛОВЕНСКИ ГУСТАВИ 26

уредник прилога
Мира Шведић

Једна од најдинамичнијих особа у Југоимпорту-СДПР јесте др Ненад Милорадовић. Од помоћника генералног директора очекује се да буде окупиран бројним преговорима ради уговарања нових послова, презентацијама могућности фирме иностраним клијентима, али не и на многобројним полигонским испитивањима. Присутан је свуда, упоран, истрајан у својим намерама, оптимиста и кад други нису. Са једним од водећих људи те значајне фирме може се причати о свему, а у разговору за наш магазин сузили смо избор тема на најважнију – развој Југоимпорта и производњу сложених система НВО.

□ Последњих година сведоци смо да је „Југоимпорт-СДПР“ развио и произвео неколико сложених система наоружања попут „норе“, „лазара“, „сокола“, који су приказани на вежбама „Пешићер 2009“, „Срећење 2010“ и „Дипломац 2010“. Познао је да је основна делатност „Југоимпорта“ трговина, а сада се јој јављују развој и производња. Зашто сте се одлучили на овај корак?

– Основна мисија, по којој је „Југоимпорт“ познат на светском тржишту наоружања и војне опреме, јесте извоз производа и услуга наше одбрамбене индустрије. Та наша индустрија прошла је

– Принцип развоја „система од система наоружања“ омогућава ефикаснију употребу развојних ресурса како би се на оптималан начин, најбрже и уз најмање ризике, постигле захтеване карактеристике, тачније могућности, борбеног система у целини, на пример неке здружене тактичке групе, а не појединачних врста наоружања. Како се тражени ефекти остварују синергијском дејством свих елемената система, дакле здружене јединице, не морају сви појединачни типови оружја и опреме које она користи бити засновани на најновијим и најскупљим технологијама – истиче наш саговорник.

Снимио Јово МАНУЛА

ДО СИС

пове наоружања, био је протекле деценије погођен сетом познатих „транзиционих проблема“ па није могао да организационо, кадровски и финансијски освоји финализацију сложених система НВО. На срећу, као резултат наше оријентације током „златних осамдесетих“ према инжењеринг пројектима, која подразумева трансфер технологија и изградњу фабрика на циљним тржиштима, а што је довело до највећих послова југословенске војне индустрије икада, „Југоимпорт“ је стекао кадровско језгро људи, који су били генерални или технички директори или директори развоја у фабрикама тадашње војне индустрије или руководиоци у ВТИ-у, а и у другим развојним структурама МО и ГШ. Дакле, имали смо, а и данас имамо моћан технички менаџмент који је првио фабрике и организовао производњу НВО по свету.

Пре неколико година учинили смо значајан искорак, који се у почетку због наведених разлога учинио као „немогућа мисија“. Реагујући промтно на тренутно створене шансе на светском тржишту, а рачунајући на наш технички менаџмент, одлучили смо да у Србији започемо развој и производњу сложених

ТЕМА ОД СИСТЕМА

разне фазе, а распадом Југославије остала је без већине капацитета за производњу сложених борбених система за све видове Војске, у које је уложила огромне организационе и финансијске напоре. Управо су то најатрактивнији и најпрофитабилнији производи на које се, глобално гледано, троши лавовски део војних буџета. Продаја сложеног борбеног система генерише партнерски однос са одређеним купцем и вишегодишњу продају низа пратећих роба и услуга. Сем тога, развој и производња сложеног борбеног система генерише и технолошки скок индустрије од националног значаја, итд.

Међутим, основу војне индустрије, која је у већинском власништву државе Србије и којом управља Министарство одбране, чине произвођачи муниције и

њених компоненти и један произвођач пешадијског наоружања и аутоматских топова. Сведоци смо огромних вишегодишњих напора које чине Министарство одбране и предузећа, а делом и „Југоимпорт“, да се та предузећа консолидују у њиховој основној делатности – реше наслеђени проблеми са неодговарајућом структуром и бројем запослених, обнови порушена инфраструктура, изврши технолошко занављање – како би се оспособила толико да могу да испуне текуће уговорне обавезе према „Југоимпорту“ и његовим, па и другим страним купцима, и обезбедило за будуће дане независно и профитабилно пословање.

Део одбрамбене индустрије Србије који није под управом МО, а производе компоненте и подсистеме за сложене ти-

– Основне функције које „систем интегратори“ обављају „у сопственој кући“ у принципју су: развој одређеног система НВО – његова организација и финансирање које може бити самостално или уз помоћ државе и/или кућца, поштом производни менаџмент – уговарање и организација производње компоненти или подсистема код коопераната, па финална монтажа, испитивање и предаја производа кориснику, те подршка кућцу/кориснику током увођења у употребу и у експлоатацији средстава кроз широк спектар пословних услуга.

борбених система. Урадили смо то на оптималан начин, у актуелним условима у којима се налази наша одбрамбена, а и индустрија уопште, уз одговарајући аутсорсинг компонената и услуга из доступне стране производне базе. Време је показало да је та одлука била исправна.

□ Да ли се и у другим земљама одвијају слични процеси?

– Наравно. Генерално гледано, и у свету су извршене обимне трансформације војноиндустријских комплекса и уопште приступа организацији развоја, производње и продаје НВО. Дошло је до драматичних промена у глобалном војнополитичком окружењу. Нестала је могућност избијања глобалног сукоба два блока, са потпуно различитим и непомирљиво супротстављеним друштвено-политичким уређењима, а приближно једнаке војне моћи, уз сасвим реалну претњу тоталног међусобног уништења, због чега су војни буџети индустријски развијенијих земаља драстично смањени.

Војно-индустријски комплекси за које је раније властита војска била главни купац, генератор дугогодишњег стабилног развоја и раста, и наравно, финансијер свих развојних и активности освајања нових технологија, морали су такорећи преко ноћи да се преорјентишу на извоз, као доминантни извор прихода, то јест на тржишну утакмицу на светском тржишту НВО. Она је, као што јој име каже – утакмица. Доноси победе, али и поразе. Носи константну дозу неизвесности и свеprisутног ризика. Захтева првенствено конкурентност, а самим тим и економичност, велику брзину реаговања и флексибилност. Тим карактеристикама често се могу објаснити и наше „тржишне победе“ против технолошки и производно значајно надмоћнијих „противника“. Генерало, тржиште има врло низак ниво толеранције за гломазне и бирократизоване институције.

Трансформације су свуда у свету донеле бројне рационализације и, генерално гледано, смањење индустријске базе ангажоване искључиво у „војној“ производњи, а и драстичну редукцију административног апарата који се бави организацијом производње и развоја, првенствено у министарствима одбране. Као резултат деловања тржишних

закона, кроз процесе откупљивања капиталa и спајања, дошло је до значајног укрупњавања компанија из ове бранше и стварања правих гиганата – са годишњим приходом од више десетина милијарди долара – који се не ограничавају на традиционално специјализовану производњу НВО за поједини род војске, већ, као „систем интегратори“, нуде широк спектар опреме за све видове оружаних снага.

После поменутог „спајања“ компанија, по правилу је долазило до гашења редувантних функција и дуплираних погона тако да су многи славни произвођачи НВО престали да постоје.

Императив да се постигну кључни тржишни квалитети, попут економичности, велике брзина реакције и флексибилности, донео је низ промена у организацији развоја и производње борбених система. Неколико је најучљивијих. Најпре, имамо преорјентацију на технолошки мање спектакуларне пројекте, који могу да резултирају брзим освајањем производње и уласком у употребу одређеног система НВО и тако корисницима донесу потребно побољшање перформанси/борбених могућности, а произвођачима поврате инвестиције и профит. То све треба да се деси брзо и на време како би било значајно за супротстављање данашњим, а не неким будућим претњама, а самим тим мања је и мање спектакуларно. Такође, максимално се употребљавају на тржишту расположиве „комерцијалне/цивилне“ компоненте, или на енглеском COTS – Commercial Of The Shelf. Значајно веће је ослањање предузећа-финалиста на ширу индустријску базу, пре свега националну, али и глобалну, из које се врши outsourcing производа и услу-

га, што је основа организације производње по принципу „систем интегратора“.

Уместо да, као што је то раније било, инвестирају у масивне индустријске комплексе у којима би се производила већина подсистема за специјализовани производ, „систем интегратори“ се много више ослањају на флексибилнију индустријску базу коју чине мала и средња предузећа, наравно, са одговарајућим технолошким могућностима и сертификатима за производњу по строгим војним стандардима квалитета. На тај начин смањује се ниво улагања, повећава брзина освајања производње, умањује ризик од комерцијалне штете и масовног отпуштања радника, ако до нових уговора не дође, а што је у поменутиим тржишним условима реална претња, и, генерално гледано, подиже ниво способности националне индустријске базе.

□ Ви сте, дакле, фигуративно речено, имали поглед са осматрачнице који вам је омогућио да се оријентисате у ком правцу треба ићи.

– Може се тако рећи. Преко основне пословне инфраструктуре „Југоимпорт“ има приступ светском тржишту и врло јасну слику о генералним трендовима у развоју и опремању НВО, и што је значајније о конкретним потребама наших циљних купаца.

На основу тога можемо да проценимо који би то нови сложени борбени системи или производи уопште били потенцијално комерцијално успешни. Поред тога, имали смо прилике да се, што изучавањем доступних извора, што у директном контакту са нашим страним технолошким партнерима, упознамо са савременим принципима организације производње сложених борбених система. Наравно, добро познајемо могућности одбрамбене и индустрије уопште, те развојних институција Републике Србије, а имамо и одговарајуће кадровске, организационе и финансијске ресурсе да организујемо развој и производњу сложених борбених система.

У том смислу дефинисана је одговарајућа стратегија, коју су одобрили и кроз годишње програме пословања верификују органи управљања предузећа, а преко њих и Министарство одбране и

Влада Републике Србије. Извршене су потребне сертификације за развој НВО код међународно признатих сертификационих тела и од надлежних органа нашег министарства одбране добијене неопходне дозволе за производњу НВО.

Поменута стратегија предвиђа развој и освајање производње сложених борбених система у којој ће „Југоимпорт“ имати улогу „систем интегратора“. Циљ нам је да, кроз конкретне пројекте и уговоре, али и разне облике заједничког финансирања и улагања у развој и кључне нове технолошке линије, максимално ојачамо и технолошки унапредимо онај део националне индустријске базе који има потенцијал да се укључи у производњу сложених борбених система, или генерално тржишно курутних производа НВО, а посебно из области машинске, електронске и оптоелектронске индустрије. На пример, у производњи елемената и подсистема за систем „нора“ ангажовано је више од тридесет таквих предузећа из Србије, а у авион „ласта“, који заједнички реализују „Утва“ и „Југоимпорт“, петнаест из Србије и Републике Српске, уз, наравно, стране технолошке partnere и кооперанте који су укључени у процес.

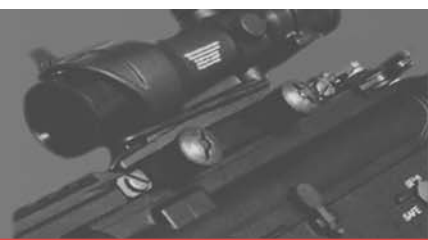
□ На који начин произвођачи стандардизују квалитет и про-

изводњи наоружања, његово мање фирме. За велика предузећа одбрамбене индустрије, њу је јасан – њој Војна контрола квалитета?

– Систем стандардизације квалитета свакако је један од кључних аспеката организације производње по описаним принципима. Са тако уређеним и дефинисаним системом ми смо прошли процес сертификације код надлежног органа МО и добили дозволу за производњу НВО, пре свега, за сложене борбене системе. Имамо јасно дефинисане процедуре којима се управљамо у развоју НВО и у производним функцијама које као систем интегратор обављамо самостално – завршна монтажа, испитивање и пуштање у употребу средства НВО, а све компоненте и подсистеми, који се уграђују, морају проћи ригорозну контролу и мора их испоручити сертификован произвођач.

Подразумева се да су предузећа наше одбрамбене индустрије сертификована, јер у њима постоји ригидан систем контроле који је заснован на Војној контроли квалитета, и да ће компоненте или делови које она испоручују имати одговарајући стандардизовани квалитет. Испоручиоци који не припадају тој групацији, пре него што са нама потпишу уговор морају да прођу процес сертификације. За то ангажујемо сопствени кадар или одговарајуће стручне специјализоване институције. Треба рећи да је ово свеобухватан и захтеван процес који подразумева предквалификациону анализу, затим пробну израду, па освајања производње и серијску израду. Сваку од наведених фаза и, наравно, финални производ, морају да верификују и сертификују стручњаци и институције које ангажујемо за те потребе. Осим квалитета, кроз процес оцене испоручилаца вреднујемо и друге параметре попут конкурентности, брзине реакције, расположивости у захтеваном тренутку, способности да се прилагоде честим променама и изменама које оваква производња носи и друго. Све то одређеног испоручиоца квалификује или дисквалификује за учешће у наредним пројектима.

Како у принципу није реч о високо-серијској производњи, могуће је на свим капиталним позицијама спровести стопостотну контролу. На пример, за оруђе „нора Б52“ све компоненте пролазе кон-

тролу и њом су обухваћени састав и квалитет улазног материјала, све фазе израде, квалитет термичке обраде и површинске заштите, сви заварени спојеви и стопостотна димензиона контрола, а изводе се одговарајућим софистицираним методама и опремом. Тек кад се прође тај пут, са сертификационом документацијом система квалитета, компоненте улазе у процес завршне монтаже. Подразумева се да ће, за производњу намењену Војсци Србије, све те фазе и завршну контролу обавити Војна контрола квалитета Министарства одбране.

□ *Какви су услови и процедуре које ваша фирма одређује која ће се средства развијати и производити?*

– То је компликован поступак. Њима се процењује који се од производа „у тренду“ на тржишту, и/или за којим постоји интерес код кључних потенцијалних купаца, може развити и произвести у нашим реалним условима, то јест у оквиру нама расположивих временских, технолошких и финансијских ресурса. У поступак, наравно, улази и анализа о томе да ли тај производ може бити од интереса за Војску Србије. То је врло динамичан процес у коме се одлуке доносе фазно – поступак се понавља пре уласка у сваку наредну фазу развоја и освајања производње, како би се оптимално распоредили увек оскудни ресурси и смањили ризици које тржишна утакмица неминуно носи.

Кључни фактор који је често значајнији од висине потребног улагања јесте време. Трендови у опремању данас се много брже мењају него раније. Актуелни светски сукоби у којима се концепти система наоружања свакодневно проверавају и одговарајуће лекције константно извлаче, јасно указују да „претња“ еволуира великом брзином, а с њом и захтеви корисника. Системи наоружања који су у предходним деценијама доминирали светским тржиштем показали су озбиљна ограничења током рата у Ираку. Бројни типови НВО који су се појавили као реакција на научене ирачке лекције, показали су се непримерним у Авганистану.

С друге стране, убрзано сазревају нове технологије, најчешће у комерцијалном/цивилном сектору и доносе нове способности, које тржиште аутоматски

прихвата као стандард. Дакле, постоји реална опасност да се по завршетку развоја и освајања производње појавите на тржишту са већ застарелим производом, који је неприхватљив. Стога је процес одлучивања комплексан и мора да садржи потребне заштитне механизме, а свака фаза развоја и освајања производње мора се максимално убрзати, како би се уклопили у динамику коју диктира тржиште.

□ *Колико „Југоимпорт–СДПР“ доприноси нашем систему одбране и уопште модернизацији Војске Србије?*

– Опремање Војске Србије једна је од наше три основне мисије. Као што смо већ објаснили, некада је наш систем одбране имао могућности да финансира развој и освајање производње средства НВО, укључујући изградњу фабрика и куповину машина и технолошке опреме. Илустрације ради, поменимо да је освајање производње тенка М-84 коштало наш систем одбране око три милијарде долара, што је данас око пет милијарди. Јасно је да, имајући у виду актуелне приоритете развоја и финансијске могућности наше земље, па и нашег Министарства одбране, тако нешто није поновљиво.

Сматрамо да финансирањем трошкова развоја и освајања производње разних средстава НВО, а посебно сложених борбених система, из профита оствареног на светском тржишту НВО, и њиховом организацијом у сарадњи са нашим домаћим и страним технолошким партнерима, доносимо значајну корист нашем систему одбране. Тако ће он моћи да концентрише расположиви финансијски потенцијал директно на набавку преко потребне опреме, и то из домаће производње, са карактеристикама на актуелном светском нивоу и усклађеним са његовим конкретним захтевима, а која ће му значајно побољшати оперативне способности. Та опрема може бити набављена по цени знатно повољнијој него на светском тржишту, и уз све погодности које домаћа производња доноси, што кориснику пружа директну корист у смислу поједностављене и јефтиније експлоатације, одржавања и потенцијалних модернизација, а индиректно држави, кроз позитивни утицај на спољнотрговински дебаланс и већ више пута поменути раз-

вој и подизање нивоа способности индустријске базе земље у целини.

□ *На кога се ослањајте у развоју и производњи?*

– Наши интерни ресурси концентрисани су у Сектору за инжењеринг, развој и техничку подршку, који као што смо рекли, пре свега располаже врхунским кадром за менаџмент развојем и производњом НВО. Та кадровска база се, као наш основни ресурс, константно појачава већ доказаним стручњацима, али и младим инжењерским кадром. Трудимо се да она буде адекватно опремљена и одговарајућим најсавременијим инжењерским, хардверским и софтверским алатима, како би се убрзао процес израде конструкционе документације и одговарајућих предходних прорачуна и анализа, а и савременом производном и мерном опремом.

У реализацији процеса развоја и производње сарађујемо, кроз разне форме, са Војнотехничким институтом, управама, јединицама и институцијама Генералштаба и Министрства одбране, фабрикама одбрамбене и индустрије Србије, београдским, нишким и крагујевачким универзитетом, њиховим факултетима и са њима повезаним институцима, те бројним високотехнолошким, развојним и производним институцијама и фирмама у земљи, а и са страним технолошким партнерима.

□ Има ли у Србији довољно знања за развој војних технологија?

– Сигурно. У Србији постоји изузетно велики фонд знања, искуства и како би се то рекло „инжењерске домишљатости“. Наши производи често представљају „позитивно изненађење“ и доносе понеке сасвим нове и до тада на тржишту невиђене карактеристике, што значајно доприноси нашој тржишној успешности.

Међутим, мора се рећи да су на светском тржишту на помолу нове технологије које неће бити широко доступне и без којих, или против којих, наша инжењерска домишљатост неће моћи много да уради. Овладавање неким од тих технологија свакако је задатак од националног значаја и захтева много већи ниво инвестирања и напора на државном нивоу са широким спек-

тром учесника – од надлежних министарстава, преко научне заједнице и индустрије. Захтеваће и много дуже време, јер се резултати могу очекивати за пет до десет година, уз све неизвесности и могућност неуспеха које развој носи. Све то, генерално гледано, превазилази ресурсе „Југоимпорта“, који су концентрисани на остваривање краткорочних циљева. Ми ћемо у оквиру наше пословне политике и могућности свакако помоћи и тај процес. Ако ниште друго, можемо да, захваљујући раније описаном „добром погледу са осматрачнице“, прилично тачно предвидимо које ће се од нових технологија, кад се освоје, најбрже тржишно валоризовати.

□ Сагласно савременој, ђрвенствено зајадној терминологији, „Југоимпорт–СДПР“ развија ѡзв. сисѡема од сисѡема. Шѡѡа нова кованица значи?

– Принцип развоја „система од система наоружања“ омогућава ефикаснију употребу развојних ресурса са циљем да се на оптималан начин, најбрже и уз најмање ризике постигну захтеване карактеристике, тј. могућности, борбеног система у целини. Дакле, неке тактичке јединице, а не појединачних врста наоружања. Како се тражени ефекти постижу синергијским дејством свих елемената система – здружене јединице, не морају сви појединачни типови оружја и опреме које она користи бити „најбољи на свету“ и засновани на најновијим и најскупљим технологијама. Потребно је у што ранијој фази развоја, чим се заврше функционални модели или технолошки демонстратори, оформити и у борбеним лабораторијама испитати њихове

– Тренуѡно сарађујемо са надлежним институцијама Министарства одбране Републике Србије око развоју неколико сисѡема НВО из ѡроизводног и развојног ѡрограма „Југоимпорт“, а који се уклађају у средњорочне ѡошребе и ѡланове ѡпремања Војске Србије.

ни „систем од система“. Тако ће се моћи што пре закључити која је то оптимална комбинација карактеристика свих укључених система и концентрисати постојећи кадровски, лабораторијски, технолошки, а нарочито финансијски ресурси на решавање техничких проблема и освајање нових технологија на оним елементима чије су карактеристике критичне за постизање тражених перформанси целог „система од система“, а не на свим системима појединачно.

□ Можеѡе ли да ѡоменѡе неке „сисѡеме од сисѡема“ који се развиђају у „Југоимпорту“?

– Тренутно развиђамо неколико „система од система“ у којима је груписан велики број појединачних развојних задатака. То су систем од система самоходне артиљеријске батерије 155 mm, потом систем од система здружених маневарских снага, па систем од система војника будућности ВБ-10. Осим ових треба поменути још неке развојне пројекте, као што су далекометни систем вођене ракете АЛАС, систем хеликоптерског наоружања, радарски и оптоелектронски системи за извиђање и управљање ватром, фамилија даљински управљаних борбених станица (ДУБС), лаки далекометни минобачачи, фамилија револверских бачача граната и разне врсте муниције нове генерације.

Један од наших најзначајнијих пројеката јесте систем система ватрене подршке чија је основа самоходно артиљеријско оруђе „нора Б-52“. Сада се развиђа њена трећа генерација. У тај систем система су укључени и борбено оклопно извиђачко возило БОВ-М10 АРТИЗ, затим командно оклопно возило БОВ-М10 АРТКОМ, па систем за управљање ватром – СУВ/КИС ватрене подршке – са сензорским системом за одређивање координата уочених циљева у дневним и ноћним условима, радаром за мерење почетне брзине, навигационим и метеоролошким

Самоходно артиљеријско оруђе „нора Б-52“ и њени ѡдсисѡеми

Авион „Ласија“

подсистемом, комуникационим системом, балистичким рачунаром. Том систему система припада и логистичко возило које омогућава бржи и механизовани пренос муниције јер је граната 155 mm тешка 48 килограма и њена манипулација на класичан начин захтева прилично време и представља замор за послугу. Ту су и покретна радионица и систем за полу-утоматско чишћење цеви и, наравно, комплетна нова генерација далекометне муниције 155 mm домета до 44 km, коју ћемо још допуњавати новим типовима – као што је ВЛАП пројектил „врло великог домета“ – 53 и више километара, са системом за корекцију путање.

У развоју је и самоходна хаубица 122 mm „соко“ која ће бити основа самоходне артиљеријске батерије за ватрену подршку, интегрисане у оквиру здружене тактике јединице. У ту батерију ће бити укључени бројни горе поменути елементи развијени у оквиру пројекта НБ52 – СУВ, командна и извиђачка возила, сензори, комуникациони подсистем.

Осим поменутих система ватрене подршке који су од интереса за Војску Србије, развијали смо, пратећи светске трендове и конкретне захтеве тржишта, и друге врсте артиљеријског наоружања, као што је самоходна хаубица М56/33-СХ4 калибра 105 mm, и у сарадњи са Војнотехничким институтом високо аутоматизовани самоходни вишецевни лансер ракета 107 милиметара.

□ Да ли то значи да је артиљеријски програм изражен на светском тржиштву?

– Јесте, и значај артиљерије расте. То савремени ратови недвосмислено доказују. Ратна збиља је потпуно демантовала иначе распрострањену тезу да је смањењем вероватноће избијања епохалног сукоба механизованих војски истока и запада значај артиљерије опао и да је она у новим условима, у сукобима нижег интензитета или противгерилским операцијама, мало употребљива, односно да ће у тим условима већину

класичних „артиљеријских“ задатак успешно решавати ваздухопловство „хируршки прецизним дејством“ вођеном муниције.

Актуелни сукоби афирмисали су концепт формирања здружених јединица на врло ниском тактичком нивоу – батаљон, чета – у које се обавезно интегрише и артиљерија за подршку. Наравно, у тим условима ретко се користи артиљеријски дивизион, али на пример америчка војска експериментиса са самосталном употребом артиљеријског вода, кога чине два оруђа 155 mm и који треба да самостално извршава задатке ватрене подршке малим, често издвојеним, здруженим тактичким јединицама.

Садашње технологије којима располаже артиљерија, пружају одличне могућности маневра покретом и ватром и омогућавају, рецимо, да се из једног оруђа испали 3 до 8 пројектила, који истовремено падају на циљ. Са малим бројем оруђа могу се, дакле, постићи ефекти за које су раније били потребни дивизиони.

Та оруђа су сада високо мобилна, у принципу су заштићена оклопом, а време за запоседање положаја и заузимање основног правца значајно се смањило. Артиљерија се наметнула тактичким командантима у актуелним операцијама као прворазредно средство за решавање бројних конкретних задатака, не само да се брзо оствари уништавајућа ватра по малоразмерним, и у складу са актуелним герилским тактикама „бронестајућим“ циљевима, него и друге мисије, као што су запречавање, осветљавање, задимљавање, па и непосредно гађање уочених отпорних тачака противника. Артиљерија дефинитивно не „одлази у историју“. Напротив, као веома потентан и у актуелним условима употребљив борбени систем доживљава ренесансу. Томе посебно доприноси све шира употреба нове генерације артиљеријске муниције повећане прецизности, са завршним навођењем или са корекцијом путање.

□ Имамо ли ми капацитете за развој те врсте муниције?

– Ми ћемо тај развој подржати и организацијски и финансијски и мислимо да ВТИ и остале развојне институције у земљи имају довољно капацитета да могу да такав развој заврше. За таквим производом постоји велико интересовање купаца и он ће се одлично уклопити у наш „систем од система“ артиљерије.

□ Систем наоружања за средње транспортне хеликоптере трансформише их у праве летеће топовњаче. Од чега се састоји сеи наоружања?

– То су тренутно у свету најраспрострањеније хеликоптерске платформе које користе војске, а бележе и изузетан тренд раста продаје. С тога је ово тржишно врло перспективан пројекат. Он је урађен на захтев наших главних купаца и у потпуности је у складу са светским трендом да се транспортни/универзални хеликоптери опремају како би што је могуће више преузели задатке специјализованих борбених хеликоптера. Платформе сасвим сигурно имају могућности да понесу довољну количину наоружања и одговарајуће опреме која ће их учинити ефикасним против герилске или терористичке претње, што је најчешћи тип операција у савременим сукобима. Природно је да војске са таквом флотом хеликоптера имају потребе да се она опреми на овај начин, како би се проширила могућност њихове примене у новим условима.

Шта чини сет наоружања? Прво, то

су носачи подвесног наоружања, затим вишецевни лансери невођених ракета 57 mm, 80 mm и 128 mm, затим гондоле са „тешким“ стрелаџким оружјем – топом 20 mm или митраљезом 12,7 mm, а додат је и систем вођеног наоружања – лансери за модернизоване ракете „маљутка“. Да би се повећала ефикасност дејства подвесног наоружања развијен је и први „прави“ домаћи нападно-навигацијски систем за дејство дању и ноћу, са одговарајућем инерцијалном платформом, интерфејсом према сензорима летилице, комплетном оптоелектронском сензорском главом са ноћном камером и ласерским даљинаром, одговарајућим централним рачунаром и новим вишефункционалним показивачима. Осим овога, додајемо и тешко наоружање на бочним вратима – митраљез 12,7 mm или аутоматски бацач граната 30 mm на измењивом носачу за дејство на циљеве бочно у односу на лет хеликоптера, опремљен одговарајућим системом за управљање ватром, што је потпуна новина на тржишту, и комплетном оклопном заштитом спреда и одоздо. Постоји пројекат и могуће је да се на хеликоптере одговарајуће носивости, по завршетку развоја, инсталира и вођена ракета „гром“, домета до 16 километара. Неки од наведених подсистема, као на пример нападно-навигацијски систем, гондоле са стрелаџким наоружањем и мањи лансери ракета 57 mm биће прилагођени за примену на лаким тренажним клипним (ласта) или турبو-проп авионима.

Оклопни транспортер за превоз пешадије „лазар“ и делови система од система здружених маневарских снага (горе)

□ Шта чини „систем система“ здружених маневарских снага?

– Кичму тог система чини командно-информациони систем маневарских снага, односно здружене тактичке групе, са својим командним конзолама инсталираним, пре свега, у командно возило БОВ М10 К, али и у остала возила „система система“. Затим, ту је извиђачко возило БОВ М10 I, које има одговарајући оптоелектронске и радарске сензоре за осматрање бојишта и аквизицију циљева, монтиране на извлачећем постољу које се може подићи до висине од четири метра. Део тог „система система“ је и оклопни транспортер за превоз пешадије „лазар“, па модернизациони сет за тенк М84 који га доводи на ниво могућности тенка АБ1 – нови СУВ са термовизијском камером и могућношћу гађања вођеном ракетом из топа домета 5 km, ДУБС 12,7 mm, знатно повећан ниво заштите, и друго. Ту је и модернизациони сет за борбено возило пешадије М80А који чине топ 30 mm уместо топа 20 mm, модернизоване ПО ракете и наравно комплетан СУВ, са термовизијском камером, ласерским даљиномером, балистичким рачунаром, затим возачев систем за визуелизацију – за дневно-ноћну вожњу, те нови интерком систем, који ће омогућити да десант остане у контакту са командиром возила и кад је искрцан. Тај сет ће значајно подићи борбене могућности наше механизоване пешадије.

На „систем система“ здружених маневарских снага надовезаће се далекометни ракетни систем АЛАС, а и систем војника будућности ВБ-10. У оквиру њега пешадинци наших страних купаца, а надамо се и Војске Србије, биће опремљени одговарајућом заштитном опремом, сензорским системима на личном наоружању – са дисплејом који омогућава гађање иза угла или из заклона, и одговарајућом комуникационом опремом и конзолном командно-информационих система. На тај начин би КИС маневарских снага био проширен од команде здружене тактичке групе до појединачног борца пешадинца. Касније, био би, заједно с поменутиим КИС-ом ватрене подрушке, интегрисан у КИС бригаде Ков-а, који развија Управа Ј-6 Генералштаба, чиме би се завршио процес дигитализације Војске Србије. ■

Мира ШВЕДИЋ

ОРУЖЈЕ МАЛЕ ТЕЖИНЕ

Стручњаци фирме „Pindad“ узели су за основу своје пушке веома цењену белгијску FN FNC, која је своју популарност и добре карактеристике доказала у ратних сукоба на свим континентима. Она је модификована и прилагођена локалним условима. Нови модел индонезанске јуришне пушке добио је ознаке SS. Израђена је у калибру 5,56x45 НАТО, у неколико верзија.

Аутоматске пушке, како су их до скоро звали, а данас јуришне, занимљиве су за производњу, јер су потребне свим војскама и полицијам света. Свако ко је упућен у опремање и наоружање јединица војске и полиције зна за најпознатије фирме које се баве конструисањем и производњом таквог оружја. Међу водећима су „Heckler & Koch“, „FN Herstal“, „Колт“, „Измаш“, „IMI“. Међу мање познатима, али перспективним на светском тржишту је индонезанска фирма „Pindad“, смештена у граду Бандунгу. Углавном се бави производњом стрељачког оружја за индонезанску војску, али су њени производи стигли и до још неких војски земаља трећег света. У својој асортиману имају пиштоље, револвере, јуришне и снајперске пушке, пушкомитраље, митраље, бацаче граната и сачмарице, те муницију за стрељачко оружје и минобацаче, авио-бомбе. Производе и заштитну опрему и оклопна возила, искључиво точкаше.

Верзије

Данас се многе фирме у области наоружања баве копирањем и модификацијама, па су и стручњаци из фирме „Pindad“ за основу своје јуришне пушке

узели веома цењену белгијску FN FNC, која је своју популарност и добре карактеристике доказала у ратних сукоба на свим континентима. Она је модификована и прилагођена локалним условима. Нови модел индонезанске пушке добио је ознаке SS (Senapan Serbi – јуришна пушка). Израђена је у калибру 5,56x45 NATO, у неколико верзија: V1, V2, V3, V4, V5 (и њена олакшана варијанта R5), M1, M2, M5, SBC-1 и SABHARA.

Сви модели те пушке имају веома малу тежину. Тако је основна верзија SS1 V1, са дужином цеви од 460 mm, тешка 4,01 kg са празним, и 4,37 kg са пуним оквиром, V2 карабин са скраћеном цеви дужине 403 mm, тежи 3,2 kg, V4 снајперска варијанта са тешком и масивном цеви од 460 mm има 4,2 kg, док је V5 веома кратки модел са дужином цеви од 252 mm тежак 3,2 килограма.

Код фамилије SS1 модела треба имати на уму да је само снајперска варијанта V4 и V5 имала оптички нишан. У оперативну употребу уводи се давне 1991. године (у копнену војску, морнарицу, авијацију па и полицију). То оружје је доживело успех и на светском тржишту наоружања јер га купују и уводе у своје војне формације Камбоџа, Нигерија и Уједињени Арапски Емирати.

Под утицајем развоја технологије, а и ратних дејстава, појављује се 2005. модификована, односно усавршена верзија SS1 јуришне пушке. Добија ознаку SS2. Нова пушка представља савремено оружје које у потпуности треба да задовољи високе захтеве специјалних операција, омогући монтирање додатне опреме за осматрање и нишањење, те ватрену подршку, чиме се у великој мери проширује употребна могућност самог оружја.

За основ је узета варијанта М5 јер је у фамилији SS1 она идеално оружје, првенствено због димензија. Код нове пушке примењени су и нови материјали. Тако је, на пример, сандук код те јуришне пушке израђена од легуре алуминијума. Горњи и доњи део сандука спојен је, као на Западу, чивијама. Иначе, на први поглед види се велики утицај САД, односно њихове М16 пушке, коју и сами индонезански војници користе.

Принцип рада

На горњем делу сандука је веома дугачка Picatinny шина, преко које се монтира ручица за ношење. Поред улоге у ношењу оружја, она уједно штити задњи диоптерски нишан. Када се ручица скине на шину могу се монтирати оптоелектронски уређаји за осматрање и нишањење.

Како је то на оружју једина шина, не могу се монтирати остала помагала – предњи јуришни рукохват, тактичко светло... Међутим, са предње стране, испод цеви, на доњу облогу могућа је монтажа потцевног бацача гранате. Наравно, он је једнометни и конструкцијски веома сличан америчком моделу М203 калибра 40 милиметра. Производи га иста фирма – „Pindad“ и има ознаку SPG-1. За јуришну пушку утврђује се на два места – напред, испод скривача пламена, и са задње стране, односно, са предње стране усадника оквира. Потцевни бацач граната не одступа пуно од М203 ни по димензијама нити по тежини (тежак је око 1,33 кг). Користи веома велики спектар муниције – кумулативно парчадни пројектил, чија је почетна брзина на устима цеви 75 m/s, затим парчадне-разорне,

осветљавајуће, димне и пројектиле са сузавцем.

Принцип рада Индонезани су преузели од белгијског FN FNC и он је позајмица барутних гасова са клипом и ротационим затварачем, који је опремљен испустима-брадавицама. Тај систем је, ипак, јединствен јер на предњој страни има такозвани регулатор гасова, којим је могуће прекинути

дејства из потцевног бацача граната, индонезански стручњаци нису се одрекли тромблona, јер се зна да су тромблонске осветљавајуће и димне мине, као и тромблонске мине пуњене сузавцем, ефикаснији од граната које се испалајују из потцевних бацача. Наравно, ако се расправља око нишањења, ту потцевни бацач граната има велику предност.

Верзије V2, V4 и V5

доток барутних гасова у случају када се жели испалити тромблонска мина. Иако постоји могућност монтирања и

Ослонац за раме, односно кундак, директна је копија оригиналног белгијског FN FNC, која представља значај-

МОДЕЛИ

Основна верзија јуришне пушке је V1 са стандардном дужином цеви и преклопим ослонцем за раме (кундаком), V2 представља карабин верзију, V3 је идентична основној верзији, само што располаже с фиксним кундаком. Снајперска варијанта је V4, V5 веома компактан карабин, који представља индонезански PDW (Personal Defense Weapon) и намењен је одређеним родовима и службама којима то није примарна „алатка“ – углавном инжењеријским, артиљеријским и позадинским је-

диницама, чак и специјалним. Олакшана варијанта V5 јуришне пушке јесте модел R5, искључиво намењен специјалцима. Верзија M1 је јуришна пушка за моринце, M2 варијанта моринског карабина, а M5 екстремно кратки карабин. Једини модел у тој великој фамилији јуришне пушке која се израђује у полуаутоматској верзији јесте SBC-1 и искључиво је намењена за царинске јединице Индонезије, а SABHARA је модел који се израђује за потребе полицијских јединица.

ТАКТИЧКО – ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

	SS2-V1	SS2-V2	SS2-V4	SS2-V5
Калибар	5,56x45 mm NATO			
Принцип рада	позајмица барутних гасова са ротирајућим затварачем			
Дужина оружја (mm)	990 / 740	920 / 670	990 / 740	770 / 520 mm
Дужина цеви (mm)	460	403	460	252
Тежина оружја (kg)	4,01	3,2	4,2	3,2
Капацитет оквира	30 метака			
Брзина гађања	700 метака у минути			

није побољшање у односу на кундаке источних пушака (који су се склапали према доле и у страну). Знатну предност добили су са брављењем помоћу великог испуста – браве, која се услед хабања све чвршће утврђује. Преклапање кундака је једноставно, потребно је само помоћу палца и десне руке повући скелетски кундак према доле и преклопити га у десну страну.

Многе јуришне пушке данашњице користе те моделе кундака са таквим начином преклапања. Сви кундаци код фамилије оружја SS1 и SS2 јесу идентични, осим снајперског V4 код кога још има и ослонац за образ, подесив по висини и правцу, који омогућава лакше и удобније нишањење, што се захтева од снајпериста.

Мане

Индонезанске SS1 и SS2 јуришне пушке имају, међутим, неколико озбиљнијих mana. Најпре, те јуришне пушке искључиво су намењене за војнике дешњаке. Ручица за запињање затварача налази се са десне стране и доста је грубо обликована, а и штрчи из целог габарита јуришне пушке. Следећа mana односи се на регулатор палбе који је са леве горње стране пиштољског рукохвата, што омогућава манипулацију са десним палцем када се држи рукохват. Има три положаја и то напред и горе – јединачна палба, напред доле – укочено, а према назад – рафална палба.

Најозбиљнија mana тих модела јесте рад аутоматике, јер се током употребе

оружја дешавају учестали застоји. Иако је искоришћен механизам белгијског FN FNC, који савршено функционише код оружја који су изашли из белгијске фабрике FNC или шведске копије АК5, код Индонезана то и није случај. Да ли је реч о пропусту контроле квалитета у самој фабрици или пак о њиховој муницији, закључак је исти – застоји се дешавају па се дешавају. Међутим, из званичних информација потврђено је да су успешно отклоњени узроци због којих је долазило до учесталих застоја.

И поред свега може се рећи да је реч о солидној јуришној пушци која може успешно да конкурише на светском тржишту, посебно у земљама трећег света. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

ВЕСТИ

МОГУЋНОСТИ КОРНЕТА

Противтенковски ракетни комплекс (ПТРК) великог домета, познат као „корнет“, једна је од последњих разрада тулског конструкторског бироа. Намењен је за борбу против савремених и перспективних основних борбених тенкова, између осталих и са динамичком заштитом, те ватрених средстава, фортификационих грађевина и живе снаге у упориштима. Састоји се од уређаја за лансирања и диригованих ракета с кумулативним или нагазним борним делом. Уређај за лансирања монтиран је на треношцу за расклапање. Апаратура управљања

има модуларну конструкцију и мале димензије, што омогућава монтирање комплекса на различитим транспортним средствима. Ракета је калибра 152 милиметара.

Извозна варијанта ПТРК Kornete коришћена је у војним акцијама између армије Израела и групације Хезболах на југу Либана 2006. године. Неколико уређаја за лансирање и неискоришћене ракете заплениле су израелске снаге.

Осим руске армије, „корнет“ је део наоружања армија Алжира, Индије, Грчке, Перуа, Јужне Кореје.

НЕПРИМЕТНИ, А РАЗОРНИ

Када се спомену вишецевних ракетних лансери, прво што западним аналитичарима падне на памет јесте совјетски систем БМ-21 „град“.

Мање је познато да су и Јужноафриканци развијали своје системе.

Отац свих савремених вишецевних ракетних лансера јесте совјетски БМ-21 „град“ из 1963. године. Тај систем представљао је значајан напредак у односу на претходнике, пре свега у погледу домета, који је достигао 20 km и захваљујући томе, извожен је у велики број земаља света, што га и дан-данас чини вероватно најраспрострањенијим те врсте. Тај тренд развоја пратиле су само поједине западне земље, пре свега због ослањања на артиљеријска оруђа калбра 105 и 155 mm, што су диктирале САД. Наравно, ватра цевне артиљерије била је прецизнија, а обезбеђивала је приближно једнак, а са специјалним типовима муниције, и већи домет у односу на „град“, тако да је њена

употреба оцењена као рентабилнија. Међутим, према ватреној моћи која се могла „испоручити“ за кратко време, цевна артиљерија није се могла поредити са ракетном. То су поједини корисници увидели, тако да неке западне земље, после Другог светског рата, ипак нису следиле пример САД и развиле су сопствене системе. Међу њима су Немачка са системом LARS (110 mm, домет до 25 km), Француска са Rafale (145 mm, 30 km) Шпанија са Teruel (140 mm, до 25 km) и Италија са Firos (122 mm, до 34 km).

Ти системи су се појавили након „града“ и ако се анализирају њихове перформансе, јасно је да су створени управо да му парирају. У другу групу западних земаља (западних само према политичком опредељењу) могу да

се уврсте Израел са системом MAR290 (290 mm, до 40 km) и Јужноафричка Република са Valkiri. Те земље су на „тежи“ начин научиле да је потребан систем који би парирао „граду“, кроз рат са противницима њиме опремљеним – Израел са Сиријом и Египтом, а Јужноафричка Република са Анголом.

Иако су попут других земаља и у Јужноафричкој Републици увидели да је оптималан начин обезбеђења покретљивости постављање лансера на камионске шасије, њихов начин је у одређеној мери различит, јер се коришћени камиони ни по чему у транспортној конфигурацији не могу разликовати од камиона за конвенционални транспорт.

Valkiri

Јужноафричка Република је за почетак, ископирала кинеске системе калибра 107 mm Type-63, са којима су се сусрели током војних ангажовања. Тако је светлост дана угледао систем RO107 на возилу Mamba. Такође, створен је и импровизовани систем сличних борбених могућности – RO68, који је користио невођена ракетна зрна 68 mm SNEB, иначе употребљавана на борбеним авионима. Први систем домета 8,6 km, а други 6,5 km, те ограничене ватрене моћи, нису могли да конкуришу моћнијем „граду“. Зато је развијен Valkiri 22 (Валкири одводе погинуле ратнике у Валхалу), калибра 127 милиметра.

Развој тог система започео је новембра 1977, окончан марта 1981. го-

не 2,68 метра. Ракете су опремљене ракетним мотором на чврсто гориво, чиме се обезбеђује домет између 8 и 22 km, који је тек нешто већи у односу на БМ-21 „град“. Минимални домет обезбеђује се прстеновима који повећавају отпор (без којих је минимални домет 15 km). Ракете се смештају у ожељбене цеви, чиме се обезбеђује ротација, стабилизација и већа тачност погађања. Оно што ракете чини нарочито ефикасним није њихова конструкција, која је прилично конвенционална, већ бојна глава. Опште је познато да Јужноафриканци имају веома високу технологију управо бојних глава различитијих калибара и за најразличитија средства. Типичан пример представља изванредна муниција за топ-хаубице 105 mm G-7 Leo за коју се тврди да, према ефикасности, превазилази старију муницију приближно двоструко веће масе, калибра 155 mm² (убојни радијус 23 у односу на 18 m).

Бојна глава ракете система Valkiri је наравно, оживалног облика због аеродинамике, а у унутрашњости се налази експлозивно пуњење облика зарубљеног конуса, док је у врху контактано-близински упаљач. То омогућава оптимално растојање детонације експлозивног пуњења и расипање фрагмената. Фрагменти су типа челичне куглице, има их чак 8.500 и обезбеђују површину дејства „бубрежастог“ облика од 1.500 m². Челичне куглице су уливане у епоксидну смолу. Брзина гађања је једна ракета у секунди.

Лансер има три реда по осам цеви (укупно 24 ракете) и налази се у задњем делу стандардног камиона јужноафричких оружаних снага, типа UNIMOG са формулом погона 4x4, и укупне масе 6.440 килограма. Тај камион опремљен је шестолитарским мотором снаге 73 kW (99 КС), чиме се обезбеђује максимална брзина на путу од 90 km/h, док је аутономија 450 километра. Возило у потпуности одговара класи нама добро познатог камиона TAM 110, а одликује се изванредном покретљивошћу и поузданошћу у најтежим условима. Из тог разлога, основа је послужила за израду бројних оклопних возила, пре свега оклопних транспортера.

Лансер се покреће хидрауличним путем, а хидраулични су и стабилизатори.

Valkiri 22 у борбеном положају

НЕВИДЉИВИ

Куриозитет и до данас непревазиђено решење јесте задржавање цираде изнад лансерних цеви. Због тога се, уз минималне измене и додатну масу, камион лансер у маршевском положају готово не разликује од обичног транспортног камиона. Разлике су минорне и за „истренирано“ око, а камоли у случају извиђања из рецимо авиона, па чак и војника – извиђача.

дине, а први примерци постали су оперативни већ у априлу. Исте године, систем под званичним називом Valkiri 22, борбено је употребљен са великим успехом у сукобу са снагама Анголе. Основне одлике су му мала маса, велика покретљивост, врло ефикасна бојна глава (за доба када се појавио) и практично немогућа идентификација возила у маршевском положају.

„Срце“ система Valkiri 22 јесте ракета калибра 127 mm, масе 54 kg и дужи-

Ракетни систем Bateleur

ри на возилу. Нишан је конвенционалан артиљеријски, док се опаљење може извести или из кабине или са растојања 50m од возила. За добијање тачних параметара гађања и самим тим највеће вероватноће погађања, коришћени су подаци о метеоролошким условима са балона, „јарбола“ постављеног на командном возилу, анемометра који се налази у саставу батерије и других средстава за прикупљање потребних информација. Куриозитет и до данас непревазиђено решење јесте задржавање цираде изнад лансирних цеви. Због тога се камион лансер у маршевском положају готово не разликује од обичног транспортног камиона.

Посада броји два члана, а ручна попуна траје 10 минута. За заузимање бор-

Високо подигнутиа и оклопљена кабина

РУЖНИ

Иако се за основу, Samil-100 може рећи да спада у визуелно лепше камионе, то не важи за систем Bateleur. Штавише, реч је вероватно о најружнијем вишецевном ракетном лансирном систему и о једном од најружнијих средстава Копнене војске, коме према естетским карактеристикама могу да конкуришу само такође јужноафричка возила Casspir.

беног положаја треба пет минута, а за напуштање два. То не може да се сматра за кратко време, тако да је ово један од недостатака система.

У једној батерији је осам возила, укључујући и командно. Сваки лансер прати још два камиона истог типа (и изгледа), од којих сваки носи још два борбена комплекта, тј. 48 ракета.

Bateleur

Bateleur је новији систем, развијен на бази Valkiri 22 и искустава из ратова у којима је јужноафричка војска била ангажована. Потреба за отпорношћу на дејство мина резултирала је не само тим новим системом, већ и читавом гамом возила за најразличитије намене. Познато је да је јужноафричка наменска индустрија

данас непревазиђена по броју и квалитету модела возила отпорних на мине, која су показала велику ефикасност у борби. Као потврда њихових могућности, послужио је и сјајни извозни успех чак и у САД, које данас имају највећу потребу за таквим возилима. Од самог почетка било је јасно да побољшана верзија не може да буде базирана на камиону UNIMOG, јер носивост тог возила не дозвољава уградњу V-облика пода и оклопну заштиту за посаду. Као алтернатива, послужио је домаћи камион Samil-100. Тај камион формуле погона бхб, представља верзију возила Magirus-Deutz, односно IVECO. Интензивно се користи у оружаним снагама Јужноафричке Републике, пре свега као тегљач артиљеријских оруђа G-5 калибра 155 mm, као цистерна за гориво капацитета 13.000 l, цистерна за воду капацитета 9.100 l или кипер запремине 7,5 m³. Мотор је десетоцилиндрични дизел, снаге 184 kW (250 КС), а максимална маса возила је 25 тона. Камион Samil-100 је у класи са домаћим ФАП 2226.

У случају новог система Beteleur, максимална маса је нешто мања, 21,5 t, а мотор је снаге 232 kW (315 КС), чиме се обезбеђују одговарајуће теренске карактеристике. Развој система Bateleur завршен је 1986, а постао је оперативан 1989. године.

Како је маса увећана, сасвим је било логично да се то искористи и за повећање ватрене моћи у односу на претходника. Наиме, број ракета је са 28 повећан на 40, а уз то, ракете су усавршене – повећан им је домет и ефикасност бојне главе. То је омогућено увећањем укупном масом ракете, која је достигла 63 kg, а дужина је 2,85 метра. Домет ракете је у границама 8 до 36 km, чиме се систем изједначио и у одређеној мери надмашио ракете система MLRS (изворне) и новији BM-22. Бојна глава уместо 8.500, садржи 9.700 челичних куглица, а њена експлозија се иницира на висини осам метара од тла, обезбеђујући оптималну убојну површину. Поред парчадно-разорне бојне главе, на располагању су и касетне бојне главе, са парчадно-разорном субмуницијом, и противоклопним и противпешадијским минама. Наравно, омогућено је лансирање и ракета са система Valkiri 22.

Како сваки систем има своје недостатке, то се односи и на Bateleur. Можда је његов највећи недостатак ручна попуна празног лансера. У време када се појавио Valkiri, нису били актуелни аутоматизовани системи попуне, осим на америчком MLRS, па се та критика не може у потпуности односити на њега јер се настао у време када и MLRS. С друге стране, та искуства су требало да буду усвојена до појаве система Bateleur. ■

Mr Себастиан БАЛОШ

Лансирне цеви са видљивим жлебовима

ПОРЕЂЕЊЕ С ОГЊЕМ

Не можемо, а да се не осврнемо на домаћи систем „огањ“ калибра 128 mm, пандан BM-21, а самим тим и Valkiri. Према домету, „огањ“ у мањој мери заостаје за системом Valkiri (20,6 km), док бојна глава садржи мањи број фрагмената. Како пречник куглица на Valkiri није познат, може да се закључи да је бојна глава тог система ефикаснија са гледишта густине фрагмената и њихове дистрибуције (ту има утицај и употреба близинског упаљача), али је уједно вероватно мање ефикасна према пробојности и ефикасности у уништавању лако оклопљених средстава. Што се тиче платформи, ФАП2026 је већи и тежи камион од UNIMOG-а (22,4 t, на-

спрам 6,4 t), теже га је сакрити и маскирати, али ФАП зато носи још један борбени комплет од 32 ракете. То свакако обезбеђује већу ватрену моћ. Међутим, за његову попуњу, у условима интензивног контрабатирања, пожељно је напуштати ватрени положај, чиме се губи предност још једног борбеног комплекта.

Оно по чему „огањ“ надмашује Valkiri јесте време за ступање и напуштање борбеног положаја (испод 20 s, у односу на неколико минута), што за живавост у борбеним условима није занемариво. Поставља се питање да ли би домаћи систем могао да се базира на мањем камиону – то не мора бити Unimog,

већ перспективни ФАП1118, код кога би се могло искористити сјајно решење за маскирање праве намене цирадом по узору на Valkiri? Уз то би већа маса, тј. носивост ФАП1118, мога да се искористити и за делимично оклопљавање, пре свега за противминску заштиту, а не треба заборавити ни потенцијал те шасије у погледу креирања пандана „лазара“ са формулом погона 4x4. Тиме би ФАП1118 могао да представља готово универзалну платформу на којој би се базирао знатан број возила Војске Србије, чиме се остварују уштеде у цени набавке и одржавања.

НАМЕР С ЈАСНОМ НАМЕНОМ

Израелски тешки оклопни транспортер „намер“, настао на бази тенка „меркава“ показао се као изврсно оружје и једино способно да заштити посаду у зонама високог ризика, где вребају минско-експлозивна средства или групе терориста. Израел планира да произведе 250 „намера“ и да њима замени сасвим застарели оклопне транспортере америчке производње – М-113.

Тешки оклопни транспортери настали су претварањем шасија застарелих тенкова у оклопна средства за превоз пешадије до бојног поља, тако што су скидане куполе са тих тенкова и уз минималну надградњу добијен је простор за смештај 8–10 војника. То су почели да раде Израелци са заробљеним арапским тенковима совјетске производње, а потом и Руси на бази својих оклопњака који више нису били у првим борбеним редовима.

За разлику од обичних оклопних транспортера, тешки су били далеко заштићенији – имали су максимални могу-

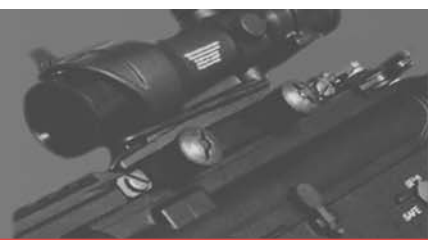
ћи оклоп који штити на појединим местима и од директног удара артиљеријског пројектила. Старији, лаки оклопни транспортери штитили су посаду само од пушчаних зрна и то са одређеног растојања, док их је калибар 12,7 mm пробијао.

Други, а у принципу и главни разлог за стварање тешких оклопних транспортера био је финансијски. Наиме, били су једноставни и јефтини – коришћени су исслужени тенкови са ремонта, док су надградња и конверзија у транспортере биле само делић цене и процеса, који је био неопходан за производњу класичног транспортера.

Стална изложеност војника изненадним нападима на патролним дужностима, мировним акцијама у сукобима ниског интензитета, те током процеса пребацивања до зоне борбених дејстава, изискивала је добро оклопљено возило, које би било заштићено од слабијих минско-експлозивних средстава, свих врста стрељачког и бестрзајног оружја – све до противоклопних бацача РПГ-7. Израел, земља која је под претњом сталних терористичких напада, одлучила се на то да у своје наоружање уврсти један савремени тешки оклопни транспортер.

Оклопна заштита

Израелско бојиште, које се састоји већином од равница без вегетације или иоле значајних водених препрека, увек је било савршено за тенковске борбе, али и за борбу против тенкова – где су оклопњаци изложени на великој даљини дејству свих могућих ПТ средстава. У тој земљи су након искуства у оклопним борбама са арапским суседима закључи-

ли да им треба јако оклопљен, самим тим и тежак, добро наоружан тенк. Тако су развили неколико генерација својих познатих „меркава“ – можда најбољег тенка на Западу.

На бази старијег тенка „меркава 1“ израђен је 2005. оклопни транспортер „намер“, који је тестиран за потребе извоза, али до наруџбина није дошло. Израел је 2007. покушао за своје потребе да модификује старије „меркаве“ у оклопне транспортере, али се и од те идеје одустало, па су одлучили да се за то користе сасвим нови сегменти и оклопна тела тенкова „меркава 4“ – одмах са производних линија. Тако су Израелци добили и тенк и оклопни транспортер и тим возилима смањили производну и продајну цену.

Треба напоменути да је сваки тенк „меркава“ у неку руку и оклопни транспортер. Наиме, на задњем делу, уместо мотора као код других тенкова, налазе се мања врата за смештај 2-3 војника, или посаде тенка који је уништен, што је веома интересантно и у пустињи целисходно решење. Дакле, већина компоненти је већ постојала, само је требало идеју даље развити.

Основна намена новог оклопњака „намер“ била је транспорт јединица до рејона борбених дејстава и пружање оклопне заштите и узвратне ватре пешадији. Идеја је да пешадијско одељење од осам чланова, плус три члана посаде, могу слободно да седе унутар возила док су под директом претњом непријатељске пешадијске и противоклопне ватре – чак и док се на њих отвара ватра – нешто што ни најмодернији БВП не може да обезбеди.

Хибридни и балистички заобљени оклоп „намера“ гарантује заштиту од свих стрељачких калибара, преко свеprisутних РПГ-22 и РПГ-7 ПТ бацача, до најсавременијих ПО вођених ракета – до сада није успешно документовано да је неки тенк „меркава“ уништен намерном ПТ акцијом са ПО вођеним ракетама, а савремене ПО ракете попут „жорнета“ готово су недоступне локалним побуњеним Арапима и терористима. Колики је ниво заштите говори податак да најраспрострањенија ПО вођена ракета „маљутка“, која је и основна ПО ракета Војске Србије, не може да уништи „намер“ нити „меркаву“. Могу да их оштете, али не и да потпуно онеспособе или униште.

Оклоп је модларне верзије, на њега могу да се каче додатне плоче. Само

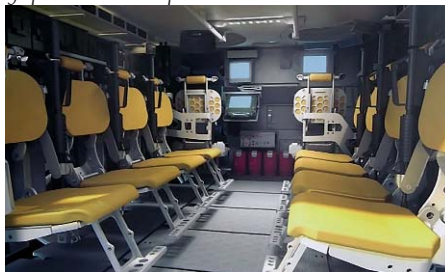
оклопно тело је пространо и у једноделном одељењу налази се простор за транспортно одељење пешадије и посаду. На осам седишта, по четири са сваке стране, смештени су војници, окренути лицима једни према другим.

На горњем делу „намера“ су два поклопца – за командира возила и возача, док пешадија улази на једнострука врата на задњем делу возила. Према речима израелских конструктора, недостатак отвора за улаз/излаз пешадије је услед веће хомогености оклопног тела. У преводу, што мање отвора, чвршћа је конструкција. На другим тешким транспортерима услед удара артиљеријског пројектила долазило би до великих деформација оклопног тела изазваног присуством горњих отвора за улаз/излаз пешадије који су слабили тело транспортера. Са друге стране код свих других тешких транспортера, углавном насталих на бази совјетских тенкова, кровни поклопци били су једини могући улази/излази јер се на задњем делу возила налазио мотор. Код оклопног тела „меркаве“, тачније „намера“ мотор је измештен из класичне позиције те су врата на задњем делу сасвим довољна.

Како је „намер“ веома високо возило, као и сама „меркава“, посада и одељење имају комотан простор унутар возила. Командно одељење опремљено је електронским системом извиђања, великим екранима на којима се преноси спољна слика тако да уопште не морају да користе оптичке перископе за осматрање околине. Четири спољне камере покривају широко поље осматрања. Уграђен је систем команде и контроле који произво-

Митраљез 12,7 mm са системом за управљање ватром

ди „Елбит“, који је компатибилан је са другим системима на осталим оклопњацима израелске војске.

Величина као предност

Величина и тежина те класе транспортера имају своје предности. Осим што носи девет чланова транспортног одељења/пешадинаца, има и један комплет носила са медицинском опремом, тако да свако возило може одмах да дејствује и пружа помоћ рањеницима без позивања посебног оклопног санитетског возила.

„Намер“ има обезбеђену НХБ заштиту и систем климатизације. Од електронских система поседује системе за осматрање у свим временским условима, дању и ноћу, системе контроле ватре, којима се управља изнутра.

Наоружање се састоји од два митраљеза – једног 12,7 и другог 7,62 mm који су упарени са оптоелектронским системима, и којима се управља изнутра. Поседује и бацач граната, али и минобацач 60 mm – оружје које у Европи сматрају застарелим, али које се показало као изузетно ефикасно у ликвидацију ПО заседа, снајперских и митраљеских гнезда.

Мотор који покреће „намер“ исти је као и на „меркави“ – 1.200 КС јак мотор Теледајн-Континентал, дизел мотор, хлађен ваздухом. „Намер“ има изузетно велику масу – чак 60 тона, али му веома јак мотор омогућава максималну брзину од 60 km на час и аутономију од 500 километара.

Године 2009. први примерци додељени су бригади „Голани“, која их је употребила без губитака у операцијама у Гази.

Израел планира да произведе 250 „намера“ и њима замени М-113 оклопне транспортере америчке производње који су сасвим застарели. Предвиђају се и друге верзије тог транспортера – командна, санитетска, возила за извлачење и ловац тенкова наоружан ракетама „спажк“.

Тешки оклопни транспортер „намер“ је по намени веома сличан нашем пројекту модификације тенка Т-55 у вишенаменско возило ВИУ-55 „муња“ или руском БТР-Т, али је на вишем технолошком нивоу, веће масе и самим тим скупљи. Свакако, говори да долази време тешких оклопних транспортера. ■

Александар КИШ

ТУРБОЕЛИСНИ ОРАО

Крајем септембра 2010. компанија „PZL EADS“ званично је представила програм модернизације пољских турбоелисних школских авиона PZL-130 „орлик“.

У пољском ваздухопловству „орлици“ се користе око две деценије за основну летачку обуку.

Пољска је држава са властитом ваздухопловном индустријом чија је традиција везана за саме почетке авијације. Нарочито плодне биле су године пред Други светски рат. Самостални развојни пројекти реализовани су и касније, у оквиру Варшавског пакта и то са променљивим успехом. Асортиман пољских ваздухопловних производа био је и остао веома широк и укључивао је, поред домаћих пројеката, и низ лиценчно произведених ваздухоплова.

Премда се очекивало да ће пољска авио-индустрија нестати током периода транзиције који се у тој земљи одиграо деведесетих, то се није десило, и поред тешких момената. Напротив. Приватизацијом ваздухопловних погона и њиховом интеграцијом у велике светске компаније, добијени су нови послови и запослени производни капацитети.

Практично, сви ваздухоплови које је пољска ваздухопловна индустрија произ-

водила у периоду након Другог светског рата излазили су из погона са префиксом PZL, што је била скраћеница за државно предузеће које је обједињавало производне капацитете више различитих фабрика, са различитим ваздухопловним производима. Са падом старог политичког система и сменом власти, погони „PZL-a“ су се раздвојили и самостално наступили на тржишту. Нове власнике је прво нашао „PZL Warszawa-Океcie“, произвођач спортских и школских авиона којег је 2001. купила шпанска компанија

СЛИЧНОСТИ СА ЛАСТОМ

Када је у питању конфигурација навигацијско-комуникацијске опреме, „орлик TCII“ има доста сличности са прототипом авиона „ласта“. Међутим, „орлици“ ће тек у некој будућој варијанти добити опрему која ће се, сасвим извесно, наћи на домаћим „ластама“, што се очекују ове године.

„CASA“, данас део европске корпорације „EADS“. Следећи је био погон „PZL Mielec“, који је 2007. прешао у руке америчке компаније „Sikorsky Aircraft Corporation“, и данас лицензно производи хеликоптере S-70 „црни соко“. Последњи је продат „PZL-Świdnik“, произвођач хеликоптера, и то 2010. године. Купац је европски произвођач „Agusta-Westland“. Нова компанија има назив „AgustaWestland Świdnik“.

Продаја пољске ваздухопловне индустрије није аутоматски значила изbacивање пољских пројеката из асортимана. Штавише, велики број пољских авиона и хеликоптера је редизајниран, модификован или модернизован и са успехом понуђен и пласиран на тржишту.

Један од последњих таквих примера јесте програм модернизације турбоелисног школског авиона PZL-130 „орлик“ (орао), од којег нови власници очекују профит, и то не само на пољском тржишту.

Пилатусов конкурент

Пољска ваздухопловна индустрија је у периоду након Другог светског рата пројектовала неколико успешних модела школских авиона. Најпознатији су клипни двосед TS-8 и TS-11 „искра“, млазни школски авион за основну и прелазну летачку обуку. Пољаци су гајили амбицију да би TS-11 могао да постане стандардни школски авион Варшавског пакта, али је, на крају, превагнуо чехословачки модел L-29 „делфин“. Пољаци нису одустали од „искре“ тако да TS-11 даље лети у пољском, али и индијском ваздухопловству.

Ради проширења тржишне понуде, „PZL Warszawa-Океcie“ је почетком осамдесетих започео развој новог клипног школског авиона PZL-130 са тандем распоредом седишта. Као што је TS-11 концептуално био сличан нашем „галебу Г-2“, тако је и PZL-130 пројектован у истом периоду и са сличним полазним захтевима као и наша „ласта 1“.

Клипни PZL-130 био је опремљен радијалним мотором руског порекла, типа Ведењејев М-14Пм (снаге 243 kW), што је за то време било помало неуобичајено. Авион је у пратећем пакету имао и симулатор PZL-130 „професор“ и дијагностички систем, што се тада практиковало само уз авионе више категорије. Клипни PZL-130 први пут је полетео 12. октобра 1984. године. Направљено је укупно шест авиона прототипова са клипним моторима.

Међутим, већ у то време постаје јасно да клипни авиони, са таквим застарелим моторима и степеном економичности, губе примат у основној фази обуке испред турбоелисних авиона, чију је категорију предводио „Pilatus PC-7“. Зато су представници фирме „PZL-Океcie“ успоставили сарадњу са „Airtech Canada“, која је помогла интеграцију турбо мотора РТ-6А на други прототип „орлика“. Турбоелисни „орлик“ полетео је августа 1986. године. Јануара 1987, у демонстративном лету пред колумбијским купцем, тај прототип доживљава удес. То је успорило, али не и прекинуло програм. У том удесу су погинули пробни пилот и представник колумбијског ваздухопловства, што је био један од фактора који је Колумбију, потенцијалног купца 80 авиона, одвратило од пословног аранжмана.

Преломну тачку програма означила је одлука пољског ваздухопловства да серијске „орлике“ опреми чехословачким турбо мотором Walter M601E, снаге 490 kW и петокраком елисом Avia VJ-508. Седми прототип у тој конфигурацији добио је радну ознаку PZL-130 ТМ. Полетео је први пут у лето 1991. године. Након испитивања, као серијски стандард је 1992. усвојен „орлик“ верзије ТВ, са јачим мотором Walter M601Т, снаге 560 kW. ТВ је био знатно тежи у односу на прве верзије, а маса празног авиона је у међувремену са 1.150 kg нарасла на

1.450 kg. Распон крила повећан је за око један метар, уграђена су закрилца већег распона и са двоструким процепом, промењен је положај крилаца и повећано аеродинамичко витоперење.

Кабински простор „орлика ТС-II“ поседује гео уређаја идентичних на прошлој илустрацији „ласте“

Користан подвесни терет на четири линије наоружања износио је 640 килограма. Ради побољшања прегледности, издигнуто је задње инструкторско седиште. То су, уједно, били и први „орлици“ са избацивим седиштима типа LFK-F1. У ТВ верзији направљено је девет авиона.

Уз приближавање западним трендовима и технолошким вредностима, ТВ је опремљен британским избацивим седиштима типа Martin Baker Mk.11,

	PZL-130 TS-I	PZL-130 TS-II
Распон крила (m)	9,0	10,0
Дужина (m)	9,0	9,30
Висина (m)	3,53	3,53
Површина крила (m)	13,0	14,56
Маса празног (kg)	1.750	1.825
Маса на полетању (kg)	2.153	2.400
Количина унутрашњег горива (l)	560	560
Максимална полетна маса (kg)	2.700	2.700
Максимална брзина (km/h)	501	550
Брзина уздицања (m/s)	13,3	14,8
Плафон лета (m)	10.000	10.000
Максимални долет (km)	1.905	2.200
Погонска група (тип)	М 601Т	РТ6А- 25С
Снага (kW)	551	551
Дозвољено преоптерећење (g)	-2/+6,5	-3/+7

GPS уређајем и транспондером. Ова варијанта, позната и као TC-I, серијски је произведена у 30 комада, почев од 1994. па до 2002. године. С временом су и постојећи ТВ модели конвертовани на тај стандард.

Највећи део серијских авиона испоручен је у данашњи Други центар за летачку обуку у Радому (2. Ośrodek Szkolenia Lotniczego), који се бави основном летачком обуком. Наставници летења из исте јединице су 1998, након стицања неопходног искуства, оформили акрогрупу која данас лети у саставу девет авиона. Према њиховим речима, „орлик“ се показао као сасвим солидан акробатски авион. Наши летачи су у више наврата, на међународним аеромитинзима, имали прилику да посматрају наступ те пољске акро-групе која је заиста имала веома добар и интересантан летачки програм. Да би доживљај био комплетан „орлици“ су опремљени уређајем за стварање димног трага, а и сама горивна инсталација стандардно је прилагођена извођењу еволуција са негативним преоптерећењем.

Дизајн авиона представља оригинално пољско решење, нарочито карактеристичан вертикални стабилизатор. Међутим, по својим карактеристикама као што су димензије, те-

Иако је по карактеристикама сличан авиону Pilatus PC-7, „орлик“ има оригиналан дизајн и визуелну појаву

СНИМЦИ С. ВЛАЧИЋ

Акро-група пољског ваздухопловства лети на девет стандардно обојених „орлика“

жине, максимална брзина, плафон лета и друго, „орлик TC-I“ је најприближнији моделу „Pilatus PC-7“.

EADS као ветар у леђа

Преузимање фабрике „PZL-Okęcie“ од компаније „EADS“, значило је и другачији приступ даљем развоју авиона. Анализирајући искуство и потребе пољског ваздухопловства, 2003. настављено је са даљим усавршавањем авиона PZL-130 из којег је произашла верзија TC-II са мотором Pratt&Whitney PT-6A-25C, снаге 560 kW и четвороструком елисом Hartzell. Примењен је и нови аеропрофил крила који сада на крајевима има и карактеристичне аеродинамичке површине – винглете. Након неколико година испитивања и „убеђивања“ са домаћим купцем, пољским ваздухопловством, јануара 2010. коначно је потписан уговор између пољског министарства одбране и PZL EADS, којим је, у првој фази, уговорена модернизација још 14 авиона, а потом и додатних 12, поред два постојећа демонстратора у конфигурацији TC-II.

Читав пословни аранжман јавности је поново представљен крајем септембра 2010. када су прва два модернизована авиона званично пре-

дата пољском ваздухопловству. Вредност уговора је око 50 милиона долара, а обухвата и низ елемената логистичке подршке током века употребе. Оно што је током презентације нарочито истакнуто јесте прорачун да ће се модернизацијом остварити експлоатациона уштеда у вредности од око 80 милиона долара, пре свега због мање потрошње горива нове погонске групе, јефтиније експлоатације, дужих рокова рада, те комплетног века употребе. Век употребе авиона повећан је на 12.000 сати налета.

Обим извршених радова на превођењу постојећих примерака верзије TC-I у верзију TC-II указује на велики помак у летним особинама. Модернизованом авиону је осим мотора замењено и комплетно крило, што у пракси значи и другачије понашање летелице!

Редизајном верзије TC-I остварена је већа максимална брзина у хоризонталном лету за око 50 km/h, а брзина пењања порасла је на 14.8 m/sec – уз потрошњу горива смањену за 20 одсто. Према наводима произвођача, анvelopа и маневарске могућности авиона проширени су за око 40 одсто. Авион се боље понаша у акробацијама. Нови четворокраки пропелер поседује мање изражене моменте што је нарочито битно за летаче почетнике.

Конструктивна побољшања огледају су у прилагођеном кабинском осветљењу, инсталирању система климатизације, систему за разлеђивање и потпуно измењеној навигацијско комуникацијској опреми. Конфигурација навигацијско-комуникацијских уређаја састоји се од: мултифункционалног уређаја Garmin GNS530AW (GPS), показивача VOR/ILS сигнала типа GI-106, аудио панела КМА 24 Н-70 и транспондера GTX330. Моторски параметри читавају се, такође, на дигиталном показивачу.

Представници „EADS CASA“ истакли су намеру да наставе са улагањем у унапређење авиона PZL-130 јер сматрају да представља турбоелисни авион са добрим односом цена-перформансе. Уругвај је показао интерес, а Индија би могла да купи око 70 авиона као замену за НРТ-32. Потенцијални купац је и шпанско ваздухопловство за које се процењује да би могло да набави између 50 и 70 авиона те класе.

Премда је „орлик“ превасходно школски авион, изненађује да „EADS CASA“ није предвидео могућност инсталације наоружања, иако би потенцијални купци могли да затраже наоружану верзију.

Процењује се да ће у наредној етапи Пољаци модернизовати још 10 „орлика“, поред уговорених 28. Следећа итерација у означавању биће ТС-III. Према замислима пројектаната она би могла да се одвија у два правца: или ће авионика бити примерена војним стандардима, уколико се авион буде наоружавао, или ће се ићи на неку од варијанти Гармина, која се са успехом већ примењује на цивилним и мање захтевним војним ваздухопловима. У питању је тзв. синтетички кокпит, у чију се физиономију уклапају верзије уређаја Garmin G500. Ова идејна решења већ су презентована пољском ваздухопловству. Међутим, очигледно се очекује одлука о набавци млазног авиона за више фазе летачке обуке, који је пољском ваздухопловству изразито битан након увођења у наоружање америчких F-16 Blok 52. Након тога ће, по свему судећи, бити изабрана и конфигурација кабинског простора верзије ТС-III. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

УТОПИЈА ИЛИ РЕ

Иако изгледа да су авиони на соларни погон више научна фантастика него реалност, чињеница је да се пробе појединих модела континуирано одвијају од седамдесетих. До сада је произведено 16 прототипова, а почетком јула 2010. обављен је први успешан ноћни лет.

Почетком јула 2010. швајцарски пилот Андре Боршберг извео је револуционарни први ноћни лет са авионом Solar Impulse, на соларни погон. Лет је трајао 26 сати, девет минута и 10 секунди. Просечна константна брзина летелице била је 38 km/h, а највећа 125,9 km/h. Максимална висина лета била је 8.720 метара.

Иако изгледа да су авиони на соларни (сунчани) погон више научна фантастика него реалност, чињеница је да се њихове пробе континуирано одвијају од седамдесетих. Авиони на соларни погон спадају у категорију летелица на електрични погон, које уместо мотора са унутрашњим сагорева-

АЛНОСТ

њем покрећу електрични мотори, који се напајају помоћу соларних ћелија (solar cells), горивих ћелија (fuel cells), ултракондензатора (ultracapacitors) и/или батерија.

Програм Vulture

Идејни творац летелица на електрични погон је Француз Гастон Тисандиер, који је 1883. обавио први лет са ваздушним бродом (airship) у који је био уграђен електромотор. Историјат летелица на соларни погон почео је да се пише почетком седамдесетих. Америчка одбрамбена агенција за напредне технологије DARPA, јавности је 2007. представила пројекат Vulture, чији је циљ развој прототипа летелице

на соларни погон без људске посаде, која би могла да носи одговарајући терет и да у ваздуху непрестано остане чак до пет година.

Пројекат је обухватио две фазе. У првој, у коју су били укључени произвођачи „Aurora Flight Sciences“, „Boeing/QinetiQ“ и „Lockheed Martin“, идеја је била да се произведе прототип летелице на соларни погон. У другој фази наведени произвођачи требало је да направе технолошки демонстратор летелице на соларни погон, који је морао да испуни следеће захтеве DARPA-е: носивост корисног терета до 90 килограма, могућност минималне брзине лета 100 km/h и способност непрекидног остајања у ваздуху до 30 дана (720 сати). Према представљеним концептима, најближа наведеним захтевима била је летелица Odysseus, произвођача „Aurora Flight“. Она је састављена од три дела, који се одвојено подижу у ваздух и спајају у јединствену целину у облику слова „З“.

Амерички и немачки модели

У протеклих 35 година развоја летелица на соларни погон технолошки је развијено 16 модела, који у погледу употребљивости представљају летеће апарате који обећавају. Први модел Sunrise 1 произвела је компанија „Astro Flight“. Први лет обављен је 4. новембра 1974. године. Летелица је имала масу од 12,25 kg, распон крила 9,70 m и дужину трупа 4,36 метара, а 4.096 соларних ћелија давало је снагу од 450 вати. У ваздуху је могла да остане око

двадесет минута. Каснији летови трајали су између три и четири сата, а летелица је уништена исте године за време пробног лета.

Следеће године, 12. септембра, полетео је побољшани модел Sunrise II. Од свог претходника задржао је распон крила, док му је маса смањена за око два килограма, а 4.480 соларних ћелија обезбеђивало је снагу од 600 вати. И та летелица је уништена за време пробног лета услед отказивања система за управљање и контролу.

Готово истовремено, пробе са соларним летелицама обављане су у Немачкој. Конструктори Хелмут Брус и Фред Милицки произвели су летелицу Solaris, која је први лет имала 16. августа 1976, остајући у ваздуху на висини од око 50 метара, 150 секунди.

Почетком осамдесетих америчка компанија „AeroVironment“ приказала је модел летелице на соларни погон без људске посаде Solar Challenger, распона крила 14,3 m, дужине трупа 8,8 m, масе (празан) 90 килограма. Летелицу су покретала два електромотора, сваки снаге од 2,2 kW. Највећа брзина лета износила је 64 km/h, максимална висина 42.790 метара. Том летелица је 7. јула 1981. први пут полетела људска посада.

Американци су половином осамдесетих произвели три модела летелица на соларни погон: Sunseeker, Icar 2 и Solair II. Први модел је 1996. успешно прелетео САД у 21 етапном лету, са укупним налетом од 121 сати.

Америчка влада дала је произвођачу „AeroVironment“ у лето 1983. финансијска средства за развој тајног концеп-

Летелица на соларни погон из програма Vulture

та беспилотне летелице на соларни погон, намењене за коришћење на великим висинама. Добила је име Pathfinder. Распон крила износио је 29,8 m, дужина трупа 3,6 m, маса 253,6 kg, а могла је да понесе користан терет масе 45,3 килограма. После више обављених тестирања 1993. и 1994, септембра 1995. Pathfinder је оборио висински рекорд у категорији летелица на соларни погон, достигавши висину од 15.240 метара.

Године 1997. ту летелицу користила је америчка ратна морнарица за тестирања на пацифичком ракетном полигону (хавајско острво Каунаи), када је остварен нови висински рекорд од 21.800 метара. Крајем деведесетих произведен је нови модел Pathfinder plus. Реч је о модернизованој варијанти основног модела. Централно крило замењено је новим 13,4 m дугим централним делом, повећан је распон крила на 36,8 m, а дужина трупа је остала иста. Највећа маса летелице износила је 317 kg, а корисног терета 67,9 килограма. Летелици су придодата још два електромотора. Августа 1998. Pathfinder plus оборио је висински рекорд лета достигавши висину од 24.445 km, а јула 2003. употребљен је као носач комерцијалног комуникационог релеја.

У оквиру програма ERAST (Environmental Research Aircraft and Sensor Technology), развијен је Centurion, који припада трећој генерацији летели-

ца на соларни погон. Њен распон крила износи 62,7 m, дужина трупа 3,6 m, највећа маса 860,7 kg, а може да понесе користан терет масе 271,8 килограма. Летелица је опремљена са 14 електромотора, а захваљујући аеродинамичној конструкцији може да лети на висини од око 30 километара.

Септембра 1999. полетео је Helios, модернизована варијанта Centurion-а, који припада четвртој генерацији летелица на соларни погон. Распон крила повећан му је на 75,2 метра. Летелица је опремљена додатном шасијом, а 14 електромотора, батерије и друге електронске системе летелице покрећу фотонапонски модули. Максимална висина лета је око 30 km, а у ваздуху може да остане 24 сата, од чега 14 сати на висини од 15 километара. Развијене су две варијанте те летелице – HP01 и HP03.

У оквиру немачког института за летачке системе у периоду 1994–1998, произведене су две летелице на соларни погон Solitair (распон крила 5,2 m) и Heliplat (распон крила 73 m, маса 750 kg). Технолошки демонстратор летелице Heliplat развија се у „Политехници“ из Торина.

Америчка компанија „QinetiQ“ развила је летелицу Zephyr, распона крила 22,5 m, масе 50 kg, која може понети користан терет масе 2,5 килограма. Највиша висина лета износи 21 километар. Намењена је за лет на великим висинама (изнад 18 km), а одликује се могућношћу

Прошлогдишњи летелице Sunseeker

непрекидног остајања у ваздуху од неколико месеци. Јула 2008. технолошки демонстратор те летелице забележио је непрекидан лет у трајању од 82 сата на висини од 18,8 километара. Летелица је

ДВЕ ГРУПЕ

Летелице на соларни погон у основи се деле на две групе: са људском посадом и без ње. Већи део има препознатљиву класичну конструкцију, која је истовремено веома чврста. Код летелица већих димензија за израду се користе угљенична влакна и кевлар. Распон крила, делимично и њихова површина, јесу велики, јер су на њима смештени фотонапонски модули. Труп летелица је у односу на величину крила релативно кратак, а опрема је састављена од светлосних и ветроказних сензора и система за комуникацију и пренос података од летелице до оператера на земљи. Веће варијанте опремљене су са аутопилотом. Батерије су по правилу лаке и могу се пушити дању, ноћу и по облачном времену, па тако обезбеде сигурно напајање електромотора.

Прошлогдишњи летелице Helios (HP01) над Пацификом

направљена од угљеничних влакана, а њена маса је 40 килограма.

Швајцарски летелице

Швајцарски конструктори летелица на соларни погон развили су два модела: Solar Impuls и Sky Seilor. Почетак развоја првог модела датира из 2003. године. После више тестирања летелица је произведена 2008, а јула 2010. са њом је обављен лет у трајању од 26 сати, 9 ми-

нута и 10 секунди. Реч је о прототипу летелице на соларни погон распона крила 63,4 m, дужине трупа 24,85 m, висине 6,4 m, масе 1.600 (највећа полетна 2.000 kg), са људском посадом (пилотом). Фотонапонски модули састављени су од 11.628 монокристалних фотонапонских ћелија, од којих је 10.748 смештено у модулима на крилима површине од око 200 метара квадратних, а 880 на хоризонталним стабилизаторима. Модули напајају четири електромотора укупне снаге 29,419 kW, што летелици омогућава брзину од 70 km/h и оперативну висину лета од 8.500 метара.

Конструкција летелице одликује се чврстином, малом масом и добром водљивошћу. Горња површина крила пресвучена је танком облогом испод које су смештени модули са фотонапонским ћелијама. Унутрашњост крила, на сваких 50 cm, ојачана је са укупно 120 ребара, која са обликом крила обезбеђују жељене аеродинамичне особине и могућности. Испод крила, у четири подвесне конзоле, смештена су четири електромотора. Саставни део летелице чини и 70 полимерних литијумских батерија и систем за контролу. Топлотна изолација омогућава ефикасан рад батерија на минус 40 степени Целзијуса и на висини од 8.500 метара. Сваки од мотора опремљен је са двокраком елисом пречника 3,5 m, чија је брзина обртања ограничена на 400 обртаја у минуту. У летелицу

је уграђен компјутерски систем који прикупља, анализира и дистрибуира различите податке неопходне за безбедан лет.

Други прототип развијен је у швајцарском Институту за технологију (ETH), с циљем да се произведе летелица којом би се осматрала површина Марса. Тај прототип има распон крила 3,2 m и масу од око 2,5 килограма.

Предности и недостаци

Као и свако револуционарно решење, и летелице на соларни погон међу стручњацима прате одређене недоумице. Заговорници истичу њихове предности: употребу обновљивог извора енергије, рад без штетних емисија (пре свега угљен-диоксида), нечујан рад електромотора, могућност дуготрајног (више месеци) задржавања над зонама интересовања, способност летења у вишим слојевима, укључујући стратосферу, могућност узимања узорак из озонског омотача, употребљивост у комерцијалне и војне сврхе. Критичари истичу конструкцијску крхкост, малу носивост, условљеност употребе у складу са метеоролошким условима, ограничену могућност употребе и високу цену коштања (изнад 20 милиона долара). Без обзира на изнете ставове обе стране, остаје чињеница да се рад на развоју и производњи ове врсте летелица интензивно одвија. ■

Станислав АРСИЋ

Соларна летелица *Odysseus* компаније „Aurora Flight Sciences“

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ГУ

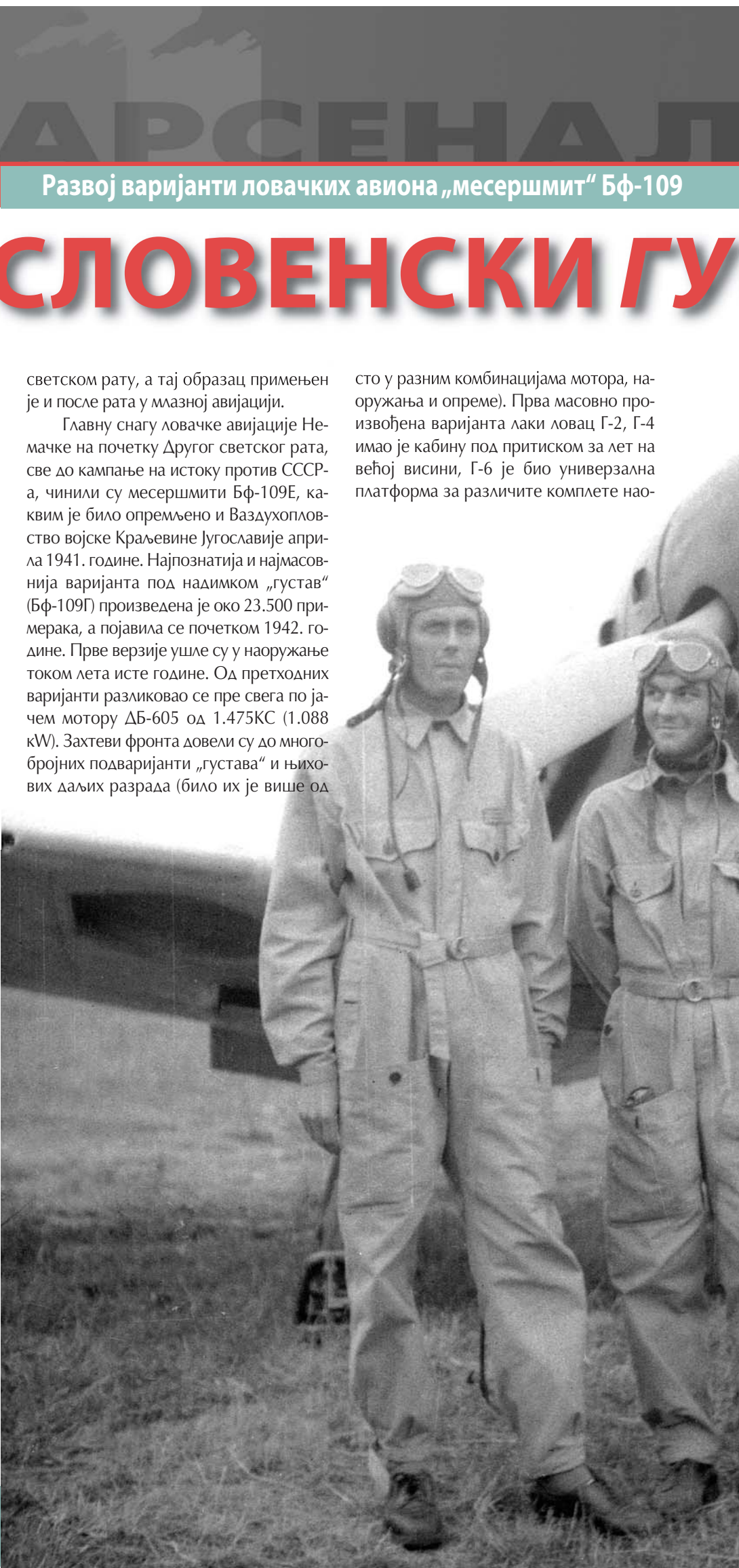
Најчувенији немачки ловац Другог светског рата „месершмит 109“ у многим аспектима је највећи. Највише произвођен ловац свих времена (око 35.000 примерака свих верзија), њиме је постигнуто највише ваздушних победа у историји ратовања, а био је и главни ловачки авион сила Осовине. Прототип је полетео 1935, а прва серијска варијанта Б ушла је у производњу 1937. године. Исте године послани су у Шпанију у састав легије Кондор ради провере борбених могућности. Том приликом млади немачки пилот Вернер Мелдерс осмислио је борбену формацију „четири прста“, где четири авиона раширена у ваздуху као врхови прстију чине одељење од два пара, у коме свако штити свакога. То је основа успеха немачких пилота ловаца у Другом

светском рату, а тај образац примењен је и после рата у млазној авијацији.

Главну снагу ловачке авијације Немачке на почетку Другог светског рата, све до кампање на истоку против СССР-а, чинили су месершмити Бф-109Е, кавким је било опремљено и Ваздухопловство војске Краљевине Југославије априла 1941. године. Најпознатија и најмасовнија варијанта под надимком „густав“ (Бф-109Г) произведена је око 23.500 примерака, а појавила се почетком 1942. године. Прве верзије ушле су у наоружање током лета исте године. Од претходних варијанти разликовао се пре свега по јачем мотору ДБ-605 од 1.475КС (1.088 kW). Захтеви фронта довели су до многобројних подваријанти „густава“ и њихових даљих разрада (било их је више од

сто у разним комбинацијама мотора, наоружања и опреме). Прва масовно произвођена варијанта лаки ловац Г-2, Г-4 имао је кабину под притиском за лет на већој висини, Г-6 је био универзална платформа за различите комплете нао-

На авионима типа Бф-109Г у поратном периоду експлоатације у Југословенском ратном ваздухопловству летело је око стотину пилота, који су имали више од 5.300 сати налета. Некима тај авион није лежао због својих особина, али су га многи управо због тога заволели. Једно време популарни „густави“ имали су и специјалну намену – чинили су ваздушну одбрану Титове резиденције на острву Бриони.

СТАВИ

ружања, зависно од намене, Г-8 је тактички извиђач, висински ловац Г-10 (опремљен мотором са турбокомпресором ДБ 605Д) био је најбржи у фамилији, двосед Г-12 коришћен је за преобуку пилота ловаца, а Г-14 је последња масовно израђивана варијанта са најбољим или ратом изношеним карактеристикама од претходних.

Непријатељски авиони над Југославијом

Борбена примена Бф-109Г на југословенском простору почела је у лето 1943, нешто пре капитулације Италије. Од ловачких јединица (JagdwaFFE) немачког ваздухопловства (LuftwaFFE) опремљених авионима „месершмит“ Бф-109Г (Messerschmitt Bf-109G), прва је узела учешће 27. ловачка дивизија (Jagdgeschwader 27 – JG27), у почетку са два своја пука (III и IV групе), а у каснијим фазама рата придружила су се и друга два пука те дивизије (I и II групе) наоружана ловцима Бф-109Г. Од краја 1943. па до краја лета 1944. немачку ПВО у Југославији, од јединица опремљених авионима Бф-109Г, чиниле су осим JG27 и три групе JG77, I и II група JG53, I група JG4, II група JG51, два пука за блиско извиђање (Nach Aufklärung gruppe XI и XII) и једна ескадрила за блиско извиђање „Хрватска“ (Nach Aufklärung staffel Kroatien“).

За своје оперативне потребе те јединице користиле су следеће аеродроме: Земун, Нови Сад, Панчево, Алибунар, Ковин, Ниш, Скопље, Подгорица, Мостар, Сарајево, Бања Лука, Краљево, Крушевац, аеродроме око Загреба (Лучко, Плесо и Боронгај), Церкле и Љубљана. Повремено су коришћена и летелишта код Дрниша, Никшића, Приштине, Лесковца, Борова, Сомбора, Ечке, Вараждина, Марибора, Вршца и Беле Цркве.

Хрватски пилоти, као припадници легионарских јединица, добили су прилику да се опробају на Бф-109Г на источном фронту почетком јула 1942. у саставу JG52. Све до јесени 1944. бориле су се против совјетског ваздухопловства обављајући ловачке задатке на том типу авиона. Многи од њих стекли су звање ваздушног аса. Ваздухопловство НДХ примило је прве Бф-109Г почетком децембра 1944. године. До краја рата кроз састав 2. ловачког јата 1. зракопловне скупине у Загребу примљено је укупно 35 авиона Бф-109Г/К различитих подверзија (Г-6, Г-10, Г-12, Г-14 и К-4). Све време коришћења оперисали су са аеродрома око Загреба.

Румунија, немачки савезник, примила је укупно око 200 „густава“ од пролећа 1943. до августа 1944. у верзијама Г-2, Г-4, Г-6, означених бројевима од 1–200. Фабрика авиона ИАР у Брашову почела је у пролеће 1944. лиценцну производњу серије од 48 Бф-109Г-2, означених бројевима 201–248. Због приближавања совјетских снага, 23. августа у Румунији је извршен пуч и смена власти и прешли су на другу страну. Фабрика ИАР наставила је производњу и у 1945. израдом серије од 75 авиона Бф-109Га-4/Га-6, означених бројевима 301–375. После рата, у оквиру румунског РВ формиране су две ловачке јединице ранга дивизије: Флотила 1 Ванатоаре са Бф-109Г и Флотила 2 Ванатоаре са ИАР-80/81. У периоду по-

сле јуна 1946. преостала је само прва јединица која је касније преоружана совјетским ловцима Ла-9.

Бугарско ваздухопловство је првих 23 Бф-109Г-2 примило у марту 1943. а до краја године још 61 Бф-109Г-2/Г-4/Г-6, који су ушли у састав бугарске 6. ловачке дивизије. До краја августа 1944. примљено је још око 60 ловаца Бф-109Г-6. У ваздушним борбама против савезничке авијације, тим авионима дејствовало је мањим одељењима и са аеродрома у Нишу и Скопљу. Бугарско ваздухопловство је 30. августа имало 108 „густава“. У септембру 1944. променили су страну и од 8. септембра почели да лете против Немаца, над територијом Грчке и Југославије. До краја новембра, изгубили су око 10 Бф-109Г.

По завршетку Другог светског рата, из подземног складишта фабрике авиона WNF код бечког Новог Места, пребачена је већина заплених Бф-109Г-10/Г 14 железницом на аеродром Целтвег у Аустрији. Део плена додељен је и Бугарској. Из Печуха је у мају и јуну 1945. пућено 22 бугарска пилота у Целтвег да би прелетали те авионе. Почетком јуна почело је пребацивање у Печух одакле су од 6. јула прелетали у Бугарску са слетањем у Београду (Земун). За ванредно слетање коришћен је и аеродром у Нишу. Приликом тих летова страдало је неколико авиона, али више од 30 стигло је у Бугарску.

Ратни плен

Први Бф-109Г пао је у руке партизанских јединица у Горском Котару 10. септембра 1943, када се једним авионом тог типа присилно спустио немачки пилот ловац поручник Јозеф Турнер (родом из тих крајева), који је остао у партизанима. У Словенији, Долењска код Шентвида, 26. марта 1944. принудно се спустио још један „густав“ са извученим стајним трапом, иако оштећен митраљеском ватром. Пилот је побегао, а јединице словеначког 7. корпуса НОВЈ су га заплениле, демонтирале и делове пребациле у радионицу у Старим Жагама. Седмог октобра 1944, приликом прелета Нови Сад–Загреб, спустио се код Липика близу Пакраца, немачки Бф-109Г-8 услед квара на мотору. Пилот, наредник Вил-

хелм Бруст је заробљен, авион демонтиран и пребачен на партизански аеродром Воћин код Подравске Слатине (летелиште 6. славонског корпуса НОВЈ), где је поправљан. Фебруара 1945. Немци заузимају аеродром Воћин и запленају и тај авион.

Почетком септембра 1944. земаљска организација немачког ваздухопловства у Банату практично се распала услед дејства савезника, који су само у првој недељи септембра уништили 106 немачких авиона на земљи. Услед тога, првих дана октобра 13. ескадрила немачке 151. јуришне ваздухопловне дивизије (13/SG151) у Ковину, опремљена јуришним авионима Fw-190F, привремено је примила у свој састав из ваздухопловног парка у Панчеву (Feldluftpark) осам авиона Бф-109Г-6 и један Бф-109Г-8. У муњевитом напредовању јединица совјетске армије (86. и 109. гардијске стрелачке дивизије) заузет је аеродром у Банатским Карловцима (Алибунар) на коме Совјети запленају 36 немачких авиона, међу којима и 13 исправних Бф-109Г. У међувремену, совјетске и југословенске јединице заузимају и аеродром Ковин, где запленају исправне авионе „густав“ из 13/SG151. На тим авионима совјетски војници искаљују бес оштећујући неколико. Ради оспособљавања преосталих летелица упућена је у Ковин југословенска техничка екипа из Панчева. Оштећене авионе, које нису могли да оспособе, расклопили су и одвезли у панчевач-

ку ваздухопловну радионицу, где су искоришћени за резервне делове.

Поправљене авионе прелетели су из Ковина, почетком 1945. на земунски аеродром пилоти који су имали искуства у летењу на том типу авиона. Према сећању савременика, прелетело је шест

ИСПИТИВАЊА

Према задатку број 28 Команде ЈРВ, у сарадњи 7. одељења Ваздухопловног института и ВОЦ-а, извршено је априла 1950. упоредно испитивање Бф-109Г-6 и Бф-109Г-10. Мерена је максимална тежина, највећа брзина при земљи и дужина полетања. Било је укупно девет летова од којих је управник ВОЦ-а мајор Никола Цвикић извео два. Он се још раније током 1949. упознао са особинама једног Бф-109Г-2, који је додељен ВОЦ-у на испитивање (ев. бр. 9661) и на коме је 22. октобра 1949. имао лакши удес.

Бф-109Г, а пилотирали су: мајор Адум Ромео и капетани Јанко Добникар и Мато Дуковац. Приликом тих прелета догодило се и неколико инцидента: на првом покушају полетања Добникару је авион побегао са правца, а Дуковац је наводно имао удес на слетању у Земуну. Авиони су предати Ескадрили за везу Врховног штаба НОВЈ и добили су ескадрилске бројеве: 2, 3, 13, 14 и 15. Све до почетка маја повремено су им запуштани мотори

на земљи. Авион Бф-109Г-6 (број 3) поправљан је током априла у Аеропланској радионици Панчево.

Ради појачања снага Мостарске ескадриле, која је почетком маја због дејства по четничким јединицама у долини Неретве, пребазирала на аеродром Рајловац крај Сарајева, Команда ваздухопловства ЈА одлучила је да упути и трофејне борбене авионе Бф-109Г. У првој половини маја три авиона припремана су на аеродрому у Земуну, а за прелет су одређени пилоти потпоручник Владимир Шпољар, потпоручник Станислав Џоковић и водник Владимир Пузић. Шпољару се на пробном лету није извукла лева нога стајног трапа па је принудно слетео. Сутрадан је Џоковић на првој проби полетања имао проблема са кочницама. Покушао је поново, али је услед лома ноге преврнуо Бф-109Г и уништио га, а он је остао неповређен. Због тих инцидента „густави“ из Земунa нису послати у Рајловац.

У међувремену, хрватски зракопловци масовно су пребегавали на Источном фронту и код куће, у партизане или код савезника у Италију. Пилот, водник Асим Коркут слетео је 25. марта 1945. на РАФ-ов аеродром Шкабрње код Задра авионом Бф-109Г. Авион су убрзо очерупали савезнички војници, ловци на сувенире. Бојник (мајор) Јосип Хелебрант и стражник (водник) Винко Татаревић приликом извршења задатка 20. априла 1945. одвојили су се од воде-

Техничко особље 172.вп на аеродрому Земуник, 1951. година

Пилоти новог ваздухопловства испред шрофејног „густава“

ће патроле у висини Славонског Брода, пребегли на страну ЈА и слетели на аеродром Мостар. Њихови авиони Бф-109Г, бројеви 2103 и 2105, укључени су у састав Мостарске ескадриле, добили су нове југословенске ознаке и припремљени за борбена дејства. Први задатак оба пилота извела су 7. маја са аеродрома Мостар, а ради бољег садејства са трупама на земљи са осталим авионима Мостарске ескадриле, прелећу на а. Рајловац 8. маја. Одатле су 9. маја дејствовали у рејону планине Зеленгоре. У повратку са задатка, услед неповољног времена и губитка оријентације, принудно су слетели северно у рејон Славонског Брода.

Приликом лета у патроли са аеродрома Лучко, водник Милан Грм је 23. априла пребегао и принудно слетео са својим „густавом“ на Јелас поље код Славонског Брода, где је оставио авион и придружио се породици. Авион је касније пронађен, пребачен на летелиште код Славонског Брода и 21. јуна превезен железницом у Загреб, у радионицу у Самоборској 9. Ослобођењем Загреба, 8. маја, ЈА запленила је велике количине ваздухопловног материјала међу којима и авиони Бф-109Г/К. У околини аеродрома Боронгај заплешен је један сакривени Бф-109 (највероватније варијанте К). У авио-радионици на Самоборској цести бр. 9 заплешена су два „густава“ број

2111 и 2113 на оправци. На аеродрому Лучко заплешено је девет неисправних Бф-109Г од којих пет хрватских, три немачка и један мађарски. Даљим напредовањем, јединице ЈА у Словенији су на аеродрому у Церкљу, у хангару, затекле један хрватски „густав“ (највероватније лични авион надсатника Људевита Бенцетића, број 2122, којим је принудно слетео 7. маја) и у Љубљани један тешко оштећени немачки Бф-109Г. Од поменутих ваздухоплова, оспособљавани су „густави“ са Лучког, Боронгаја, радионице у Самоборској и Церкља, укупно седам авиона.

Први поратни лет „месершмита“ са аеродрома Лучко био је између 20. и 25. маја када су пилоти Шпољар и заставник Драгутин Жаухар пребацивали два Бф-

109Г на а. Рајловац за потребе Мостарске ескадриле. Том приликом Шпољар је исправно слетео док је Жаухар имао принудно слетање на стомак у близини железничке станице Семизовац, услед недостатка горива. Шпољар је тим авионом 28. маја имао и један борбени лет. По повратку у Загреб, у периоду од 17. до 20. јула, исти пилоти извршили су пробу два Бф-109Г, када је Шпољар имао удес на а. Лучко због отказа хидраулике, а наредног дана је Жаухар принудно слетео код Врапча близу Загреба, због престанка рада мотора. Пилоти друга два Бф-109Г прелетела су са Лучког за Мостар почетком августа.

Крајем 1945. сви оспособљени и у наоружање уведени Бф-109Г били су распоређени на три локације – четири авиона у Обласној авио-радионици на а. Земун (сви Г-6, ев. бр. 9601–9604), три у Аеропланској радионици Мостар (Г-6 ев. бр. 9605, Г-14 ев. бр. 9607 и 9609), два у Тренажној ескадрили IV Ваздухопловне обласне команде (ВОК) у Загребу (Г-14 ев. бр. 9606 и 9608), а један је остао у IV Обласној авио-радионици (ОАР) и оспособљен је 1946. (Г-6/Р2, ев. бр. 9610). Током две године експлоатације ти авиони су мало коришћени, практично само ради одржавања исправности. Одлуком Штаба ваздухопловства ЈА расходовани су као неперспективни за даљу употребу, заједно са моторима, почетком 1947. и предати на отпад.

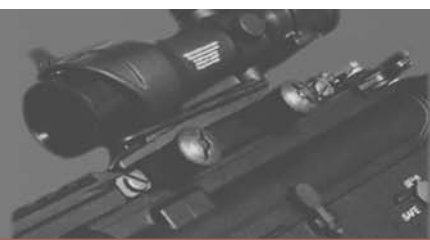
Преузети од Бугара

Прича о „густавима“ на небу Југославије била би овде завршена да след политичких околности није ненадано доделио тим легендарним авионима, како

МАСКИРНО БОЈЕЊЕ

Основно бојење „густава“ било је у складу са тадашњим правилима који су прописани за фарбање авиона ЈРВ: одозго средње сивом бојом, а одоздо светло плавом. Слободнијим тумачењем једног од упутстава за бојење где је као могућност дата и употреба смеђе боје, појавила се и тзв. афричка камуфлажа на „густавима“ у виду неправилних поља или пега смеђе боје нанетих на горњим површинама авиона преко основне си-

ве. Као лична обележја авиона забележене су спирале на спину елисе, а два команданта пукова имала су и посебно означене авионе: Петар Обрадовић командант 172. вп имао је на трупу свог Бф-109Г-14 ев. бр. 9644 исцртану муњу, наводно у бојама југословенске тробојке, а Милош Миликић командант 83.вп наредио је да се његов лични Бф-109Г потпуно црно обоји, такође са муњом на трупу црвене боје.

ће се касније показати, једну од важних улога у ловачким снагама поратног ЈРВ. Већ према наговештајима са прелиминарних састанака вођених на Мирвној конференцији у Паризу (од јула до средине октобра 1946) земље савезници у антифашистичкој коалицији, којима је припадала и Југославија, јасно су ставиле до знања немачким савезницима у Европи у Другом светском рату да ће им бити наметнуте обавезе плаћања ратне штете и да ће имати знатна ограничења у погледу величине војних снага. У потпуно новој ситуацији затекла се и Бугарска која је очекивала да је, преласком 1944. на страну савезника, добила нови статус. У то време односи Југославије и Бугарске, посебно политички и војни, били су на узлазној линији која је требало да се крунише будућим уједињењем у Балканску федерацију. Према првим нацртима одредаба Мирвоне конференције, Бугарској је одређено знатно смањење оружаних снага, а величина војног ваздухопловства ограничена је на 90 борбених авиона. У том тренутку бугарско војно ваздухопловство било је у фази опремања јединица знатним количинама борбених авиона совјетског порекла, а располагало је и већим бројем немачких Бф-109Г, наслеђених из ратног периода и добијених ратним пленом из Аустрије.

Крајем јула 1946. бугарски командант ваздухопловства генерал Захаријев обратио се југословенском амбасадору у Софији са идејом, коју је, како је рекао, донео на сопствену иницијативу, да се сав бугарски ваздухопловни вишак (преко 200 борбених авиона) пребаци у Југославију и уступи без икакве надокнаде. У противном, морају их уништити. Начелник Генералштаба ЈА генерал Коча Поповић, који је о овоме одмах депешом обавештен, дао је начелну сагласност и обавестио нашег амбасадора у Бугарској да, уколико је ствар хитна, авиони могу одмах прелетети у Нови Сад. У том тренутку исправних и способних за лет било је око 40 бугарских Бф-109Г на аеродрому Карлово, прикупљених на чување при њиховом ваздухопловном заводу.

Време пребацивања вишкова бугарских авиона у Југославију одложено је

до тренутка потписивања Париског мировног уговора 10. фебруара 1947. године. Поред осталог, тада је на аеродрому Карлово било спремно 48 авиона Бф-109Г за лет, још 12 је било демонтирано уз могућност транспорта возом, а прикупљено је и 40 вагона резервних делова за ове авионе. На поновно инсистирање бугарског Команданта ваздухопловства, Југославија је прихватила да прими на привремено чување авионе Бф-109Г. Како у том моменту није било интересовања за

МОДИФИКАЦИЈЕ

Извиђачка способност пукова ојачана је формирањем извиђачких одељења од по четири Бф-109Г у сваком пуку, а за те потребе уграђене су совјетске аерофото камере К-24 у труп, иза кабине пилота. За успешно увежбавање „ваздушне борбе“, елемента неопходног за врхунску обуку пилота ловца, и ефикаснију проверу резултата борбеног дејства, уграђен је у десно крило кинофотомитраљез (КФМ) Г 45, са телефото објективом Ф12. На авионима, због унификације и остваривања радио-везе са бомбардерским авионима (совјетског порекла) ради садејства, измењене су радио-станица и уграђене совјетске АРС-01, уместо немачких FuG VII A на авионима Г-2 или FuG XVI Z, FuG.-XXV-A на осталим „густавима“.

опремање Југословенског ратног ваздухопловства тим типом авиона, јер се дугорочно ослањало на набавке из Совјетског Савеза, генерал Захаријев предложио је да покушамо да их продамо Чесима, а ако они не буду заинтересовани можемо да их искористимо као сировину! Одлучено је да се до средине 1947. демонтира и упути железницом 48 Бф-109Г у Загреб на аеродром Боронгај на складиштење.

Развој ЈРВ са ослонцем на Совјетски Савез није се одвијао према очекивањима. Проблеми су наступили још када је југословенска делегација била на преговорима у Москви крајем 1946. године, ради потписивања новог уговора о војним испорукама у 1947, а кулминирали су током лета 1947, услед многобројних неиспуњења уговором предвиђених обаве-

за за Југословенску армију. Борбени авиони и резервни делова за оне који су већ били у наоружању нису испоручивани према плану. Стање у ловачким снагама ЈРВ на прелазу 1947/48 било је и поред испоруке 40 ловаца Јак-9П критично. Донекле су то ублажиле испоруке из бугарских вишкова почетком 1947. године.

Судбина ловаца Бф-109Г на складиштењу у Загребу и даље није била решена. Почетком фебруара 1948. у Софији је боравио директор чехословачког ваздухопловства ради куповине бугарских Бф-109Г. Због тога је средином фебруара био и у Београду и Загребу. На инсистирање команданта бугарског ваздухопловства, питање Бф-109Г у Југославији решено је у мају 1948. директним разговором двају команданата ваздухопловства: југословенског генерала Зденка Улепића и бугарског генерала Захарија Захаријева. Наш командант је информисан да бугарско ваздухопловство располаже са 91 Бф-109Г (16 авиона верзије Г-2, три Г-4, 43 Г-6, 17 Г-10 и 12 Г-14), од чега је део већ раније пребачен у Загреб. Предложено је да се сви уступе нашем РВ за компензацију у кооперацијским пословима ваздухопловних индустрија обе земље. Уз сагласност највиших руководиоца ЈА у јулу 1948. командант ЈРВ генерал-лајтнант Зденко Улепић и комесар ЈРВ генерал-мајор Милија Станишић овлашћени су да потпишу уговор о преузимању свих авиона Бф-109Г од Бугарске.

Пребука

У међувремену, почело је монтирање авиона у IV САР на а. Боронгај. До краја јуна 1948. комплетирани су сви авиони, укупно 47 Бф-109Г (ев. бр 9611 до 9657) и један двосед Бф-109Г-12 (ев. бр. 9941). Обојени су по нашем пропису

и означени националним обележјима: заставом на кормилу правца и ронделама испод крила, евиденцијски бројеви су исписани на репу, а ескадрилски на трупу. Код нас су једноседе, у жаргону, кратко називали „месер“, а двоседе УМе (од почетних слова руске речи уџобни-школски и назива месершмит). Неколико авиона је крајем јула 1948. пребачено на Плесо, међу њима и једини двосед, ради преобуке пилота ЈРВ. За преоружање и преобуку на Бф-109Г одређен је 254. ваздухопловни пук (вп) у Љубљани из састава 3. ваздухопловне дивизије. У то време пренумерисане су и јединица РВ, па је 254. вп постао 83. вп, а 3. вд преименована је у 44. вд. На преобуку из 83. вп на Плесо упућени су пилоти Андрија Араповић, Добривоје Петровски, Антон Скале и Душан Мартиновић из ВОШ-а дошао је Владимир Пузић, а испред Команде ваздухопловства мајор Михајло Николић, као вођа обуке.

Техничке информације о Бф-109Г пилотима пренели су Николић и технички официр кик Деклева, а на основу бележака са тог курса сачинили су упут за по-

знавање авиона Бф-109Г који је касније одштампан. За летачку преобуку на Бф-109Г из Бугарске дошао је поручник Јордан Фердинандов, инструктор пилот ловац. Према сећању пилота Мартиновића дупле на двоседу Бф-109Г-12 имали су Скале, Петровски и Мартиновић. Услед лакшег удеса Петровског са бугарским инструктором (увукла се једна нога на слетању) двосед је једно време био онеспособљен, па Николић, Пузић и Араповић нису проверавани на дуплој. Мартиновић је од 4. до 11. августа имао 15 летова на Бф-109Г-12 у трајању од два сата, а од 13. до 26. августа још 14 летова на једноседу чиме је комплетна преобука завршена! Араповић је самостално полетео без и једног лета на дуплој команди на двоседу, док је Пузић одбио да обави самосталан лет без претходне провере на дуплој команди.

Пилоти 83. вп вратили су се после преобуке септембра 1948. у своју јединицу у Љубљану, а ради одржавања тренаже предат им је један Бф-109Г, којим су повремено летели. У јесен је 83. вп премештен на Церкље (Брежице). Крајем новембра 1948, Петровски, Скале и Мартиновић упућени су у Бугарску ради преузимања нових авиона Бф-109Г. У Београду им се прикључио и Радован Даковић, као вођа екипе. У три наврата пребацили су из Карлова, преко Софије у Ниш, укупно шест Бф-109Г-2 и пет Бф-109Г-12. На првом од тих прелета из Карлова, Мартиновић је 30. новембра имао удес на Бф-109Г-12 приликом слетања на а. Враждебна крај Софије. Авион је иако лакше

оштећен остао у Бугарској, а због познатих политичких односа насталих објавом резолуције ИБ 1948. није испоручен Југославији. Сви преузети авиони пребачени су у Ниш до 21. децембра, а око нове године прелетали су за Земун. Приликом првог покушаја прелета прве групе од четири авиона из Ниша у Земун 24. децембра 1948, услед неповољних временских услова, вратили су се на полазни аеродром где је вођа групе Радован Даковић имао на Бф-109Г-12 принудно слетање на трбух. У Земун је пребачено и привремено остављено Тренажној ескадрили Команде ваздухопловства пет авиона Бф-109Г-2, један је преко Плеса прелетео у Церкље за штабно одељење 44. вд, а четири двоседа Г-12 прелетали су преко Сомбора и Плеса за Церкље у 83. вп, док је у Нишу један оштећен остао привремено ради оправке.

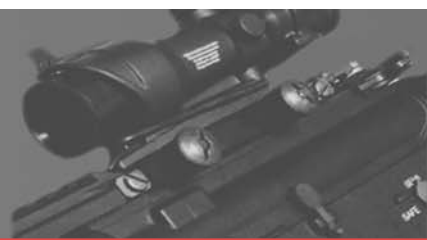
У јединицама ЈРВ

У међувремену, за пренаоружање 83. вп одређено је укупно 40 Бф-109Г. Араповић је током децембра 1948. и јануара 1949. преузимао „густаве“ на Плесу и прелетао за Церкље. Спроводила се и преобука нових пилота на Бф-109Г, углавном из II класе ВВУ. Убрзо се разлика у експлоатацији и техници пилотирања на ловцима Јак-3 и Јак-9, којима је до тада био опремљен 83. вп, и новопримљених Бф-109Г драстично манифестовала повећаним бројем удеса. Код „густава“ је ход ручице гаса био кратак, а убризгавање горива директно, док је код „јакова“ ручица гаса имала много дужи ход, а доток горива у мотор ишао је преко карбуратора. Повећаном броју удеса допринели су изражен реактивни моменат на полетању од обрта елисе, који није могао да буде компензован аеродинамички услед малих репних површина, али и непоздана инсталација забрављености стајног трапа.

Током 1949. године у 83. вп догодило се укупно 27 удеса на Бф-109Г од чега и две катастрофе у којима су погинула два пилота (Јово Ћуић 8. јуна на Бф-109Г-6 ев. бр. 9626, и Живан Лисулов 22. октобра на Бф-109Г-8 ев. бр. 9639). У Пулу, на место ранијег базирања 117. вп опремљеног совјетским ловцима Јак-9П који је крајем 1949. прешао у Земун, пре-

Припрема за лети, аеродром Земун, 1951. година

базира 83. вп опрењен „густавима“ чиме се поставља на најистуренију тачку одбране западних граница. Тамо добија и специјалну намену: ваздушну одбрану Титове резиденције на острву Бриони.

Нове снаге на густавима

Крајем 1949. дограђена је формација ЈРВ, стварањем нових ваздухопловних пукова. У Церкљу је 5. децембра формиран 172. вп, а руководећи састав пука и ескадрила, те ваздухопловно-технички састав, издвојен је из 83. вп. Авиони Бф-109Г, 18 једноседла и четири двоседла, уступљени за формирање нове јединице, вођени су (већином) као неисправни. Основу летача пука чинили су тек завршени пилоти III класе ВВУ без и једног сата обуке на Бф-109Г! Стручно и борбено оспособљавање није било ни лако ни једноставно, јер је неискусни летачки и технички кадар добио веома компликовану технику. Од марта 1950. започиње летачка преобука пилота 172. вп на Бф-109Г, и протиче уз много мање удеса него ранија код 83. вп, пре свега захваљујући претходном искуству командног кадра. Током 1950, у 172. вп било је укупно пет удеса, уз лом једног двоседла (наставник Милан Дрновшек и пилот на преобуци Миладин Зечевић, удес 5. јула на Бф-109Г-12 ев. бр. 9943).

Последњи снимак пилота 172. вп пред прелет за Рајловац

Даљом реорганизацијом ЈРВ током лета и јесени 1950, штаб 44. дивизије из Церкља прелази у Земун, а његови пукови (83. вп и 172. вп) препотчињавају се 21. мешовитој ваздухопловној дивизији у Задру. Из Церкља на а. Земун крај Задра прелеће 16. новембра 172. вп са 18 Бф-109Г, уз највеће мере тајности. Изведен је, уз велики ризик, због непознавања маршруте и велике

раздаљине која је посебно била критична за двоседе, па су ти авиони слетели у Земуник, практично са последњим капином горива.

Базирање на приобалном подручју донело је нова специфична искуства пуковима опрењеним са Бф-109 јер се че-

У МУЗЕЈУ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

Авион Бф-109Г-2 носи фабрички број W. N. 14792 и израђен је 1942. у фабрици у Винернојштату. Добијен је из бугарског ваздухопловства 1949. и

словима записана у историји експлоатације „густава“ код нас: било је укупно 39 удеса на једноседима и девет на двоседима од чега се четири завршило катастрофом и погибијом пилота. Томе је у великој мери допринела истрошеност авиона и стална промена састава једини-

преко Штабног одељења 44. ваздухопловне дивизије, после расхода, октобра 1952, предат Музеју ЈНА, где је једно време био изложен на Калемегдану. Ради формирања нове поставке преузео га је Музеј југословенског ваздухопловства. Авион је 1977. рестауриран и добио је ознаке и боје из времена које претходи завршетку његове војничке службе. Препознаје се по евиденцијском броју на репу 9663 и по белом „ескадрилском броју“ 63 на трупу.

шће летело у дужа патролирања, често и над морем, због чега се више пажње посветило обуци у навигацији која је проверавана и на вежбама привременог пребазирања. Крајем јуна 1951. године 172. вп је са 14 Бф-109Г прелетео у Церкље (по четири из све три ескадриле и два из штаба пука), где је изведена вежба садејства са јуришницима Ил-2 111.

вп из 37. ваздухопловне дивизије из Церкља. По завршетку вежбе на прелету назад за Земуник 29. јуна догодио се низ проблема: на полетању са Церкља отказао је мотор на авиону Теодора Буковника (Бф-109Г-6 ев. бр. 9631) и на принудном слетању авион је уништен, а још три летелице страдало је због лоших временских услова за прелет и лоше процене команданта 172. вп (због чега је убрзо смењен). У катастрофама страдали су Франц Печарић на Бф-109Г-2 ев. бр. 9662 и Петар Инђић на Бф-109Г-6 ев. бр. 9621, а принудно се спустио Никола Мазинанин на Бф-109Г-2 ев. бр. 9661.

Иначе, 1951. година била је црним

ца чију су основу чиниле нове групе младих и неискусних, тек произведених пилота из ваздухопловне академије.

Употреба „густава“ у ЈРВ продужила се до потпуно пренаоружања 83. и 172. вп на америчке Ф-47Д „тандерболт“, до лета 1953. када је последњих десетак исправних Бф-109Г прелетео у Рајловац, а остали расклопљени и такође превезени у Рајловац. Са „густавима“ у расход су отишли и резервни мотори: 56 ДБ-605-А1 и 134 комада ДБ-605-Д1, од којих су неки касније искоришћени за уградњу у торпедне чамце ЈРМ. Укупно, на авионима типа Бф-109Г у поратном периоду експлоатације у ЈРВ, летело је око стотину пилота, налетевши више од 5.300 сати налета. Некима није лежао због својих особина, али су га многи управо због тога заволели.

У својим сећањима тадашњи командант 83. вп Милош Милекић пише: „Месер ми се иначе јако допао јер је био брз, доста покретљив и имао преткрилца која су код наглог повлачења излазила и спречавала пад у ковит или неконтролисано окретање. Заволех „месера“ који је дозвољавао да у ваздушним борбама дође до изражаја снага, смелост и издржљивост пилота...“ ■

Милан МИЦЕВСКИ
Драган САВИЋ